

LIETUVOS NEĮGALIŪJŲ SITUACIJOS ANALIZĖ RENGIANTIS RATIFIKUOTI JUNGTINIŲ TAUTŲ NEĮGALIŪJŲ TEISIŲ KONVENCIJĄ

1 straipsnis

Tikslas

Šios Konvencijos tikslas – skatinti, apsaugoti ir užtikrinti visų neįgaliųjų visapusišką ir lygiateisį naudojimąsi visomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis, taip pat skatinti pagarbą šių asmenų prigimtiniam orumui.

Neįgalieji – tokie asmenys, kurie turi ilgalaikių fizinį, psichikos, intelekto ar jutimo sutrikimų, kurie sąveikaudami su įvairiomis kliūtimis gali trukdyti tokiems asmenims visapusiškai ir veiksmingai dalyvauti visuomenėje lygiai su kitais asmenimis.

Visos pagrindinės žmogaus teisės Lietuvos Respublikoje yra įtvirtintos Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (toliau – Konstitucija) (Žin., 1992, Nr. 33-1014). Konstitucijos 6 straipsnyje skelbiama, jog „Konstitucija yra vientisas ir tiesiogiai taikomas aktas“. Taigi kiekvienas savo teises Lietuvos Respublikoje gali ginti remdamasis Konstitucija. Jos 29 straipsnyje skelbiama, kad „įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs“.

Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas (Žin., 2004, Nr. 83-2983) įtvirtina pagrindines sąvokas:

Neįgalumo lygis – kompleksiskai įvertinus nustatytas asmens sveikatos būklės, savarankiškumo kasdienėje veikloje ir galimybių ugdytis netekimo mastas.

Neįgalusis – asmuo, kuriam šio Įstatymo nustatyta tvarka pripažintas neįgalumo lygis arba mažesnis negu 55 procentų darbingumo lygis ir (ar) nustatyta specialiųjų poreikių tenkinimo reikmė.

Profesinė rehabilitacija – asmens darbingumo, profesinės kompetencijos bei pajėgumo dalyvauti darbo rinkoje atkūrimas arba didinimas ugdymo, socialinio, psichologinio, rehabilitacijos ir kitomis poveikio priemonėmis.

Specialusis poreikis – specialiosios pagalbos reikmė, atsirandanti dėl asmens įgimtų ar įgytų ilgalaikių sveikatos sutrikimų (neįgalumo ar darbingumo netekimo) ir nepalankių aplinkos veiksnių.

2 straipsnis

Apibrėžtys

Šioje Konvencijoje:

bendravimas – kalbų, tekstų, Brailio rašto, taktilinio bendravimo, stambiųjų rašmenų, prieinamų multimedijos priemonių, taip pat rašytinės medžiagos, garsinių priemonių naudojimas, paprastos kalbos vartojimas, skaitovų paslaugos, taip pat patobulintų ir alternatyvių bendravimo būdų, priemonių ir formų naudojimas, įskaitant prieinamas informacijos ir ryšių technologijas;

kalba – šnekamoji ir gestų kalba, taip pat kitos ne šnekamosios kalbos formos;

diskriminacija dėl neįgalumo – bet koks išskyrimas, atstūmimas ar apribojimas dėl neįgalumo, kuriais siekiama pabloginti ar paneigti arba dėl kurių pabloginamas ar paneigiamas

visų žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių pripažinimas, įgyvendinimas ar naudojimas jomis lygiai su kitais asmenimis politinėje, ekonominėje, socialinėje, kultūrinėje, pilietinėje ar bet kurioje kitoje srityje. Tokia diskriminacija apima visų formų diskriminaciją, įskaitant atsisakymą pagrįstai pritaikyti sąlygas;

pagrįstas sąlygų pritaikymas – būtini ir tinkami pakeitimai ir pritaikymai, dėl kurių nepatiriama neproporcinga ar nepagrįsta našta ir kurių reikia konkrečiu atveju siekiant užtikrinti neįgaliesiems galimybę naudotis visomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis lygiai su kitais asmenimis ar galimybę įgyvendinti šias teises ir laisves;

universalios paskirtis – gaminių, aplinkos, programų ir paslaugų, skirtų naudoti visiems žmonėms kuo platesniu mastu, paskirtis, kai nėra pritaikymo ar specializuotos paskirties būtinybės. Universalios paskirtis taip pat reiškia pagalbinius įrenginius, skirtus konkrečioms neįgalųjų grupėms, kai tai yra būtina.

3 straipsnis **Bendrieji principai**

Šios Konvencijos principai:

a) pagarbos asmens prigimtiniam orumui, savarankiškumui ir nepriklausomumui, įskaitant laisvę rinktis;

b) nediskriminavimo;

c) visapusiško ir veiksmingo dalyvavimo ir integravimo į visuomenę;

d) pagarbos neįgalių asmenų skirtumams ir jų, kaip žmonių įvairovės ir žmonijos dalies, pripažinimo;

e) lygių galimybių;

f) prieinamumo;

g) vyrų ir moterų lygybės;

h) pagarbos besivystantiems neįgalių vaikų gebėjimams ir pagarbos neįgalių vaikų teisei išsaugoti savo tapatybę.

Konvencijos principai įtvirtinti eilėje Lietuvos Respublikos teisės aktų. 2003 m. priimtas ir nuo 2005 metų sausio 1 d. įsigaliojęs Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas (Žin., 2003, Nr. 114-5115) užtikrina Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintų žmonių lygių teisių įgyvendinimą bei uždraudžia bet kokią diskriminaciją dėl amžiaus, lytinės orientacijos, negalios ir rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų pagrindu.

Vienas iš pagrindinių teisės aktų, reglamentuojančių lygių galimybių užtikrinimą, yra 2005 m. sausio 1 d. įsigaliojęs Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas (priimtas 2003 m. lapkričio 18 d.). Šio įstatymo paskirtis – užtikrinti, kad būtų įgyvendintos Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintos žmonių lygios teisės, bei uždrausti bet kokią tiesioginę ir netiesioginę diskriminaciją dėl amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų.

Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo (Žin., 2005, Nr. 88-3281) paskirtis – užtikrinti, kad būtų įgyvendintos Lietuvos Respublikos Konstitucijoje

įtvirtintos moterų ir vyrų lygios teisės, bei uždrausti bet kokią diskriminaciją dėl asmens lyties, ypač kai tai susiję su šeimine ar santuokine padėtimi.

Nediskriminavimo principas įtvirtintas Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 4 straipsnio 3 punkte. Nustatyta, kad kiekvienas vaikas turi lygias su kitais vaikais teises ir negali būti diskriminuojamas dėl savo arba savo tėvų ar kitų teisėtų vaiko atstovų lyties, amžiaus, tautybės, rasės, kalbos, tikėjimo, pažiūrų, socialinės, turtinės, šeimyninės padėties, sveikatos būklės ar kokių nors kitų aplinkybių.

Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 28 straipsnyje nustatyta, kad negalios vaikas turi lygias teises su sveikais vaikais aktyviai gyventi, vystytis, įgyti išsimokslinimą, atitinkanti jo fizines, protines galias ir pageidavimus, dirbti jam tinkamą darbą, dalyvauti kūrybinėje bei visuomeninėje veikloje. Teisės normos, reglamentuojančios aplinkos pritaikymą negalios vaikui, įtvirtintos to paties įstatymo 30 straipsnyje.

Specialiųjų ugdymo poreikių mokinių lygių galimybių švietimo sistemoje principas įtvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme. Šio įstatymo 15 straipsnis numato galimybę specialiųjų poreikių asmeniui lavintis, mokytis pagal gebėjimus, įgyti išsilavinimą ir kvalifikaciją, įveikti socialinę atskirtį. Įstatymo 19, 20, 21, 22, 23 straipsniai numato galimybę teikti informacinę, psichologinę, socialinę pedagoginę, specialiąją pedagoginę ir specialiąją pagalbą, medicinos pagalbą kiekvienam vaikui (moksleiviui), kuriam jos reikia, o 33, 34, 35 straipsniai garantuoja prieinamą švietimą socialinę atskirtį patiriantiems asmenims, specialiųjų poreikių, riboto mobilumo vaikams (moksleiviams).

Lietuvos Respublikos neįgalųjų socialinės integracijos įstatymo pagrindinis tikslas yra užtikrinti neįgalųjų lygias teises ir galimybes visuomenėje, nustatyti neįgalųjų socialinės integracijos principus, apibrėžti socialinės integracijos sistemą ir jos prielaidas bei sąlygas. Remiantis minėtu naujai priimtu įstatymu, sukurta nauja teisinė bazė reglamentuojanti darbingumo lygio, neįgalumo lygio bei specialiųjų poreikių nustatymą. Neįgalųjų socialinė integracija organizuojama vadovaujantis šiais principais:

- 1) lygių teisių - neįgalieji turi tokias pačias teises kaip ir kiti visuomenės nariai;
- 2) lygių galimybių - neįgaliesiems, kaip ir kitiems visuomenės nariams, sudaromos tokios pat ugdymosi, darbo, laisvalaikio leidimo, dalyvavimo visuomenės, politiniame ir bendruomenės gyvenime galimybės. Tik tais atvejais, kai tokios pat sąlygos ir priemonės yra neveiksmingos, numatomos specialiosios priemonės, gerinančios neįgalųjų padėtį;
- 3) diskriminavimo prevencijos - neįgalieji apsaugomi nuo bet kokios diskriminacijos ar išnaudojimo;
- 4) visapusiško dalyvavimo - visais lygmenimis visi su neįgalųjų gyvenimu ir veikla susiję klausimai sprendžiami derinant su jais ir (ar) jų atstovais pagal įstatymą bei atsižvelgiant į jų patirtį;
- 5) savarankiškumo ir pasirinkimo laisvės užtikrinimo - neįgalieji nuolat skatinami būti savarankiški;
- 6) prieinamumo - neįgaliesiems sudaromos sąlygos veiklai visose gyvenimo srityse ir galimybė naudotis ištekliais;
- 7) neįgalumo kompensavimo - neįgalumo pasekmės kompensuojamos neįgaliesiems skirtomis įvairiomis piniginių ir nepiniginės paramos formomis;
- 8) decentralizacijos - pagalba neįgaliesiems priartinama prie jų gyvenamosios vietos, bendruomenė įtraukiama į socialinę neįgalųjų reabilitaciją;
- 9) destigmatizacijos - visuomenė šviečiama siekiant šalinti neigiamas nuostatas ir stereotipus, susijusius su neįgaliaisiais;
- 10) perimamumo ir lankstumo - visos institucijos veikia darniai teikdamos socialines paslaugas ir ugdydamos neįgaliuosius;
- 11) skirtingų poreikių tenkinimo - neįgalieji sudaro labai įvairialypę visuomenės grupę, todėl, teikiant paramą, atsižvelgiama į skirtingus neįgalųjų poreikius.

4 straipsnis **Bendri įsipareigojimai**

1. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, įsipareigoja užtikrinti ir skatinti visapusišką visų neįgaliųjų visų žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių įgyvendinimą be jokios diskriminacijos dėl neįgalumo. Šiuo tikslu valstybės, šios Konvencijos Šalys, įsipareigoja:

a) imtis visų įstatymų leidybos, administracinių ir kitokių priemonių, kad būtų įgyvendintos šios Konvencijos pripažintos teisės;

b) imtis visų atitinkamų priemonių, įskaitant įstatymų leidybos priemones, kad būtų pakeisti ar panaikinti galiojantys įstatymai, kiti teisės aktai, papročiai ir praktika, diskriminuojantys neįgaliuosius;

c) atsižvelgti į neįgaliųjų žmogaus teisių apsaugą ir skatinimą visose politikos srityse ir programose;

d) nesiimti jokių veiksmų ar praktikos, kurie būtų nesuderinami su šia Konvencija, ir užtikrinti, kad valstybės valdžios institucijos ir įstaigos veiktų pagal šios Konvencijos nuostatas;

e) imtis visų atitinkamų priemonių, skirtų pašalinti bet kokio asmens, organizacijos ar privačių įmonių taikomą diskriminaciją dėl neįgalumo;

f) imtis arba skatinti imtis mokslinių tyrimų ir taikomosios veiklos universalios paskirties prekių, paslaugų, įrangos ir priemonių, apibrėžtų šios Konvencijos 2 straipsnyje, srityje, kurių pritaikymui specialiesiems neįgaliųjų poreikiams būtų būtinas mažiausias įmanomas pritaikymas mažiausiomis sąnaudomis, skatinti tokių prekių, paslaugų, įrangos ir priemonių prieinamumą ir naudojimą, taip pat remti universalios paskirties idėjų rengiant standartus ir gaires;

g) imtis arba skatinti imtis mokslinių tyrimų ir taikomosios veiklos naujų technologijų srityje, įskaitant informacijos ir ryšių technologijas, mobilumą palengvinančias priemones, prietaisus ir pagalbines technologijas, tinkamas neįgaliesiems, taip pat skatinti jų prieinamumą ir naudojimą, teikiant pirmenybę technologijoms už prieinamą kainą;

h) teikti prieinamą informaciją neįgaliesiems apie mobilumą palengvinančias priemones, prietaisus ir pagalbines technologijas, įskaitant naujasias technologijas, taip pat apie kitokias pagalbos formas, pagalbines paslaugas ir priemones;

i) skatinti su neįgaliaisiais dirbančių specialistų ir personalo mokymą šios Konvencijos pripažįstamų teisių srityje, kad būtų geriau teikiama pagalba ir paslaugos, kurias garantuoja šios teisės.

2. Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių srityje kiekviena valstybė, šios Konvencijos Šalis, įsipareigoja maksimaliai panaudodama savo turimus išteklius ir prireikus bendradarbiaudama tarptautiniu lygiu imtis visų priemonių, kad nuosekliai pasiektų šių teisių visišką įgyvendinimą, nepažeisdama tų šioje Konvencijoje įtvirtintų įsipareigojimų, kurie pagal tarptautinę teisę yra taikomi tiesiogiai.

3. Rengdamos ir įgyvendindamos teisės aktus ir politikos strategijas, skirtas įgyvendinti šią Konvenciją, ir priimdamos kitokius sprendimus neįgaliųjų klausimais, valstybės, šios

Konvencijos Šalys, įsipareigoja glaudžiai bendradarbiauti su neįgaliaisiais, įskaitant neįgalius vaikus, ir aktyviai juos įtraukti per jiems atstovaujančias organizacijas.

4. Nė viena šios Konvencijos nuostata neturi įtakos jokioms nuostatoms, kurios leidžia geriau įgyvendinti neįgaliųjų teises ir kurios gali būti įtvirtintos valstybės, šios Konvencijos Šalies, teisėje arba tai valstybei galiojančiose tarptautinės teisės nuostatose. Negali būti daroma jokių žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių, pripažįstamų ar galiojančių bet kurioje valstybėje, šios Konvencijos Šalyje, pagal įstatymą, konvencijas, taisykles ar papročius, apribojimų ar nukrypimų nuo jų, remiantis tuo, kad ši Konvencija nepripažįsta tokių teisių ar laisvių ar kad ji pripažįsta jas mažesniu mastu.

5. Šios Konvencijos nuostatos be jokių apribojimų ar išimčių taikomos visoms federacinių valstybių sudedamosioms dalims.

Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo paskirtis - užtikrinti, kad būtų įgyvendintos Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintos žmonių lygios teisės, bei uždrausti bet kokią tiesioginę ir netiesioginę diskriminaciją dėl amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų. Šio įstatymo 3 straipsnis nustato, kad Valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos pagal kompetenciją privalo:

1) užtikrinti, kad visuose jų rengiamuose ir priimamuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios teisės ir galimybės neatsižvelgiant į amžių, lytinę orientaciją, negalią, rasę ar etninę priklausomybę, religiją ar įsitikinimus;

2) rengti ir įgyvendinti programas ir priemones, skirtas lygių galimybių užtikrinimui neatsižvelgiant į amžių, lytinę orientaciją, negalią, rasę ar etninę priklausomybę, religiją ar įsitikinimus;

3) įstatymų nustatyta tvarka remti religinių bendruomenių, bendrijų ir centrų, kitų nevyriausybinių organizacijų, viešųjų įstaigų, asociacijų ir labdaros bei paramos fondų programas, kurios padeda įgyvendinti lygias asmenų galimybes nepaisant jų amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų.

Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo pagrindinis tikslas yra užtikrinti neįgaliųjų lygias teises ir galimybes visuomenėje, nustatyti neįgaliųjų socialinės integracijos principus, apibrėžti socialinės integracijos sistemą ir jos prielaidas bei sąlygas. Remiantis minėtu naujai priimtu įstatymu, sukurta nauja teisinė bazė reglamentuojanti darbingumo lygio, neįgalumo lygio bei specialiųjų poreikių nustatymą.

Šio įstatymo 4 straipsnis nustato, kad visos valstybės bei savivaldybių institucijos ir įstaigos teikia neįgaliesiems, jų šeimos nariams arba jų atstovams pagal įstatymą, specialistams, dirbantiems neįgaliųjų socialinės integracijos srityje, informaciją apie įgyvendinamas ir numatomas įgyvendinti neįgaliųjų socialinės integracijos programas, teikiamas paslaugas ir materialinę paramą. Visa informacija neįgaliesiems turi būti teikiama jiems prieinama forma.

Lietuvoje konstituciniu pagrindu įsteigtos trys nepriklausomos žmogaus teisių gynėjų institucijos – Seimo kontrolierių įstaiga, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga bei Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba. Vaiko teisių apsaugos kontrolierius, vadovaudamasis Konstitucija, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymu bei kitais teisės aktais, taip pat tiria skundus dėl fizinių ar juridinių asmenų neveikimo, dėl kurių pažeidžiamos ar gali būti pažeistos vaiko teisės ar jo teisėti interesai. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus kompetencijai taip priskirta pareiga kontroliuoti ir prižiūrėti, kaip yra įgyvendinamos Konstitucijos, tarptautinių sutarčių ir kt. teisės aktų, reglamentuojančių vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugą, įgyvendinimas Lietuvoje. Atsižvelgiant į tai, vaiko teisių apsaugos kontrolierius, vykdydamas savo funkcijas, taip pat inicijuoja ir skatina atitinkamas priemones, kad būtų pakeisti ar panaikinti galiojantys įstatymai, kiti teisės aktai, papročiai ir praktika, diskriminuojanti

neįgalius vaikus. Taip pat pažymėtina, kad Seimo kontrolieriai, tirdami skundus dėl pareigūnų piktnaudžiavimo, biurokratizmo ar kitaip pažeidžiamų žmogaus teisių ir laisvių viešojo administravimo srityje, vykdydami kitas įstatymų numatytas funkcijas, taip pat prisideda prie žmogaus teisių įgyvendinimo gerinimo, kas neabejotinai apima ir neįgaliųjų asmenų teisės būti nediskriminuojamais užtikrinimą.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba (toliau – Tarnyba), vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, Moterų ir vyrų lygių galimybių ir Lygių galimybių įstatymais, kitais teisės aktais bei Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, tiria skundus asmenų patyrusių diskriminaciją ar priekabiavimą dėl lyties, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ir etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų darbo santykių srityje, švietimo ir mokslo institucijose, prekių ir paslaugų srityje bei dėl valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų veiklos. Be skundų dėl galimos diskriminacijos ir seksualinio priekabiavimo tyrimo, Tarnyba taip pat atlieka šias funkcijas:

1. pagal kompetenciją teikia pasiūlymus Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių institucijoms bei įstaigoms dėl teisės aktų tobulinimo bei lygių teisių įgyvendinimo politikos prioritetų;
2. jeigu iš visuomenės informavimo priemonių ar kitokių šaltinių nustato lygių galimybių pažeidimo požymius, gali pradėti tyrimą savo iniciatyva;
3. kontroliuoja, kad visuomenės informavimo priemonėse nebūtų diskriminacinio pobūdžio skelbimų;
4. pagal kompetenciją nagrinėja administracinių teisės pažeidimų bylas ir skiria administracines nuobaudas;
5. kaupia, analizuoja ir apibendrina medžiagą apie Moterų ir vyrų lygių galimybių ir Lygių galimybių įstatymų pažeidimus bei taikytus administracinės atsakomybės atvejus;
6. kontroliuoja, kaip Moterų ir vyrų lygių galimybių ir Lygių galimybių įstatymus įgyvendina visos valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos, švietimo, mokslo, studijų ir kitos institucijos bei darbdaviai;
7. įstatymų nustatyta tvarka remia visuomeninių organizacijų, viešųjų įstaigų, fondų programas, kurios padeda įgyvendinti lygias galimybes;
8. teikia Seimui metines veiklos ataskaitas.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2002 m. birželio 7 d. nutarimu Nr. 850 patvirtino Nacionalinę žmonių su negalia socialinės integracijos 2003-2012 metų programą (toliau vadinama – Nacionalinė programa) ir jos įgyvendinimo priemones. Pagrindinis Nacionalinės programos tikslas – siekti lygių galimybių žmonėms su negalia planuojant socialinės jų integracijos veiksmus, atitinkančius valstybės tarptautinius ir vidaus politikos tikslus ir išipareigojimus, ir numatant šių veiksmų įgyvendinimo strategiją. Nacionalinės programos strategija apima daugelį visuomenės gyvenimo sričių – visuomenės švietimas, sveikatos priežiūra, medicininė rehabilitacija, savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymas, profesinė rehabilitacija, psichosocialinė rehabilitacija, socialinės paslaugos, švietimas, socialinė apsauga, užimtumas, kultūra, sportas, poilsis, šeimyninis gyvenimas. Nacionalinės programos tikslai įgyvendinami tobulinant įstatymus, vykdam valstybines, regionines programas ir priemones, mokant personalą ir keliant jo kvalifikaciją, bendradarbiaujant ir konsultuojantis su žmonių su negalia asociacijomis, kaupiant ir analizuojant statistinę ir kitokią informaciją apie žmones su negalia, jų problemas, šių problemų sprendimo būdus, organizuojant ir remiant socialinių ir ekonominių tyrimų programas.

Atskiras Nacionalinės programos įgyvendinimo priemones vykdo skirtingi vykdytojai. Valstybės valdymo institucijos – ministerijos atsakingos už teisinių pagrindų kūrimą ir žmonių su negalia socialinės integracijos politikos įgyvendinimą pagal kompetenciją (sveikatos apsaugos, socialinės apsaugos ir darbo, švietimo ir mokslo, aplinkos, susisiekimo, ūkio, finansų, vidaus reikalų ir kita). Aukštesnieji teritorijos administraciniai vienetai (apskritis) yra atsakingi

už žmonių su negalia socialinės integracijos politikos įgyvendinimą socialinio aprūpinimo, švietimo, kultūros, sporto, sveikatos priežiūros srityse ir vykdo valstybines ir regionines programas apskrityje. Valstybės teritorijos administraciniai vienetai (savivaldybės) atsakingos už viešojo administravimo ir viešųjų paslaugų (savarankiškų, įstatymo priskirtų, sutartinių) teikimą visiems savivaldybės teritorijoje gyvenantiems asmenims, tarp jų žmonėms su negalia. Savivaldybės turi savarankiškai užtikrinti ikimokyklinį neįgalių (specialiųjų poreikių) vaikų ugdymą, vaikų ir jaunimo su negalia papildomą ugdymą ir užimtumą, profesinį mokymą, suaugusiųjų su negalia neformalųjį švietimą, socialinių paslaugų žmonėms su negalia įstaigų steigimą ir išlaikymą, bendradarbiavimą su žmonių su negalia organizacijomis, rėmimą iš savivaldybės biudžeto, specialistų, dirbančių su žmonėmis su negalia, kvalifikacijos įgijimo ir kėlimo organizavimą, žmonių su negalia užimtumo, viešųjų ir sezoninių darbų organizavimą, žmonių su negalia kūno kultūros ir sporto plėtojimą, sąlygų plėtoti žmonių su negalia verslą sudarymą. Savivaldybės turi užtikrinti žmonėms su negalia įstatymų joms priskirtų funkcijų vykdymą: neįgalių (specialiųjų poreikių) vaikų, jaunimo ir suaugusiųjų su negalia bendrojo lavinimo organizavimą, kaimo bendrojo lavinimo mokyklų moksleivių (tarp jų žmonių su negalia), gyvenančių toli nuo mokyklos, nemokamo pavėžėjimo į mokyklas ir namus organizavimą, savivaldybės teritorijoje gyvenančių vaikų (tarp jų neįgalių (specialiųjų poreikių) vaikų) iki 16 metų mokymosi bendrojo lavinimo ar kitokioje švietimo sistemos mokykloje užtikrinimą, socialinių paslaugų žmonėms su negalia ir kitokios socialinės paramos teikimą, gyventojų su negalia (visiškos negalios asmenų) socialinės integracijos į bendruomenę sąlygų sudarymą, savivaldybių sveikatos programų rengimą (įtraukiant į jas žmonių su negalia problemas) ir įgyvendinimą, pirminę asmens ir visuomenės sveikatos priežiūrą, turizmo, būsto, smulkaus ir vidutinio verslo plėtros programų rengimą, valstybės paramos būstui įsigyti tvarkymą, socialinių būstų suteikimą. Neįgaliųjų reikalų departamentas koordinavo Nacionalinės programos įgyvendinimą bei vykdė jos stebėseną (vykdytojai - 10 ministerijų, 10 apskričių viršininkų administracijų, 60 savivaldybių).

Lietuvos kultūros darbuotojų tobulinimosi centras organizuoja kvalifikacijos kėlimo seminarus, kaip dirbti su neįgaliais žmonėmis. Veikia mokymo programa, kurią per metus išklauso apie 50 kultūros darbuotojų.

Atkreiptinas dėmesys, kad Konvencijos 4 straipsnio 1 punkto g) nuostatas atitinka planuojamas Lietuvos aklujų bibliotekos projektas „Garso knygų biblioteka be sienų“, kurį Kultūros ministerija 2007 m. birželio 28 d. raštu Nr. S2-1689 Informacinės visuomenės plėtros komitetui prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės pasiūlė įtraukti į prioritetinį sąrašą projektų, finansuotinių 2007-2013 m. ES struktūrinių fondų lėšomis Ekonomikos augimo veiksmų programos prioriteto „Informacinė visuomenė visiems“ priemonės „Lietuvių kalba ir literatūra“ veiklos grupėje „Kultūra“.

Projekte „Bibliotekos pažangai“ planuojamame pradėti 2008 metais, gavus valstybės biudžeto ir Bilo ir Melindos Geitsų fondo finansavimą, ketinama 5 apskričių ir 60 savivaldybių viešųjų bibliotekų įrengti po 1 neįgaliesiems skirtą viešos interneto prieigos vietą, aprūpintą specialia programine įranga.

Įgyvendinant Lietuvos Respublikos Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo nuostatas, Valstybinė medicininė socialinės ekspertizės komisija prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos reorganizuota skaidymo būdu, padalijant į Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybą (NDNT) ir Ginčų komisiją prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

NDNT priima sprendimus dėl:

- 1) neįgalumo lygio, jo priežasties, atsiradimo laiko, termino;
- 2) darbingumo lygio, jo priežasties, atsiradimo laiko, termino;
- 3) profesinės rehabilitacijos paslaugų poreikio asmenims iki 18 metų, kurie yra (buvo) draudžiami valstybiniu socialiniu draudimu, ir asmenims, vyresniems kaip 18 metų;
- 4) neįgaliųjų darbo pobūdžio ir sąlygų;

5) bendro pirminio neįgaliųjų specialiųjų poreikių nustatymo.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2005 m. gegužės 4 d. įsakymu Nr. A1-120/ V-346 (Žin., 2005, Nr. 60-2130; 2007, Nr. 21-783) „Dėl specialiųjų nuolatinės slaugos, nuolatinės priežiūros (pagalbos), lengvojo automobilio įsigijimo ir jo techninio pritaikymo išlaidų kompensacijos ir transporto išlaidų kompensacijos poreikių nustatymo kriterijų sąrašo, tvarkos aprašo ir pažymų formų patvirtinimo“, specialieji poreikiai nustatomi ir tenkinami neatsižvelgiant į negalią turinčio žmogaus amžių, neįgalumo lygį ar darbingumo lygį. Taip siekiama užtikrinti lygias teises ir galimybes visose gyvenimo srityse (buityje ir asmeniniame gyvenime, darbinėje veikloje, visuomeniniame gyvenime). NDNT specialiuosius poreikius nustato asmenims, kurie dėl ilgalaikių sveikatos pokyčių ar jų pasekmių visiškai ar iš dalies netekę savarankiškumo ir negali pasirūpinti savo asmeniniu ir socialiniu gyvenimu.

Vykdydama Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. gruodžio 23 d. įsakymą Nr. A1-285 (Žin., 2004, Nr. 186-6947; 2006, Nr. 72-2720), NDNT atlieka invalidumo grupių prilyginimą darbingumo lygiui asmenims nuo 18 m. iki senatvės pensijos amžiaus, kuriems buvo nustatyta I, II, III invalidumo grupė neterminuotai. Prilyginant invalidumo grupes darbingumo lygiui arba specialiųjų poreikių lygiui, siekiama išsaugoti asmenų, kuriems invalidumo grupės buvo nustatytos neterminuotai, teises ir garantijas.

5 straipsnis

Lygybė ir nediskriminavimas

1. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, pripažįsta, kad prieš įstatymą visi asmenys yra lygūs ir lygūs pagal įstatymą, taip pat turi teisę į lygiavertę įstatymo apsaugą ir teisę vienodai naudotis įstatymo teikiamomis galimybėmis be jokio diskriminavimo.

2. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, draudžia bet kokią diskriminavimą dėl neįgalumo ir garantuoja neįgaliesiems vienodą ir veiksmingą teisinę apsaugą nuo diskriminavimo dėl bet kokios priežasties.

3. Siekiamos skatinti lygybę ir pašalinti diskriminaciją, valstybės, šios Konvencijos Šalys, imasi visų atitinkamų veiksmų, kad užtikrintų pagrįstą sąlygų pritaikymą.

4. Konkrečios priemonės, kurių reikia, kad būtų paspartinta ar pasiekta faktinė neįgaliųjų lygybė, pagal šios Konvencijos nuostatus nelaikomos diskriminacija.

Lygių galimybių užtikrinimas yra vienas iš esminių demokratinės visuomenės tikslų. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnis nustato, kad žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų. Daugelyje kitų Lietuvos Respublikos įstatymų, reglamentuojančių įvairius visuomeninius santykius, yra įtvirtintas šis konstitucinis visų asmenų lygybės ir nediskriminavimo principas. Diskriminacijos formų panaikinimas yra būtina ir esminė sąlyga užtikrinanti kiekvieno žmogaus teises ir asmenį gerbūvį.

Vienas iš pagrindinių teisės aktų, reglamentuojančių lygių galimybių užtikrinimą, yra 2005 m. sausio 1 d. įsigaliojęs Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas (priimtas 2003 m. lapkričio 18 d.). Šio įstatymo paskirtis – užtikrinti, kad būtų įgyvendintos Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintos žmonių lygios teisės, bei uždrausti bet kokią tiesioginę ir netiesioginę diskriminaciją dėl amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų.

Šiame įstatyme numatytos pagrindinės Europos Sąjungos direktyvose apibrėžtos sąvokos, įgyvendinti lygias teises įpareigos valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos

(rengiant ir priimant teisės aktus, rengiant ir įgyvendinant programas ir priemones ir kt.), švietimo įstaigos, mokslo ir studijų institucijos (priimant mokytis, studijuoti, vertinant žinias, parenkant mokymo programas ir kt.), darbdaviai (priimant į darbą, nustatant darbo sąlygas, nustatant kvalifikacijos kėlimo sąlygas, darbo užmokestį ir kt.), jas būtina užtikrinti ir vartotojų teisių apsaugos srityje. Įstatymas aiškiai apibrėžia, kokie valdžios ir valdymo, švietimo ir mokslo institucijų, darbdavių, prekių pardavėjų, gamintojų, paslaugų teikėjų veiksmai pažeidžia lygių galimybių principą.

Asmuo, manantis, kad jo atžvilgiu buvo padaryti Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatyme nurodyti diskriminuojantys veiksmai, turi teisę kreiptis į Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą. Kreipimasis į lygių galimybių kontrolierių neapriboja galimybės asmeniui ginti savo teises teisme.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba tiria skundus bei pradeda tyrimus savo iniciatyva dėl diskriminacijos negalios pagrindu. Kiekvienas asmuo dėl pažeistų savo teisių ir laisvių gali taip pat savarankiškai kreiptis į teismą.

Pabrėžtina, jog vadovaujantis Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 3 dalies 5 bei 6 punktais, diskriminacija nėra laikoma:

1. specialios priemonės sveikatos apsaugos, darbo saugos, užimtumo, darbo rinkos srityje, siekiant neįgaliesiems sukurti ir taikyti integraciją į darbo aplinką garantuojančias ir skatinančias sąlygas bei galimybes;

2. specialios laikinosios priemonės, taikomos siekiant užtikrinti lygybę ir užkirsti kelią lygių galimybių pažeidimui dėl amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų.

Siekiant informuoti visuomenę apie diskriminacijos apraiškas Lietuvoje ir jos neigiamą įtaką atskirų visuomenės grupių galimybėms lygiomis sąlygomis aktyviai dalyvauti visuomenės veikloje bei lygių teisių gynimo priemonės, ugdyti visuomenės toleranciją Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2006 m. patvirtino Nacionalinę antidiskriminacinę 2006-2008 metų programą. Šios programos tikslas - sumažinti diskriminacijos dėl amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų apraiškas visose visuomenės gyvenimo srityse ir didinti visuomenės toleranciją.

6 straipsnis **Neįgalios moterys**

1. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, pripažįsta, kad neįgalios moterys ir mergaitės patiria įvairių formų diskriminaciją, ir dėl to imasi priemonių, kad užtikrintų, jog neįgalios moterys ir mergaitės visapusiškai ir lygiomis teisėmis galėtų įgyvendinti visas žmogaus teises ir pagrindines laisves.

2. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, imasi visų atitinkamų priemonių, kad užtikrintų visapusišką moterų vystymąsi, padėtų gerinimą ir suteiktų joms daugiau teisių ir galimybių, kad garantuotų joms galimybę įgyvendinti ir naudotis šioje Konvencijoje įtvirtintomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis.

Neįgaliųjų moterų ir mergaičių teisinę apsaugą nuo galimos diskriminacijos užtikrina Moterų ir vyrų lygių galimybių bei Lygių galimybių įstatymai. Šių įstatymų įgyvendinimo priežiūrą vykdo Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba.

Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas (Žin., 2005, Nr. 88-3281) paskirtis – užtikrinti, kad būtų įgyvendintos Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintos moterų ir vyrų lygios teisės, bei uždrausti bet kokią diskriminaciją dėl asmens lyties, ypač kai tai susiję su šeimine ar santuokine padėtimi.

Įstatymo 2 straipsnis nustato, kad moterų ir vyrų lygios galimybės – tarptautiniuose žmogaus ir piliečių teisių dokumentuose ir Lietuvos Respublikos įstatymuose įtvirtintų žmogaus teisių įgyvendinimas. Moterų ir vyrų lygių teisių pažeidimas – diskriminacija dėl lyties. Tai, kad asmuo atmeta moterų ir vyrų lygias teises pažeidžiantį elgesį arba paklūsta jam, negali daryti įtakos su tuo asmeniu susijusiems sprendimams.

Tiesioginė diskriminacija – pasyvus ar aktyvus elgesys su asmeniu, kai dėl jo lyties taikomos prastesnės sąlygos, negu panašiomis aplinkybėmis yra, buvo ar būtų taikomos kitam asmeniui, išskyrus:

6) įstatymų nustatytas specialias laikinas priemones, taikomas siekiant paspartinti faktinės vyrų ir moterų lygybės įtvirtinimą, ir kurios, įgyvendinus moterų ir vyrų lygias teises ir vienodas galimybes, turi būti atšauktos;

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugsėjo 26 d. nutarimu Nr. 1042 (Žin., 2005, Nr. 116-4202) patvirtino Valstybinę moterų ir vyrų lygių galimybių 2005–2009 metų programą. Šios Programos uždaviniai:

1. keisti vyro ir moters vietos ekonominėje šalies veikloje stereotipus;
2. sudaryti sąlygas moterims ir vyrams derinti darbo, taip pat profesinės karo tarnybos ir šeimos įsipareigojimus;
3. gerinti moterų, po ilgesnės pertraukos grįžtančių į darbo rinką, vyresnio amžiaus moterų įsidarbinimo galimybes;
4. didinti moterų galimybes imtis verslo ir jį plėtoti, skatinti moterų ekonominį aktyvumą;
8. sudaryti palankesnes sąlygas moterims siekti mokslo, karjeros, tobulinti profesijos įgūdžius;
9. didinti moterų galimybes eiti vadovaujančias pareigas ir pareigas, kurias einant priimami sprendimai;
10. skatinti moterų ryžtą aktyviai dalyvauti visuomeniniame ir politiniame gyvenime.

7 straipsnis **Neįgalūs vaikai**

1. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, imasi visų būtinų priemonių, kad užtikrintų neįgalių vaikų visapusišką visų žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių įgyvendinimą lygiai su kitais vaikais.

2. Visuose veiksmuose, susijusiuose su neįgaliais vaikais, pirmiausia atsižvelgiama į vaiko interesus.

3. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, užtikrina, kad neįgalūs vaikai turėtų teisę laisvai reikšti savo nuomonę visais su jais susijusiais klausimais, kad į jų nuomonę būtų tinkamai atsižvelgiama pagal jų amžių ir brandos lygį lygiai su kitais vaikais ir kad neįgaliems vaikams būtų suteikiama atitinkama pagalba, atsižvelgiant į jų neįgalumo lygį ir amžių, siekiant, kad jie galėtų pasinaudoti minėta teise.

Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo IV skyrius „Negalios vaikas“ reglamentuoja neįgaliųjų vaikų teises.

Nediskriminavimo principas įtvirtintas Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 4 straipsnio 3 punkte. Neįgalieji vaikai turi tokias pačias teises kaip ir sveiki vaikai.

Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 4 straipsnio 1 punkte įtvirtinta nuostata, kad visur ir visada pirmiausia turi būti atsižvelgiama į teisėtus vaiko interesus.

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas įtvirtina nuostatą, kad šeimos teisinių santykių reglamentavimas Lietuvos Respublikoje grindžiamas prioritetinės vaikų teisių ir interesų apsaugos ir gynimo, taip pat kitais principais. Prioritetinės vaikų teisių ir interesų apsaugos ir gynimo principas reiškia, kad tiek priimant teisės aktus, tiek juos taikant, tiek sprendžiant klausimus, kurių teisės aktai nereglamentuoja, visada būtina įvertinti sprendimą ar kokį nors kitą veiksma vaikų interesų požiūriu ir užtikrinti, kad jie nebūtų pažeisti.

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas numato: sprendžiant kiekvieną su vaiku susijusį klausimą, reikia išklausti vaiką, gebantį suformuluoti savo pažiūras.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos parengti teisės aktais, kurie nustato pagalbos ir paslaugų reikmes atsižvelgiant į asmens specialiuosius ugdymosi poreikius siekiant sudaryti šių asmenų optimalias ugdymo ir ugdymosi sąlygas:

1. Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. birželio 3 d. įsakymu Nr. ISAK-838 (Žin., 2004, Nr. 92-3385), reglamentuoja specialiosios pedagoginės pagalbos teikimą specialiųjų poreikių vaikams.

2. Psichologinės pagalbos mokiniui teikimo tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. birželio 3 d. įsakymu Nr. ISAK-837 (Žin., 2004, Nr. 92-3384), kuriame apibrėžta psichologinės pagalbos teikimo mokiniui tikslas ir uždaviniai, šios pagalbos teikimo tvarka.

3. Specialiųjų poreikių asmenų sutrikimų ir jų laipsnių nustatymo ir specialiųjų poreikių asmenų priskyrimo specialiųjų ugdymosi poreikių grupei tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2002 m. liepos 12 d. įsakymu Nr. 1329/368/98 (Žin., 2002, Nr. 84-3672).

4. Asmens specialiųjų ugdymosi poreikių įvertinimo tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2002 m. spalio 4 d. įsakymu Nr. 1221/527/83 (Žin., 2000, Nr. 85-2608).

5. Švietimo įstaigos specialiojo ugdymo komisijos sudarymo ir darbo organizavimo tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2000 m. rugpjūčio 17 d. įsakymu Nr. 1057 (Žin., 2000, Nr. 71-2215).

6. Specialiojo ugdymo skyrimo tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2000 m. rugpjūčio 17 d. įsakymu Nr. 1056 (Žin., 2000, Nr. 71-2214),

7. Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo specialiųjų poreikių ikimokyklinio amžiaus vaikams namuose tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2000 m. liepos 5 d. įsakymu Nr. 916/385 (Žin., 2000, Nr. 66-2004).

8. Moksleivių mokymo namuose organizavimo tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2000 m. kovo 16 d. įsakymu Nr. 259/153 (Žin., 2000, Nr. 25-654).

9. Specialiųjų poreikių asmenų priėmimo į specialiojo ugdymo įstaigą tvarka, patvirtinta 2000 m. vasario 22 d. įsakymu Nr. 158 (Žin., 2000, Nr. 17-421).

8 straipsnis **Visuomenės švietimas**

1. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, įsipareigoja imtis neatidėliotinų, veiksmingų ir atitinkamų priemonių, kad:

a) šviestų visuomenę, taip pat ir šeimos lygmeniu, neįgaliųjų padėties klausimais ir ragintų gerbti neįgaliųjų teises ir jų orumą;

b) visose gyvenimo srityse kovotų su stereotipais, prietarais ir ydinga praktika, susijusia su neįgaliaisiais, įskaitant dėl lyties ir amžiaus;

c) didintų informuotumą apie neįgaliųjų gebėjimus ir pasiekimus.

2. Priemonės, kurių imamasi šiuo tikslu, apima:

a) veiksmingų visuomenės informavimo kampanijų inicijavimą ir rengimą siekiant:

i) ugdyti supratingumą neįgaliųjų teisių atžvilgiu;

ii) skatinti teigiamą suvokimą apie neįgaliosius ir didesnę visuomenės sąmoningumą jų atžvilgiu;

iii) skatinti neįgaliųjų įgūdžių, pasiekimų ir gebėjimų pripažinimą ir jų indėlio darbo vietoje bei darbo rinkoje pripažinimą;

b) pagarbos neįgaliųjų teisėms ugdymą visais švietimo sistemos lygmenimis, įskaitant visus vaikus nuo mažens;

c) visų visuomenės informavimo priemonių raginimą formuoti tokį neįgaliųjų įvaizdį, kuris būtų suderinamas su šios Konvencijos tikslu;

d) visuomenės informavimo ir mokymo programų, susijusių su neįgaliaisiais ir jų teisėmis, rėmimą.

Siekiant informuoti visuomenę apie diskriminacijos apraiškas Lietuvoje ir jos neigiamą įtaką atskirų visuomenės grupių galimybėms lygiomis sąlygomis aktyviai dalyvauti visuomenės veikloje bei lygių teisių gynimo priemonės, ugdyti visuomenės toleranciją Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2006 m. patvirtino Nacionalinę antidiskriminacinę 2006-2008 metų programą (toliau –Programa).

Šios Programos tikslas - sumažinti diskriminacijos dėl amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų apraiškas visose visuomenės gyvenimo srityse ir didinti visuomenės toleranciją.

Tikslą pasiekti numatoma tobulinant teisinę bazę, inicijuojant tyrimus, apžvalgas ir studijas, organizuojant visuomenės informavimo kampanijas, seminarus, mokymus, kitas švietėjiškas priemones.

Pagrindinis šios Programos finansavimo šaltinis yra Lietuvos Respublikos valstybės biudžetas. Numatoma, kad kai kurios šios Programos įgyvendinimo priemonės bus papildomai remiamos Europos Sąjungos lėšomis, įgyvendinant 2006 m. gegužės 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos sprendimą Nr. 771/2006/EB paskelbiantį Europos lygių galimybių visiems metus (2007 m.): Teisingos visuomenės linkme.

Žmonių su negalia socialinės integracijos programų visuomenės švietimo srityje tikslas - gerinti visuomenės supratimą apie neįgaliųjų socialinę integraciją, formuoti palankų visuomenės požiūrį į neįgaliosius ir teikti jiems informaciją apie valstybės politiką, negalias ir jų prevenciją, paslaugas. Tuo tikslu finansuotos trys pagrindinės priemonės – leidyba, konferencijos, mokymai, seminarai, kitos visuomenės švietimo priemonės. Įgyvendinus

finansuotas programos visuomenei prieinamą informaciją ir kitą aktualią informaciją negalių, ligų, prevencijos, reabilitacijos, socialinių paslaugų, ugdymo, užimtumo, teisės klausimais gavo per 35700 neįgaliųjų.

Valstybės biudžeto lėšų skirta savaitraščio „Bičiulystė“ leidybai, informacinių, metodinių, šviečiamųjų leidinių apie sutrikusio regėjimo asmenis leidybai Brailio raštu, padidintu šriftu, įgarsinant, buvo išleistos muzikinės kompaktinės plokštelės su neįgaliųjų kūryba. Taip pat buvo remiama laikraščio kurtiesiems „Akiratis“ leidyba. Sutrikusio intelekto žmonėms leidžiamas ir iš valstybės biudžeto lėšų remiamas informacinis bukletas, mokomieji metodiniai leidiniai apie asmenų su proto negalia užimtumą, muzikos terapiją, darbo metodus, žmogaus teises leidybą. Išleista nemažai laidinių, skirtų asmenims, patyrusiems nugaros smegenų pažeidimus, tėvams, auginantiems vaikus su negalia ir globojantiems suaugusiuosius, bei specialistams, skirtų informuoti visuomenę psichikos sveikatos temomis, diabetu sergantiems ligoniams ir jų artimiesiems, nefrologiniams ligoniams ir jų artimiesiems, padedančių kurtiems ir neprigirdintiems vaikams įgyti savęs pažinimo įgūdžių, leidybą.

Vykdamas programą leisti 8 periodiniai leidiniai, 51 metodinis, mokomasis, informacinis leidinys, iš jų 27 pavadinimų akliesiems pritaikytų leidiniai (Brailio raštu, padidintu šriftu ir kt.).

Neįgaliųjų asociacijos 2006 metais organizavo 15 konferencijų profesinio užimtumo, neformalaus ugdymo, informacijos prieinamumo, paslaugų teikimo klausimais, neįgaliųjų teisių, sveikatos priežiūros, neįgaliųjų visuomeninio judėjimo ir kt. klausimais (dalyvavo 1934 asmenys, iš jų 1401 neįgalusis), 54 seminarai teisės, asmens sveikatos priežiūros, sveikatos apsaugos, savarankiško gyvenimo, darbingumo lygio nustatymo, spec. poreikių tenkinimo, socialinės atskirties mažinimo, informacijos kaupimo ir sklaidos centrų, sergančiųjų cukriniu diabetu mokymo, neįgaliųjų politikos ir kt. klausimais (dalyvavo 2930 asmenų, iš jų 1966 neįgalieji), 7 mokymai socialinio darbo vadybos, darbo su vaikais, sergančiais cerebriniu paralyžiumi, gyvenimo su glaukoma ypatumų temomis (dalyvavo 196 asmenys, iš jų 98 neįgalieji). Minint Pasaulinę diabeto dieną 55 rajonų organizacijose vyko renginiai tema „Diabetas ir jo daroma žala“, visoje šalyje vykdyta švietėjiška akcija, kurios metu per 10 tūkst. asmenų buvo atlikti profilaktiniai cukraus kiekio kraujyje tyrimai, skleista mokomoji informacija apie diabetą ir jo prevenciją per radiją, televiziją, spaudoje.

Neįgaliųjų reikalų departamentas skleidė visuomenei informaciją apie vykdomas veiklas, neįgaliųjų socialinę integraciją 2006 metų liepos mėnesį sukurtoje įstaigos internetinėje svetainėje. Taip pat per „TV11“ televizijos kanalą buvo surengtas 8 informacinių laidų ciklas žmonėms su negalia „Nugalėję likimą“ (vienos laidos trukmė 30 min., laida buvo rodoma kartą per 2 savaites). Laidoje neįgalieji buvo informuojami apie neįgaliųjų socialinę integraciją reglamentuojančius teisės aktus, socialinių paslaugų, ugdymo įstaigų, dienos centrų neįgaliesiems veiklą bei kitus aktualius klausimus, atskiruose siužetuose dalyvavo ir patys neįgalieji bei jų šeimos nariai.

Vykdamas programą organizuoti 123 visuomenės švietimo renginiai (konferencijos, seminarai, diskusijų apskriti stalai, minėjimai, švietimo, meno renginiai, meno darbų parodos ir kt.), kuriuose dalyvavo apie 17458 asmenys, iš jų 11444 neįgalieji. Išleisti organų donorystę propaguojantis lankstinukas ir lipdukas, sukurtas garso klipas, kurį išgirdo 20 tūkst. žmonių, tarp jų 2000 neįgaliųjų. Išleistos skrajutės ir sukurta vaizdo medžiaga apie negalios rūšis, parengta 20 pozityvių radijo ir televizijos laidų apie neįgaliuosius, 30 straipsnių respublikinėje ir regioninėje spaudoje.

Šio Konvencijos straipsnio nuostatas šviesti visuomenę taip pat ir šeimos lygmeniu, atitinka Švietimo pagalbos teikimo ikimokyklinio amžiaus vaiką namuose auginančiai šeimai teikimo tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. birželio 4 d. įsakymu Nr. ISAK-842 (Žin., 2004, Nr. 94-3451), Švietimo pagalbos nelankančiam ugdymo įstaigos 5-6 metų vaikui teikimo tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2003 m. gruodžio 16 d. įsakymu Nr. ISAK-1809 (Žin., 2004, Nr. 8-211),

kuriuose numatytas vienas iš tikslų – tėvų konsultavimas specialiųjų poreikių vaikų ugdymo klausimais.

Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtros 2007–2012 metų programoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugsėjo 19 d. nutarimu Nr. 1057 (Žin., 2007, Nr. 106-4344), numatytos priemonės, kurių viena – inicijuoti universalių daigafunkcinių centrų steigimą. Universalus daigafunkcinis centras - švietimo, kultūros ir socialines paslaugas vaikams bei vietos bendruomenei teikianti įstaiga, kurios veikla gali būti: ikimokyklinis, priešmokyklinis ir neformalusis vaikų švietimas, vaikų priežiūra dieną, neformalusis suaugusiųjų švietimas, švietimo pagalba, specialusis ugdymas, nuotolinis mokymas pagal formaliojo ir neformaliojo ugdymo programas ar jų modulius, pramoginė, sociokultūrinė, meninė vaikų ir suaugusiųjų veikla ir panašiai. Kita priemonė – vykdyti tikslines edukacines programas, skirtas ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikus auginančioms šeimoms, taip didinti šeimų atsakomybę ir kompetenciją ugdant vaikus (taip pat ir specialiųjų poreikių vaikus).

9 straipsnis **Prieinamumas**

1. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, siekdamos, kad neįgalieji galėtų gyventi savarankiškai ir visapusiškai dalyvauti visose gyvenimo srityse, imasi atitinkamų priemonių, kad užtikrintų neįgaliesiems lygiai su kitais asmenimis fizinės aplinkos, transporto, informacijos ir ryšių, įskaitant informacijos ir ryšių technologijų bei sistemų, taip pat kitų visuomenei prieinamų objektų ar teikiamų paslaugų prieinamumą tiek miesto, tiek kaimo vietovėse. Šios priemonės, kurios apima prieinamumo kliūčių ir trukdžių nustatymą ir pašalinimą, inter alia taikomos:

a) pastatams, keliams, transporto priemonėms ir kitokiems vidaus ir lauko objektams, įskaitant mokyklas, būstą, medicinos įstaigas ir darbo vietas;

b) informacijos, ryšių ir kitokioms tarnyboms, įskaitant elektronines ir avarines tarnybas.

2. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, taip pat imasi atitinkamų priemonių, kad:

a) rengtų ir skleistų visuomenei prieinamų objektų ar jai teikiamų paslaugų prieinamumo būtiniausias standartus ir gaires bei kontroliuotų, kaip jie vykdomi;

b) užtikrintų, kad privačios įmonės, siūlančios visuomenei prieinamus objektus ar jai teikiamas paslaugas, atsižvelgtų į visus neįgaliųjų prieinamumo aspektus;

c) apmokytų suinteresuotus asmenis prieinamumo sunkumų, su kuriais susiduria neįgalieji, klausimais;

d) pastatuose ir kituose visuomenei prieinamuose objektuose įrengtų ženklus Brailio raštu ir kita aiškiai perskaitoma ir suprantama forma;

e) suteiktų galimybę pasinaudoti įvairių pagalbininkų ir tarpininkų paslaugomis, įskaitant gidus, skaitovus ir profesionalius gestų kalbos vertėjus, kad sudarytų sąlygas patekti į pastatus ir kitus visuomenei prieinamus objektus;

f) skatintų kitokias atitinkamas pagalbos ir paramos neįgaliesiems formas, kad užtikrintų jiems galimybę gauti informaciją;

g) skatintų naujų informacijos ir ryšių technologijų ir sistemų, taip pat ir interneto, prieinamumą neįgaliesiems;

h) ankstyvuju etapu skatintų prieinamų informacijos ir ryšių technologijų ir sistemų projektavimą, kūrimą, gamybą ir platinimą, kad šios technologijos taptų prieinamomis už mažiausią įmanomą kainą.

LR neįgalųjų socialinės integracijos įstatymo (Žin., 2004, Nr. 83-2983) 11 straipsnyje nustatyta, kad reikalavimai dėl neįgaliesiems fiziškai tinkamos aplinkos visose gyvenimo srityse įgyvendinami atliekant teritorijų planavimą ir statinių projektavimą bei viešosios paskirties pastatų, būsto ir jo aplinkos, viešojo transporto objektų, skirtų keleiviams aptarnauti, ir jų infrastruktūros, informacinės aplinkos pritaikymą neįgalųjų specialiesiems poreikiams. Už objektų pritaikymą neįgalųjų specialiesiems poreikiams atsako savivaldybių institucijos ir nurodytų objektų savininkai, naudotojai. Už aplinkos pritaikymo neįgalųjų specialiesiems poreikiams statybos normatyvinių techninių dokumentų parengimą ir jų įgyvendinimo priežiūrą atsako Aplinkos ministerija.

LR vietos savivaldos įstatymo (Žin., 1994, Nr. 55-1049; 2000, Nr. 91-2832) 7 straipsnio 5 punkte nustatyta, kad neįgalųjų gyventojų socialiniam integravimui į bendruomenę sąlygų sudarymas yra savivaldybių priskirtoji funkcija.

LR bevariklio transporto įstatymo (Žin., 2000, Nr. 56-1642) 11 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad tokio transporto infrastruktūros objektai projektuojami remiantis patvirtintais teritorijų planavimo dokumentais ir įrengiami pagal nustatyta tvarka patvirtintus projektus. Bevariklio transporto infrastruktūros objektai statomi, remontuojami ir atiduodami naudoti vadovaujantis atitinkamais normatyviniais dokumentais.

LR statybos įstatymo (Žin., 1996, Nr. 32-788; 2001, Nr. 101-3597) 6 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad projektuojant, statant, rekonstruojant ar kapitališkai remontuojant pastatus ir inžinerinius statinius, būtina juos pritaikyti specifiniams invalidų poreikiams vadovaujantis Invalidų socialinės integracijos įstatymu.

„LR Vyriausybės 2006-2008 metų programos įgyvendinimo priemonių“, patvirtintų LR Vyriausybės 2006-10-17 nutarimu Nr. 1020 (Žin., 2006, Nr. 112-4273), 2 lentelės „LR Vyriausybės 2006-2008 metų programos išpareigojimų įgyvendinimo priemonių“ 46 ir 47 punktuose nurodyta vykdyti „Nacionalinę žmonių su negalia socialinės integracijos 2003–2013 metų programą“, patvirtintą LR Vyriausybės 2002-06-07 nutarimu Nr. 850 (Žin., 2002, Nr. 57-2335; 2006, Nr. 75-2867) ir „Būsto pritaikymo žmonėms su negalia 2007–2011 metų programą“, patvirtintą LR Vyriausybės 2006-06-28 nutarimu Nr. 638 (Žin., 2006, Nr. 73-2782).

Toliau išvardytuose Aplinkos ministerijos priimtuose normatyviniuose statybos techniniuose dokumentuose (statybos techniniuose reglamentuose) pagal kompetenciją nustatyti išsamūs neįgalųjų socialinės integracijos reikalavimai, atitinkantys minėtų įstatymų, LR Vyriausybės nutarimais patvirtintų programų ir Jungtinių Tautų Neįgalųjų teisių konvencijos 9 ir 20 straipsnių nuostatas:

1. STR 2.03.01:2001 „Statiniai ir teritorijos. Reikalavimai žmonių su negalia reikmėms“ (Žin., 2001, Nr. 53-1898; 2006, Nr. 145-5554);
2. STR 1.05.06:2005 „Statinio projektavimas“ (Žin., 2005, Nr. 4-80, Nr. 118-4289; 2006, Nr. 63-2352; 2007, Nr. 10-409);
3. STR 2.02.09:2005 „Vienbučiai gyvenamieji pastatai“ (Žin., 2005, Nr. 93-3464);
4. STR 2.02.01:2004 „Gyvenamieji pastatai“ (Žin., 2004, Nr. 23-721, Nr. 120-4442; 2007, Nr. 16-597);
5. STR 2.02.02:2004 „Visuomeninės paskirties pastatai“ (Žin., 2004, Nr. 54-1851; 2005, Nr. 96-3612);
6. STR 2.06.02:2001 „Tiltai ir tuneliai. Bendrieji reikalavimai“ (Žin., 2001, Nr. 53-

1899).

7. STR 2.06.01:1999 „Miestų, miestelių ir kaimų susisiekimo sistemos“ (Žin., 1999, Nr. 27-773; 2001, Nr. 4-103, Nr. 44-1561, Nr. 53-1898; 2005, Nr. 39-1285, Nr. 58-2029).

8. STR 1.11.01:2002 „Statinių pripažinimo tinkamais naudoti tvarka“ (Žin., 2002, Nr. 60-2475; 2006, Nr. 68-2524). Šio reglamento 11.23 papunktyje nustatyta, kad dalyvauti statinių pripažinimo tinkamu naudoti komisijų darbe kviečiami Lietuvos invalidų tarybos prie LR Vyriausybės atstovai;

9. „Nuolatinės statybos komisijos pavyzdinės nuostatos“, patvirtintos LR aplinkos ministro 2007-07-02 įsakymu Nr. D1-379 (Žin., 2007, Nr. 75-2994). Šių nuostatų 5.5 papunktyje nustatyta, kad į savivaldybių tarybų sudaromas Nuolatinės statybos komisijas, kurios tikrina statybos projektus, įtraukiami neįgaliųjų organizacijos atstovai.

Teisinė normatyvinė bazė statybos projektams rengti, kuriuose apsprendžiamas neįgaliųjų socialinės integracijos įgyvendinimas, yra parengta, ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas teisės aktuose nustatytų reikalavimų įgyvendinimo kontrolei (priežiūrai). Iš dalies šią kontrolę sudaro ir ją pagal teisės aktais nustatytą kompetenciją atlieka šios institucijos:

1. Teritorijų planavimo dokumentams rengti reikalingų planavimo sąlygų sąvadų išdavimas - savivaldybių administracijos.

2. Statinio projektams rengti reikalingų statinio projektavimo sąlygų sąvadų išdavimas - savivaldybių administracijos.

3. Statybos leidimų išdavimas pagal patikrintus statinių projektus - savivaldybių administracijos ir apskričių viršinininkų administracijos.

4. Projektavimo valstybinės priežiūros (statybos leidimų išdavimo teisėtumo patikrinimo) vykdymas - apskričių viršinininkų administracijos ir Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie Aplinkos ministerijos.

5. Statybos valstybinės priežiūros vykdymas statybos metu - apskričių viršinininkų administracijos ir Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie Aplinkos ministerijos.

6. Statinių pripažinimas tinkamais naudoti - apskričių viršinininkų administracijos, Valstybinė teritorijų planavimo ir statybos inspekcija prie Aplinkos ministerijos ir kitos institucijos pagal kompetenciją.

7. Gyvenamųjų namų ir kitų statinių (išskyrus tuos statinius, kurių naudojimo priežiūrą atlieka apskričių viršinininkų administracijos ir Susisiekimo ministerija ar jos įgaliotos organizacijos pagal patvirtintus statinių sąrašus) naudojimo priežiūros atlikimas eksploatacijos metu - savivaldybių administracijos.

Susisiekimo ministerija pagal kompetenciją dalyvauja Nacionalinės žmonių su negalia socialinės integracijos 2003-2012 m. programos įgyvendinime, kurios priemonės apima Konvencijos 9 ir 20 straipsnių nuostatas. Įgyvendinant minėtos programos priemones per 2003-2006 metų laikotarpį daugelis susisiekimo sistemai priklausančių visuomeninių objektų (autobusų stotys ir stotelės, geležinkelių stotys, oro uostai, Klaipėdos perkėla, pašto įstaigos) buvo pritaikyti riboto judamumo žmonių poreikiams: įrengtos nuožulnios plokštumos, liftai, automatinės durys, sanitariniai mazgai, modernizuota informacijos perdavimo keleiviams sistema, pateiktos rekomendacijos komunikacijos paslaugų teikėjams. Taip pat nutiesta apie 96 km dviračių ir pėsčiųjų takų šalia valstybinės reikšmės kelių bei atlikti kiti darbai.

Žmonių su negalia socialinės integracijos programų *aplinkos prieinamumo* srityje tikslas – mažinti neįgaliųjų socialinę izoliaciją, pritaikyti viešąją, būsto ir informacinę aplinką jų poreikiams. Tuo tikslu finansuotos trys pagrindinės priemonės - viešosios fizinės aplinkos pritaikymas, būsto ir gyvenamosios aplinkos pritaikymas, informacinės aplinkos pritaikymas. Įgyvendinus finansuotas programas pritaikyti 386 objektai (statiniai, butai), iš jų 345 butai ir 41 visuomeninės paskirties objektas. Pritaikytomis informacijos ir komunikacijos priemonėmis naudojosi per 4700 neįgaliųjų. Finansuota 11 viešosios fizinės aplinkos pritaikymo programų.

Vykdamas per 2006 metus neįgaliųjų poreikiams pilnai pritaikytas 41 visuomeninės paskirties objektas visoje Lietuvoje, iš jų 39 socialinių paslaugų centrai, įrengti garsiniai informatoriai Vilniaus m. troleibusuose ir Panevėžio m. autobusuose. Per 2006 metus dalinai Lietuvoje pritaikyta 18 visuomeninės paskirties objektų, iš jų 4 mokymo, ugdymo įstaigos, 9 socialinių paslaugų, užimtumo centrai, tarnybos, neįgaliųjų sporto klubai, 3 sveikatos priežiūros ir rehabilitacijos įstaigos Suderinti 889 pastatų, visuomeninių objektų projektai, pasirašyta 720 valstybės komisijos aktų priimančių objektus, suteikta 819 konsultacijų dėl aplinkos pritaikymo.

Neįgaliųjų reikmėms šiuo metu yra pritaikytas vienas traukinio „Pajūris“ vagonas. 2008 metų pavasarį bus pradėti eksploatuoti keturi dyzeliniai traukiniai su įrengtomis vietomis neįgaliųjų vežimėliams tvirtinti, o metų pabaigoje AB „Lietuvos geležinkeliai“ įsigys du naujus elektrinius traukinius, kurie bus pilnai pritaikyti žmonių su negaliai poreikiams.

AB „Smiltynės perkėla“ eksploatuojami trys keltai pritaikyti neįgaliųjų poreikiams – pritaikyti pravažiavimo takai bei numatytos vietos neįgaliųjų žmonių vežimėliams, o keleivių salone įrengtos specialios vietos neįgaliesiems.

Oro transporto priemonės neįgaliųjų reikmėms yra pritaikomos tiek, kiek to reikalauja tarptautinių teisės aktų ir organizacijų reikalavimai. Priklausomai nuo orlaivio dydžio ir specifikacijų, techninių galimybių bei atskirais atvejais – suderinus su vežėju, civiliniais orlaiviais galima gabenti įvairios būklės neįgaliuosius.

Pagal įgyvendinamos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. lapkričio 22 d. nutarimu Nr. 1475 patvirtintos Specialiojo ugdymo paslaugų teikimo programos pirmąją priemonę numatyta pagal nustatytą poreikį pritaikyti mokyklų aplinką specialiųjų poreikių asmenims (neįgaliesiems). Atkreiptinas dėmesys, kad pastarosios programos įgyvendinimo priemonės skirtos 2005-2008 metams. Atsižvelgiant į tai, tikslinga išsamiai įvertinti įgyvendinimo priemonių veiksmingumą ir rezultatyvumą, galimai reikalingą programos tęstinumą, siekiant pilnai įgyvendinti prisiimtus tarptautinius įsipareigojimus.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo (Žin., 1991, Nr. 23-593; 2003, Nr. 63-2853) 34 straipsnyje įteisinta nuostata, kad specialiųjų poreikių asmeniui švietimo prieinamumas užtikrinamas pritaikant mokyklos aplinką, teikiant psichologinę, specialiąją pedagoginę, psichologinę ir specialiąją pagalbą. Įstatymo 35 straipsnyje įteisinta nuostata, kad vaikui dėl ligos ar patologinės būklės negalinčiam mokytis bendrojo lavinimo mokykloje, sveikatos apsaugos bei švietimo ir mokslo ministrų nustatyta tvarka sudaromos sąlygos mokytis gydymo įstaigoje, namuose, savarankiškai mokytis ir laikyti egzaminus.

Siekiant suteikti galimybę pasinaudoti įvairių pagalbininkų paslaugomis, įskaitant gidus, skaitovus ir profesionalius gestų kalbos vertėjus, kad sudarytų sąlygas patekti į pastatus, Švietimo įstatymo 22 straipsnyje nustatyta, kas specialioji pagalba teikiama asmeniui, kuriam jos reikia. Specialiųjų poreikių asmuo aprūpinamas ugdymui skirta kompensacine technika, jam skiriami vertėjai, skaitovai, palydovai, mokytojų padėjėjai.

10 straipsnis **Teisė į gyvybę**

Valstybės, šios Konvencijos Šalys, dar kartą patvirtina, kad kiekvienas žmogus turi neatimamą teisę į gyvybę, ir imasi visų būtinų priemonių, kad užtikrintų galimybę neįgaliesiems lygiai su kitais asmenimis veiksmingai įgyvendinti šią teisę.

Konstitucijos 19 str. įtvirtinta viena svarbiausių asmens prigimtinių teisių - teisė į gyvybę. Šiame straipsnyje nurodoma, kad žmogaus teisę į gyvybę saugo įstatymas, taigi žmogaus teisę į gyvybę turi užtikrinti įvairiapusė teisinių priemonių sistema. Visų žmonių teisė į

gyvybę pripažinta prigimtinė teise ir pasakyta, jog ją saugo įstatymas. Taigi Konstitucija nenumato išimčių valstybei šią teisę riboti, o juo labiau atimti.

11 straipsnis **Pavojingos situacijos ir humanitarinės krizės**

Valstybės, šios Konvencijos Šalys, laikydamosi savo įsipareigojimų pagal tarptautinę teisę, įskaitant tarptautinę humanitarinę teisę ir tarptautinę žmogaus teisių teisę, imasi visų būtinų priemonių, kad užtikrintų neįgaliųjų apsaugą ir saugumą pavojingomis situacijomis, įskaitant ginkluotus konfliktus, humanitarines krizes ir stichines nelaimes.

Lietuvos Respublikos valstybės institucijos ir pareigūnai privalo laikytis ir pagal savo kompetenciją bei galimybes užtikrinti, kad visi Lietuvos Respublikos jurisdikcijai karo padėties metu priklausantys asmenys laikytųsi visuotinai pripažintų tarptautinės humanitarinės teisės normų.

12 straipsnis **Lygybė prieš įstatymą**

1. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, dar kartą patvirtina, kad neįgalieji turi teisę į lygybę prieš įstatymą, kad ir kur jie būtų.

2. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, pripažįsta, kad neįgalieji turi teisinį subjektiškumą lygiai su kitais asmenimis visose gyvenimo srityse.

3. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, imasi atitinkamų priemonių, kad suteiktų neįgaliesiems galimybę pasinaudoti pagalba, kurios jiems gali prireikti įgyvendinant savo teisinį subjektiškumą.

4. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, užtikrina, kad visos priemonės, susijusios su teisinio subjektiškumo įgyvendinimu, suteiktų atitinkamas ir veiksmingas garantijas, siekiant užkirsti kelią piktnaudžiavimams pagal tarptautinę žmogaus teisių teisę. Tokios garantijos privalo užtikrinti, kad priemonėmis, susijusiomis su teisinio subjektiškumo įgyvendinimu, būtų paisoma asmens teisių, valios ir pageidavimų, dėl jų neatsirastų interesų konfliktas ir nebūtų piktnaudžiaujama įtaka, kad jos būtų proporcingos ir pritaikytos asmens aplinkybėms, būtų taikomos, kiek įmanoma, trumpesnę laiką ir kad jas reguliariai peržiūrėtų kompetentinga, nepriklausoma ir nešališka institucija ar teismas. Garantijos turi būti proporcingos mastui, kuriuo tokios priemonės turi įtakos asmens teisėms ir interesams.

5. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, laikydamosi šio straipsnio nuostatų, imasi visų atitinkamų ir veiksmingų priemonių, kad užtikrintų neįgaliųjų lygias teises nuosavybės teise turėti turtą ar jį paveldėti, tvarkyti savo finansinius reikalus ir turėti vienodas galimybes su kitais asmenimis gauti banko paskolas, hipotekos kreditus ir kitokių formų finansinius kreditus, ir užtikrina, kad iš neįgaliųjų nebūtų savavališkai atimama jų nuosavybė.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs. Ši konstitucinė nuostata yra detalizuojama įstatymuose bei kituose teisės aktuose. Lygių galimybių įstatymo 1 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad šio įstatymo paskirtis – užtikrinti, kad būtų įgyvendintos

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintos žmonių lygios teisės bei uždrausti bet kokią tiesioginę ir netiesioginę diskriminaciją dėl amžiaus, lytinės orientacijos, *negalios*, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų. Neįgaliųjų lygių teisių principas taip pat yra įtvirtintas Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatyme – šio įstatymo 3 straipsnio 1 punkte nustatyta, kad neįgalieji turi tokias pačias teises kaip ir kiti visuomenės nariai. Pažymėtina, kad už lygių galimybių, nustatytų Lygių galimybių įstatyme, pažeidimą yra numatyta administracinė atsakomybė (Administracinių teisės pažeidimų kodekso 41⁶ straipsnis).

Civilinis teisinis subjektiškumas – tai civilinės teisės normomis nustatyta fizinių, juridinių asmenų galimybė būti civilinių santykių subjektais. Civilinis teisinis subjektiškumas susideda iš teismo ir veiksnio. Civilinio kodekso 2.1 straipsnyje nustatyta, kad galėjimas turėti civilines teises ir pareigas (civilinis teismumas) pripažįstamas visiems fiziniams asmenims, taigi taip pat ir neįgaliesiems. Civilinio kodekso 2.5 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nuostata, kad fizinio asmens galėjimas savo veiksmais įgyti civilines teises ir susikurti civilines pareigas (civilinis veiksnumas) atsiranda visiškai, kai asmuo sulaukia pilnametystės, t. y. kai jam sueina aštuoniolika metų. Atkreiptinas dėmesys, kad Civilinio kodekso 2.10 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad fizinis asmuo, kuris dėl psichinės ligos arba silpnaprotystės negali suprasti savo veiksmų reikšmės ar jų valdyti, gali būti teismo tvarka pripažintas neveiksniu.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas bendro pobūdžio asmens nuosavybės neliečiamumo principas. Šio straipsnio 2 dalyje numatyta, kad nuosavybės teises saugo įstatymai, o 3 dalyje įtvirtinta nuostata, kad nuosavybė gali būti paimama tik įstatymo nustatyta tvarka visuomenės poreikiams ir teisingai atlyginama. Analogiška nuostata yra numatyta Civilinio kodekso 4.67 straipsnyje. Pažymėtina, kad minėtos teisės normos yra taikomos visiems asmenims (taip pat ir neįgaliesiems) vienodai, o toks reguliavimas yra pagrįstas bendra jau minėta konstitucine nuostata, kad įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs. Tuo pačiu pažymėtina, kad vadovaujantis Lietuvos Respublikos teisės aktų nuostatomis, neįgaliesiems yra užtikrintos tokios pačios teisės kaip ir kitiems asmenims nuosavybės teise turėti turtą ar jį paveldėti, tvarkyti savo finansinius reikalus, taip pat yra sudarytos vienodos galimybės su kitais asmenimis gauti banko paskolas, hipotekos ir kitokių formų finansinius kreditus, kaip nurodyta Konvencijos 12 straipsnio 5 dalyje.

Tuo pačiu atkreiptinas dėmesys, kad Lygių galimybių įstatymo 3 dalyje yra įtvirtinta valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų pareiga užtikrinti, kad visuose jų rengiamuose ir priimamuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios teisės ir galimybės neatsižvelgiant į amžių, lytinę orientaciją, *negalią*, rasę ar etninę priklausomybę, religiją ar įsitikinimus.

13 straipsnis **Galimybė kreiptis į teismą**

1. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, užtikrina veiksmingą galimybę neįgaliesiems kreiptis į teismą lygiai su kitais asmenimis, įskaitant per procesinių ir pagal amžių tinkamų sąlygų sudarymą, kad neįgaliesiems būtų sudarytos sąlygos kaip tiesioginiams ir netiesioginiams dalyviams, tarp jų ir liudytojams, veiksmingai atlikti savo vaidmenį visuose teisiniuose procesuose, įskaitant tyrimo ir kitus parengtinius etapus.

2. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, siekdamos padėti užtikrinti neįgaliesiems veiksmingą galimybę kreiptis į teismą, remia atitinkamus teisingumo vykdymo srities darbuotojų mokymus, įskaitant policiją ir kalėjimų darbuotojus.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą. Ši teisė garantuoja, kad

kiekvienas suinteresuotas asmuo turi teisę įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama jo teisė arba įstatymų saugomas interesas. Baudžiamojo proceso kodekso 6 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad teisingumas baudžiamosiose bylose vykdomas vadovaujantis principu, kad įstatymui ir teismui visi asmenys lygūs nepaisant kilmės, socialinės ir turtinės padėties, tautybės, rasės, lyties, išsilavinimo, kalbos, religinių ar politinių pažiūrų, veiklos rūšies ir pobūdžio, gyvenamosios vietos ir kitų aplinkybių. Draudžiama kam nors teikti privilegijų arba daryti apribojimus dėl kokių nors aplinkybių bei žmogaus asmeninių savybių, socialinės bei turtinės padėties. Teisingumą civilinėse bylose vykdo tik teismai vadovaudamiesi asmenų lygybės įstatymui ir teismui principu, nepaisydami jų lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, užsiėmimo rūšies ir pobūdžio, kitų aplinkybių.

Taip pat ir Administracinių bylų teisenos įstatymo 6 straipsnyje nurodoma, kad teisingumą administracinėse bylose vykdo tik teismai, vadovaudamiesi visų asmenų lygybe įstatymui ir teismui, nepaisant lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, veiklos rūšies ir pobūdžio, gyvenamosios vietos ir kitų aplinkybių. Pažymėtina, kad nei paminėtuose įstatymuose, nei kituose teisės aktuose, reglamentuojančiuose asmens kreipimosi į teismą tvarką, bylų nagrinėjimo, teismo sprendimų priėmimo bei vykdymo tvarką, nėra nuostatų, kurios galėtų sudaryti prielaidas neįgalių asmenų diskriminavimui.

Konvencijos 13 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad valstybės – Konvencijos šalys, siekdamos padėti užtikrinti neįgaliesiems veiksmingą galimybę kreiptis į teismą, remia atitinkamus teisingumo vykdymo srities darbuotojų, įskaitant policijos ir kalėjimų darbuotojus, mokymus. Manytume, kad šios nuostatos įgyvendinimui užtikrinti tikslinga būtų papildyti policijos pareigūnų mokymo programas, numatant atitinkamą mokymo kursą.

14 straipsnis **Asmens laisvė ir saugumas**

1. Valstybės, šios Konvencijos šalys, užtikrina, kad neįgalieji lygiai su kitais asmenimis:

a) įgyvendintų teisę į asmens laisvę ir saugumą;

b) kad tokiems asmenims nebūtų neteisėtai ar savavališkai atimta laisvė, kad bet koks jų laisvės atėmimas būtų suderinamas su įstatymu ir kad laisvės atėmimas jokiu būdu nebūtų teisinamas neįgalumu.

2. Valstybės, šios Konvencijos šalys, užtikrina, kad jeigu neįgaliesiems bet kokio proceso pagrindu yra atimama laisvė, jie lygiai su kitais asmenimis turėtų teisę į garantijas pagal tarptautinę žmogaus teisių teisę ir su jais turi būti elgiamasi laikantis šios Konvencijos tikslų ir principų, įskaitant pagrįstą sąlygų pritaikymą.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 20 straipsnyje bei Europos žmogaus teisių konvencijos, Lietuvos Respublikos atžvilgiu įsigaliojusios 1995-06-20, 5 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad žmogaus laisvė yra neliečiama. Niekas negali būti savavališkai sulaikytas arba laikomas suimtas. Niekam neturi būti atimta laisvė kitaip, kaip tokiais pagrindais ir pagal tokias procedūras, kokias yra nustatęs įstatymas. Pažymėtina, kad ši konstitucinė nuostata yra lygiais pagrindais taikoma visiems asmenims, taip pat ir neįgaliesiems. Lietuvos Respublikos įstatymuose ir kituose teisės aktuose nėra nuostatų, numatančių, kad laisvės atėmimo pagrindu galėtų būti asmens neįgalumas.

Bausmių vykdymo kodekso 6 straipsnyje yra įtvirtintas nuteistųjų lygybės taikant bausmių vykdymo įstatymus principas. Šiame straipsnyje numatyta, kad taikant bausmių

vykdymo įstatymus, vadovaujamosi principu, kad visi nuteistieji lygūs nepaisant jų kilmės, lyties, socialinės ar turtinės padėties, tautybės ar rasės, politinių pažiūrų ir partiškumo, išsilavinimo, kalbos, religinių ar kitokių įsitikinimų, genetinių savybių, *neįgalumo*, seksualinės orientacijos, veiklos rūšies ir pobūdžio, gyvenamosios vietos ir kitų nenumatytų Lietuvos Respublikos įstatymuose aplinkybių. Šis principas yra taikomas vykdant visas bausmių rūšis, taip pat ir laisvės atėmimo bausmę. Atkreiptinas dėmesys, kad vadovaujantis Bausmių vykdymo kodekso 173 straipsnio 5 dalimi, arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmes atliekantiems nuteistiesiems neįgaliesiems sudaromos geresnės gyvenamųjų patalpų ir buities sąlygos ir nustatomos didesnės mitybos normos.

Bausmių vykdymo kodekso 182 straipsnis numato, kad paleidžiamiesiems iš pataisos įstaigų ir areštinių neįgaliesiems ir pagyvenusiems asmenims jų prašymu turi būti suteikta Lietuvos Respublikos teisės aktuose nustatyta socialinė parama.

15 straipsnis

Teisė nebūti kankinamam ar nepatirti žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar nebūti taip baudžiamam

1. Niekas negali būti kankinamas ar su niekuo negali būti žiauriai, nežmoniškai ar žeminančiai elgiamasi ar taip baudžiama. Ypač nė su vienu asmeniu, be jo laisvo sutikimo, negali būti atliekami jokie medicinos ar moksliniai bandymai.

2. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, imasi visų veiksmingų įstatymų leidybos, administracinių, teisminių ar kitų priemonių, kad lygiai su kitais asmenimis užkirstų kelią neįgaliųjų kankinimams ar žiauriam, nežmoniškam ar žeminančiam elgesiui su jais ar jų tokiam baudimui.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 21 str. 3 d. nustatyta, kad draudžiama žmogų kankinti, žeminti jo orumą, žiauriai su juo elgtis, taip pat nustatyti tokias bausmes. Visų pirma pažymėtina, kad Konstitucijos 21 str. 3 d., kaip ir tarptautiniai dokumentai, draudimą kankinti, žaloti, žeminti žmogaus orumą, žiaurų elgesį ar baudimą sieja visų pirma su valstybės ir tam tikrų jos institucijų veikla. Vadinasi, tokie draudimai yra nustatyti siekiant apginti žmogų nuo neteisėtų valstybės pareigūno ar kito asmens, turinčio valstybės įgaliojimus, veiksmų.

Konstitucijos 21 str. 4 d. numato, jog su žmogumi, be jo žinios ir laisvo sutikimo, negali būti atliekami moksliniai ir medicinos bandymai. Šiuo atveju asmuo sužinojęs, kad be jo žinios ar sutikimo, tapo mokslinių tyrimų bandymų objektu, vadovaudamasis Konstitucijos 21 str. 4 d., gali kreiptis į teismą dėl teisių pažeidimo.

Civilinio kodekso 2.25 str. „Teisė į kūno neliečiamumą ir vientisumą“ formuluojamos nuostatos, kurios taip pat padeda atskleisti ir Konstitucijos 21 str. turinį. Remiantis minėtu Civilinio kodekso straipsniu, fizinis asmuo neliečiamas. Be paties asmens (o asmeniui esant neveiksniam – be jo atstovo pagal įstatymą) valios ir laisvo sutikimo su juo negali būti atliekami jokie moksliniai, medicinos bandymai ar tyrimai. Toks sutikimas turi būti išreikštas raštu. Atlikti intervenciją į žmogaus kūną, pašalinti jo kūno dalis ar organus galima tik asmens sutikimu. Sutikimas chirurginei operacijai turi būti išreikštas raštu. Jeigu asmuo yra neveiksnus, tokį sutikimą gali duoti jo globėjas, tačiau neveiksniam asmeniui kastruoti, sterilizuoti, jo nėštumui nutraukti, jį operuoti, jo organui pašalinti būtinas teismo leidimas. Toks sutikimas nereikalingas būtino reikalingumo atvejais, siekiant išgelbėti asmens gyvybę, kai jai gresia realus pavojus, o pats asmuo negali išreikšti savo valios. Asmuo raštu gali nustatyti savo kūno panaudojimo būdą po mirties, laidojimo tvarką ir būdą. Žmogaus audinių ir organų donorystės ir transplantacijos tvarką nustato atskiras įstatymas. Žmogaus kūnas, jo dalys ar organai ir audiniai negali būti komercinių sandorių dalyku. Tokie sandoriai yra niekiniai. Asmuo, kurio teisė į kūno

neliečiamumą ir vientisumą buvo pažeista, turi teisę reikalauti iš kaltų asmenų atlyginti turtinę ir neturtinę žalą.

16 straipsnis

Laisvė nebūti išnaudojamam, nepatirti smurto ir prievartos

1. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, imasi visų atitinkamų įstatymų leidybos, administracinių, socialinių, švietimo ir kitų priemonių, kad apsaugotų neįgaliuosius tiek namuose, tiek už namų ribų nuo bet kokios formos išnaudojimo, smurto ir prievartos, taip pat dėl aspektų, susijusių su lytimi.

2. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, taip pat imasi visų atitinkamų priemonių, kad užkirstų kelią visų formų išnaudojimui, smurtui ir prievartai, užtikrindamos inter alia atitinkamos pagalbos ir paramos formas pagal lytį ir amžių, neįgaliesiems ir jų šeimoms bei juos slaugantiems asmenims, įskaitant informacijos teikimą ir švietimą apie tai, kaip išvengti, atpažinti ir pranešti apie išnaudojimo, smurto ir prievartos atvejus. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, užtikrina, kad apsaugos paslaugos būtų teikiamos atsižvelgiant į amžių, lytį ir neįgalumo lygį.

3. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, siekdamos užkirsti kelią visų formų išnaudojimo, smurto ir prievartos atsiradimui, užtikrina, kad nepriklausomos institucijos veiksmingai kontroliuotų visas neįgaliesiems skirtas priemones ir programas.

4. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, imasi visų atitinkamų priemonių neįgaliųjų, tapusių bet kokios formos išnaudojimo, smurto ar prievartos aukomis, fizinės, pažinimo ir psichologinės būklės atkūrimui, reabilitacijai ir socialinei reintegracijai, įskaitant apsaugos paslaugų teikimą. Toks būklės atkūrimas ir reintegracija turi vykti aplinkoje, kuri gerintų asmens sveikatą, gerovę, didintų savigarbą, orumą ir savarankiškumą ir kurioje būtų atsižvelgta į konkrečius su lytimi ir amžiumi susijusius poreikius.

5. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, priima veiksmingus teisės aktus ir nustato politikos strategijas, įskaitant teisės aktus ir politikos strategijas, kuriuose pagrindinis dėmesys skiriamas moterims ir vaikams, kad užtikrintų neįgaliųjų išnaudojimo, smurto ir prievartos prieš tokius asmenis atvejų nustatymą, ištyrimą ir prireikus patraukimą atsakomybėn už tokius veiksmus.

Nuo 2005 m. sausio 1 d. galiojantis Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas (Žin., 2003, Nr. 114-5115) draudžia bet kokią tiesioginę ir netiesioginę diskriminaciją dėl amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų.

Pažymėtina, kad pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (Žin., 2002, Nr. 89-2741) 60 straipsnį viena iš atsakomybę sunkinančių aplinkybių yra ta, kad veika padaryta asmeniui, kuris dėl ligos, neįgalumo, senatvės ar kitų priežasčių buvo bejėgiškos būklės, be jo prašymo. Be to, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) (Žin., 2002, Nr. 37-1341, Nr. 46) 6 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad „teisingumas baudžiamosiose bylose vykdomas vadovaujantis principu, kad įstatymui ir teismui visi asmenys lygūs nepaisant kilmės, socialinės ir turtinės padėties, tautybės, rasės, lyties, išsilavinimo, kalbos, religinių ar politinių pažiūrų, veiklos rūšies ir pobūdžio, gyvenamosios vietos ir kitų aplinkybių“, o šio straipsnio 3 dalyje įtvirtintas draudimas „kam nors teikti privilegijų arba daryti apribojimus dėl kokių nors aplinkybių bei žmogaus asmeninių savybių, socialinės bei turtinės padėties“. Atkreiptinas dėmesys, kad BPK 53 straipsnio 4 dalyje nustatyta, jog „prokuroro nutarimu ar teismo nutartimi atstovo pagal įstatymą teisėmis procese gali būti leidžiama dalyvauti asmens, kuris nustatyta tvarka nėra pripažintas neveiksniu, tačiau dėl senatvės, neįgalumo, ligos ar kitų svarbių

priežasčių negali tinkamai pasinaudoti įstatymų suteiktomis teisėmis, šeimos nariui ar artimajam giminaičiui, pateikusiam rašytinį ar žodinį prašymą“.

Reikėtų paminėti, kad vienas iš pagrindinių policijos uždavinių – neatidėliotinos pagalbos teikimas asmenims, kai ji būtina dėl jų fizinio ar psichinio bejėgiškumo, taip pat asmenims, nukentėjusiems nuo nusikalstamų veikų, kitų teisės pažeidimų, stichinių nelaimių ar panašių veiksmų (Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 3 punktas) (Žin., 2000, Nr. 90-2777). Pagal minėto įstatymo 24 ir 25 straipsnius draudžiama panaudoti kovinių imtynių veiksmus, specialiąsias priemones ir šaunamąjį ginklą prieš asmenis, kai akivaizdu, kad jie yra neįgalūs.

Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005-2008 metų programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gegužės 19 d. nutarimu Nr. 558 (Žin., 2005, Nr. 65-2333) vadovaujantis sistemingumo principu, reglamentuoja socialinę paramą nukentėjusiesiems (ypač vaikams ir moterims) nuo prekybos žmonėmis, jų apsaugą ir gražinimą į visuomenę.

Valstybinė smurto prieš moteris mažinimo strategijos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. 1330 (Žin., 2006, Nr. 144-5474) uždaviniai, įgyvendinant jos tikslą pagal prioritetines kryptis:

1. Teisinės bazės tobulinimas smurto prieš moteris mažinimo srityje (šios Strategijos 60.1 punktas)

2. Kompleksinės pagalbos smurto šeimoje aukoms teikimas (šios Strategijos 60.3 punktas)

3. Poveikio priemonės smurtautojams (šios Strategijos 60.4 punktas)

4. Veiksminga smurto prieš moteris šeimoje prevencija (šios Strategijos 60.5 punktas).

Valstybinėje smurto prieš moteris mažinimo strategijoje ir jos įgyvendinimo priemonių 2007-2009 metų plane numatyta išanalizuoti galimybę atsisakyti privataus kaltinimo instituto praktikos, esant smurto šeimoje faktui. Pažymėtina, kad pastaroji priemonė lygiaverčiai tarnautų ir neįgalių moterų, patiriančių smurtą, prievartą ar išnaudojimą šeimoje, apsaugai.

Vaikų su negalia apsaugos nuo smurtinių veikų atžvilgiu galima pastebėti, kad Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas įtvirtina eilę teisės normų, numatančių, kad bylos dėl atskirų veikų, padarytų mažamečio atžvilgiu, nėra priskiriamos privataus kaltinimo byloms (BK 140, 149, 150, 151 ir kt. straipsniai). Valstybinio kaltinimo bylos – garantas, kad dėl nusikalstamo elgesio atsakingi asmenys bus patraukiami baudžiamojon atsakomybėn.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 308 straipsnio 2 dalis nustato baudžiamąją atsakomybę už nepilnamečio įtraukimą į prostituciją, 307 straipsnio 3 dalis – už pelnymąsi iš nepilnamečio asmens prostitucijos arba nepilnamečio asmens prostitucijos organizavimą ar vadovavimą jai, arba nepilnamečio asmens gabenimą jo sutikimu verstis prostitucija į Lietuvos Respubliką ar iš Lietuvos Respublikos, 162 straipsnis – už vaiko išnaudojimą pornografijai, o 309 straipsnis – už pornografinio turinio dalykų, kuriuose pavaizduotas vaikas, pagaminimą, įsigijimą arba platinimą, arba už šių dalykų demonstravimą ar reklamavimą.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 149, 150 ir 151 straipsniai nustato baudžiamąją atsakomybę už nepilnamečio ir mažamečio asmens išžagimą, seksualinį prievartavimą ir privertimą lytiškai santykiuoti, 153 straipsnis – už mažamečio asmens tvirkinimą.

Visos minėtosios Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso nuostatos apima nusikalstamas veikas, padarytas tiek mergaitėms, tiek berniukams.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 156 straipsnis nustato baudžiamąją atsakomybę už vaiko pagrobimą arba sukeitimą, 157 straipsnis – už mažamečio vaiko pirkimą arba pardavimą, 147 straipsnis – už prekybą žmonėmis. Už pastarąsias 2 nusikalstamas veikas, remiantis Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 7 straipsniu, asmenys pagal šį kodeksą

atsako neatsižvelgiant į jų pilietybę ir gyvenamąją vietą, nusikaltimo padarymo vietą, taip pat į tai, ar už padarytą veiką jie baudžiami pagal nusikaltimo padarymo vietos įstatymus.

Lietuvos Respublikos Seimas 2003 metų balandžio mėnesį ratifikavo 2000 m. lapkričio 15 d. Palerme priimtą Protokolą dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja, papildanti Jungtinių Tautų Organizacijos konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gegužės 4 d. nutarimu Nr. 491 buvo patvirtinta ir 2005-2007 metais įgyvendinama Nacionalinė smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams programa, kuri numatė eilę priemonių, skirtų vaikų apsaugos nuo smurto prevencijai, specialistų kvalifikacijos tobulinimui bei pan. Pastarosios priemonės skirtos visų vaikų apsaugos nuo smurto sistemos gerinimui. Įstaigos žiniomis, šiuo metu yra parengtas tęstinės programos projektas ir pateiktas Lietuvos Respublikos Vyriausybei.

17 straipsnis **Asmens neliečiamumo apsauga**

Kiekvienas neįgalusis turi teisę į tai, kad lygiai su kitais asmenimis būtų gerbiama jo ar jos teisė į kūno ir psichinį neliečiamumą.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 21 straipsnyje įtvirtintas žmogaus asmens neliečiamybės principas. Šio straipsnio 4 dalyje numatyta, kad su žmogumi, be jo žinios ir laisvo sutikimo, negali būti atliekami moksliniai ar medicinos bandymai. Analogiška nuostata yra įtvirtinta Civilinio kodekso 2.25 straipsnio 1 dalyje, kurioje numatyta, kad fizinis asmuo yra neliečiamas. Be paties asmens (o asmeniui esant neveiksniam – be jo atstovo pagal įstatymą) valios ir laisvo sutikimo su juo negali būti atliekami jokie moksliniai, medicinos bandymai ar tyrimai. Pažymėtina, kad šios nuostatos yra lygiais pagrindais taikomos visiems asmenims, taip pat ir neįgaliesiems.

Baudžiamasis kodeksas vienodai saugo tiek sveiko, tiek neįgalaus asmens gyvybę, sveikatą, laisvę, seksualinio apsisprendimo laisvę ar neliečiamumą, garbę ir orumą. Kita vertus, neįgaliesiems asmenims tam tikrais atvejais taikoma padidinta apsauga. Pavyzdžiui, jeigu nusikalstama veika padaryta asmeniui, kuris dėl ligos, neįgalumo, senatvės ar kitų priežasčių buvo bejėgiškos būklės, be jo prašymo, tai pripažįstama nusikaltimą kvalifikuojančiu požymiu (pvz., BK 129 str. 2 d. 2 p., 135 str. 2 d. 2 p., 138 str. 2 d. 2 p.) arba kaltininko atsakomybę sunkinančia aplinkybe (kitų nusikalstamų veikų atžvilgiu). Baudžiamasis kodeksas numato baudžiamąją atsakomybę už tam tikras veikas, kai kaltininkas nusikalstamus veiksmus atlieka pasinaudodamas nukentėjusio asmens priklausoma ar pažeidžiama padėtimi (pvz., BK 147, 151 str.), kuri gali atsirasti ir dėl nukentėjusio asmens neįgalumo.

18 straipsnis **Judėjimo laisvė ir pilietybė**

1. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, pripažįsta neįgalųjų laisvo judėjimo teisę, laisvę pasirinkti gyvenamąją vietą ir teisę į pilietybę lygiai su kitais asmenimis, įskaitant užtikrinimą, kad:

a) neįgalieji turėtų teisę įgyti ir pasikeisti pilietybę ir jiems nebūtų savavališkai ar dėl neįgalumo atimta pilietybė;

b) neįgaliesiems dėl jų neįgalumo nebūtų atimta galimybė įgyti, turėti ir panaudoti jų pilietybę patvirtinančius dokumentus ar kitus jų tapatybės dokumentus arba galimybė pasinaudoti atitinkamomis procedūromis, pavyzdžiui, imigracijos procedūra, kurių gali prireikti, kad būtų sudarytos sąlygos naudotis laisvo judėjimo teise;

c) neįgalieji galėtų be apribojimų išvykti iš šalies, įskaitant savo gimtąją šalį;

d) neįgaliesiems savavališkai ar dėl neįgalumo nebūtų atimta teisė sugrįžti į savo valstybę.

2. Neįgalūs vaikai registruojami iš karto jiems gimus ir nuo gimimo momento įgyja teisę į vardą, teisę įgyti pilietybę ir, kiek tai yra įmanoma, teisę žinoti, kas yra jo tėvai, ir teisę į tėvų rūpestį.

Lietuvos Respublikos teisės aktai pilietybės įgijimo, migracijos srityje taikomi vienodai visiems asmenims, neatsižvelgiant į jų lytį, rasę, neįgalumą ar kitas skiriamąsias savybes.

Konstitucijos 12 straipsnyje nustatyta, kad „Lietuvos Respublikos pilietybė įgyjama gimstant ar kitais įstatymo nustatytais pagrindais“, o 32 straipsnyje įtvirtinta piliečio teisė laisvai kilnotis Lietuvoje, išvykti iš jos ar į ją sugrįžti.

Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ (Žin., 2004, Nr. 73-2539) 3 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad „užsieniečiai Lietuvoje yra lygūs pagal įstatymus, neatsižvelgiant į jų lytį, rasę, tautybę, kalbą, kilmę, socialinę padėtį, tikėjimą, įsitikinimus ar pažiūras“. Šiame įstatyme reglamentuojami užsieniečių atvykimo į Lietuvą, buvimo joje ir išvykimo klausimai, užsieniečiais laikant visus asmenis, kurie nėra Lietuvos Respublikos piliečiai, neatsižvelgiant į tai, ar jie turi kurios nors užsienio valstybės pilietybę, ar neturi jokios (2 straipsnio 32 dalis).

Lietuvos Respublikos pilietybės įstatyme (Žin., 2002, Nr. 95-4087) reglamentuojami pilietybės suteikimo, įgijimo, vaikų pilietybės, pilietybės netekimo klausimai. Minėtame įstatyme nėra diskriminuojančių nuostatų, kurios būtų taikomos neįgaliesiems asmenims. Šio įstatymo 12 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad asmeniui, siekiančiam įgyti Lietuvos Respublikos pilietybę, nereikia išlaikyti valstybinės kalbos ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos pagrindų egzaminų, jeigu asmeniui nustatytas 0–55 procentų darbingumo lygis arba jis serga sunkia chronine psichikos liga, arba jeigu yra kitų šioje dalyje nurodytų pagrindų.

Diskriminuojančių nuostatų nėra ir Lietuvos Respublikos paso įstatyme (Žin., 2001, Nr. 99-3524) bei Lietuvos Respublikos asmens tapatybės kortelės įstatyme (Žin., 2001, Nr. 97-3417), pagal kuriuos pasas ar asmens tapatybės kortelė išduodami visiems atitinkamo amžiaus sulaukusiems Lietuvos Respublikos piliečiams.

Šiuo metu Lietuvos Respublikos Seime yra užregistruotas Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 53 straipsnio papildymo 8 dalimi įstatymo projektas (Nr. XP-2028(2)), pagal kurį asmuo, siekiantis įgyti leidimą nuolat gyventi Lietuvoje, būtų atleidžiamas nuo pareigos išlaikyti valstybinės kalbos ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos pagrindų egzaminus, jeigu asmeniui būtų nustatytas 0–55 procentų darbingumo lygis arba jis sirgtų sunkia chronine psichikos liga, arba jeigu būtų kitų šiame projekte nurodytų pagrindų.

Vaiko teisė nuo gimimo momento turėti vardą ir pavardę įtvirtinta Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 9 straipsnyje ir Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.161 straipsnio 1 dalyje.

Vaiko vardo ir pavardės suteikimo tvarka nustatyta Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.166 ir 3.167 straipsniuose. Kiekvienam vaikui vardas arba pavardė (tuo atveju, kai tėvų pavardės skirtingos) suteikiami tėvų susitarimu. Tėvui ir motinai nesusitarus dėl vaiko vardo/pavardės, vardas/pavardė vaikui suteikiami teismo nutartimi. Taip pat numatyta, kad

registruojant vaiko, kurio tėvai nežinomi, gimimą vaikui vardą/pavarde suteikia valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija.

Vaikų atžvilgiu taikomi ir Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.20 ir 2.21 straipsniai, numatantys visų fizinių asmenų teisę į vardą ir šios teisės gynimo tvarką.

19 straipsnis

Gyvenimas savarankiškai ir integracija į bendruomenę

Valstybės, šios Konvencijos Šalys, pripažįsta visų neįgaliųjų lygias teises gyventi bendruomenėje, lygias galimybes su kitais rinktis ir imasi veiksmingų ir atitinkamų priemonių, kad sudarytų sąlygas neįgaliesiems visapusiškai įgyvendinti šią teisę ir visiškai integruotis į bendruomenę bei dalyvauti joje, taip pat užtikrintų, kad:

a) neįgalieji turėtų galimybę lygiai su kitais asmenimis pasirinkti savo gyvenamąją vietą ir tą vietą, kur jie nori gyventi ir su kuo, ir kad jie neprivalėtų gyventi konkrečioje gyvenamojoje aplinkoje;

b) neįgalieji turėtų galimybę pasinaudoti įvairiomis namuose, gyvenamojoje vietoje teikiamomis ir kitomis pagalbinėmis bendruomenėje teikiamomis paslaugomis, įskaitant asmeninę pagalbą, būtiną padėti gyventi ir integruotis į bendruomenę ir užkirsti kelią izoliavimui ar atskyrimui nuo bendruomenės;

c) neįgaliesiems lygiai su kitais asmenimis būtų suteikta galimybė naudotis bendruomenei skirtomis bendro naudojimo paslaugomis ir patogumais, kurie turi atitikti jų poreikius.

2006 m. priimtas naujas Socialinių paslaugų įstatymas, kuriame ypatingas dėmesys skiriamas pagalbai šeimai. Įgyvendinant minėtą įstatymą dar labiau stiprinamos tokios paslaugos, kaip kompleksinė socialinė globa į namus, trumpalaikė „atokvėpio“ socialinė globa laikinai apgyvendinant neįgalų ar senyvo amžiaus asmenį globos institucijoje ir kt. Šiomis paslaugomis siekiama padėti šeimos nariams savo šeimose prižiūrintiems neįgalius, senyvo amžiaus asmenis derinti šeimos ir darbo išsipareigojimus.

Įstatyme, organizuojant socialinių paslaugų teikimą, orientuojamasi į socialinių paslaugų decentralizavimą bei priartinimą prie žmogaus, todėl stiprinamos savivaldybės funkcijos socialinių paslaugų valdymo srityje.

Nestacionarios socialinės paslaugos, kurios sudaro asmenims galimybę gauti reikiamą socialinę pagalbą bendruomenėje ir neapsigyvenant socialinės globos įstaigoje, o liekant gyventi savo namuose, jau beveik 10 metų yra prioritetinga socialinių paslaugų vystymosi kryptis mūsų šalyje. Nuo 1998 m. vykdoma nacionalinė Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros programa. Įgyvendinant šią programą siekiama plėtoti pažangias socialinių paslaugų teikimo formas bendruomenėse. Per 8 metų laikotarpį iš valstybės biudžeto skirta apie 40 34,5 mln. Lt, kurie buvo skirti socialinių paslaugų įstaigų rekonstrukcijos, remonto darbams ir kt. Apie 43 proc. lėšų skirta socialinių paslaugų neįgaliesiems plėtrai.

Šios priemonės turėjo didelę įtaką visai socialinių paslaugų infrastruktūrai. Socialinių paslaugų gavėjų skaičius vien per paskutinius 2 metus išaugo 1,6 karto. Ypač išaugo asmenų, gaunančių paslaugas dienos centruose skaičius: jei 2002 m. dienos centrus lankė apie 34 tūkst. neįgaliųjų, vaikų, pagyvenusiu žmonių, tai 2006 m. – beveik 80 tūkst.

Pastebimas socialinių paslaugų mažėjimas stacionariuose globos įstaigose lyginant su nestacionariomis paslaugomis. 2003 m. stacionarių ir nestacionarių paslaugų gavėjų santykis buvo 75:25 proc., o 2006 m. – 87:13.

Nestacionarių socialinių paslaugų infrastruktūrai vystymui paspartinti tokių socialinių paslaugų įstaigų, kaip dienos socialinės globos centrų, savarankiško gyvenimo namų neįgaliesiems steigimui skiriamas prioritetas ES struktūrinių fondų paramai gauti. 2004-2006 m. laikotarpiu iš ERDF paremta 33 projektai (iš viso 53,7 mln. Lt, įskaitant lėšas, skirtas techninei paramai investiciniams projektams parengti), iš kurių 23 projektai skirti nestacionarių socialinių paslaugų įstaigų, ketinančių teikti paslaugas neįgaliesiems, plėtrai.

2007-2013 m. periodu iš ERDF numatoma skirti nestacionarių socialinių paslaugų plėtrai virš 150 mln. Lt. Prioritetai teikiami savarankiško gyvenimo namams, dienos centrams asmenims su psichiniais sutrikimais, neįgaliųjų trumpalaikės socialinės globos įstaigoms ir pan. Orientuojamasi į įstaigų 20-30 asmenų plėtrą.

Savivaldybė yra atsakinga už visų socialinių paslaugų teikimo užtikrinimą savo teritorijos gyventojams. Jos planuoja paslaugas, vertina asmenų poreikį, finansines galimybes mokėti už paslaugas, finansuoja socialines paslaugas ir kt.

Apskritis viršininke administracija atsako už regionines socialines paslaugas, kurių mastą ir formas privalo derinti su savivaldybių poreikiais ir valstybės vystymosi kryptimis.

Savivaldybei suteikus įpareigojimus organizuoti socialinių paslaugų teikimą savo gyventojams, tuo pačiu sustiprinamos savivaldybių finansinės galimybės organizuoti socialines paslaugas bendruomenėje. Didinant socialinės globos prieinamumą visoje šalyje nuo 2007 m. sausio 1 d. savivaldybių biudžetams skiriamos valstybės biudžeto tikslinės specialiosios dotacijos asmenų su sunkia negalia įvairių rūšių socialinei globai organizuoti, socialinės rizikos šeimų socialinei priežiūrai teikti ir kt.

Neįgaliajam turi būti suteikiama galimybė jam priimtina forma pareikšti nuomonę apie socialinės globos namų parinkimą, išsakyti pageidavimus dėl asmenų aptarnaujančio personalo, dėl gyvenamojo kambario kaimynų pasirinkimo, užtikrinamos ir ginamos jo teisės bei konstruktyviai reaguojama į jo problemas ir nusiskundimus. Tai yra numatyta Socialinės globos normų apraše, patvirtintame Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu (Žin., 2007, Nr. 24-931). Socialinės globos normų aprašas reglamentuoja socialinės globos teikimo principus ir charakteristikas bei nustato privalomus socialinės globos įstaigų ir vaikus globojančių šeimų teikiamas ilgalaikės, trumpalaikės ir dienos socialinės globos kokybės reikalavimus.

Socialinių paslaugų įstatyme numatyta, kad visi asmenys, tame tarpe ir neįgalieji, turi teisę gauti jų poreikius atitinkančias socialines paslaugas. Socialinės paslaugos asmeniui su negalia teikiamos sudarant sąlygas jam gyventi savo namuose, šeimoje ir organizuojant pagalbą, suderintą su švietimu ir ugdymu, užimtumu, asmens sveikatos priežiūra ir specialiosios pagalbos priemonėmis, padedančią ugdyti ar kompensuoti jo gebėjimus rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti darbo rinkoje.

Socialinių paslaugų ypač padaugėjo per pastaruosius metus.

Ypač išaugo dienos centrų ir asmenų, gaunančių juose paslaugas, skaičius.

Dienos centrų, teikiančių socialines paslaugas neįgaliesiems, skaičius išaugo nuo 70 įstaigų 2003 m. iki 144 įstaigų 2006 m. (kartu su bendruomenės centrais), 2003 m. šių paslaugų gavėjais buvo 17,5 suaugusių ir 0,9 vaikų, 2006 m. atitinkamai – 46,0 tūkst. ir 2,1 tūkst.

Be to, neįgalieji ir jų šeimos nariai galėjo gauti informavimo, konsultavimo, tarpininkavimo paslaugas šeimos paramos centruose, kurių 2003 m. buvo 19, o 2006 m. apie 40.

20 straipsnis **Asmens mobilumas**

Valstybės, šios Konvencijos Šalys, imasi veiksmingų priemonių, kad užtikrintų, kiek įmanoma savarankiškesnį neįgaliųjų mobilumą, įskaitant šias priemones:

a) sudaryti sąlygas neįgaliųjų mobilumui tokiais būdais ir tokiais laiku, kuriuos jie patys pasirenka, ir už prieinamą kainą;

b) sudaryti sąlygas neįgaliesiems gauti kokybišką mobilumą palengvinančias priemones, įrenginius, pagalbines technologijas ir pagalbininkų bei tarpininkų pagalbą, įskaitant galimybę jais pasinaudoti už prieinamą kainą;

c) organizuoti mobilumo gebėjimų mokymą neįgaliesiems ir specializuotam personalui, dirbančiam su neįgaliaisiais;

d) skatinti, kad įmonės, gaminančios mobilumą palengvinančias priemones, įrenginius ir pagalbines technologijas, atsižvelgtų į visus neįgaliųjų mobilumo aspektus.

Techninės pagalbos neįgaliesiems centro prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau - Centras) veiklos tikslas – gerinti profesinę ir socialinę reabilitaciją bei techninį aptarnavimą, įgyvendinant neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymą. Šiam tikslui pasiekti įgyvendinamos dvi programos: “Gyventojų aprūpinimas techninėmis pagalbos priemonėmis” ir „Efektyvios gyventojų aprūpinimo techninės pagalbos priemonėmis sistemos šalies regionuose sukūrimas ir įgyvendinimas“.

Vadovaudamasis patvirtinta Neįgaliųjų aprūpinimo techninės pagalbos priemonėmis 2004-2010 m. strategija (LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. balandžio 30 d. įsakymas Nr. A1-1140, Centras steigia teritorinius padalinius. Jau veikia 6 skyriai: Šiaulių, Klaipėdos, Vilniaus, Kauno, Alytaus ir Utenos. Šiais metais pradės veikti dar 3 skyriai: Panevėžio, Telšių bei Marijampolės. Planuojama, kad 2010 metais bus įkurta 18 skyrių. Visi veikiantys bei numatomi įkurti skyriai pirmuose aukštuose, su prievazomis (pandusais) bei paplatintomis durimis, todėl nėra kliūčių patekti į patalpas neįgaliesiems su vaikščiojimo priemonėmis ar vežimėliais.

Kasmet didėja priemonių kiekis pas vartotojus, kurie jomis aktyviai naudojami, todėl didėja ir remonto paslaugų poreikis. Šiuo metu remonto bei individualaus pritaikymo paslaugas atlieka 9 įmonės: 1 įmonė elektra valdomų priemonių (aptarnauja neįgaliuosius visoje Lietuvos teritorijoje) bei 8 įmonės, kurios pasiskirstę po visą respublikos teritoriją, kitų judėjimo techninės pagalbos priemonių.

Nuosekliai vykdant skyrių kūrimą bei plečiant remonto ir individualaus pritaikymo paslaugų teikimą, didėja techninės pagalbos priemonių (toliau – TPP) naudojimas, pagerėja priemonių ir paslaugų prieinamumas bei aprūpinimo TPP kokybė.

Priemonės perkamos vadovaujantis Viešųjų pirkimų įstatymu. Joms keliami aukšti kokybės bei saugumo reikalavimai. Visos perkamos priemonės paženklintos CE ženklu, daugumai priemonių reikalaujama pateikti prekių gamintojo turimus kokybės vadybos tarptautinius ar Europos standartus (ISO 9001 arba ISO 13485). Centras nuolatos plečia TPP asortimentą. Perkant priemones, prioritetas teikiamas vaikų TPP. Nuo šių metų asmenys aprūpinami ne tik judėjimo, bet ir regos bei klausos TPP. Neįgalieji TPP aprūpinami nemokamai, tik nedidelę dalį jų gali įsigyti už prieinamą kainą, pvz. už brangiai kainuojantį aktyvaus tipo vežimėlį turi sumokėti 10 procentų naujo brangiai kainuojančio aktyvaus tipo vežimėlio kainos arba grąžinto vežimėlio vertės; už naują elektrinį vežimėlį – 5 procentus naujo elektrinio vežimėlio kainos.

Šiuo metu (2007 m.) socialinį darbą Lietuvoje dirba apie 7 tūkst. socialinių darbuotojų ir jų padėjėjų. Nuo 1999 metų socialinį darbą dirbančiųjų skaičius išaugo daugiau nei trigubai.

Per 2006-2007 m. buvo apmokyta beveik 700 socialinių darbuotojų, dirbančių su neįgaliaisiais. Socialinių darbuotojų apmokymams yra naudojama ESF parama.

Siekiant nustatyti socialinių darbuotojų ir socialinių darbuotojų padėjėjų vertybines nuostatas, apibrėžti jų profesinę veiklą, žinias, įgūdžius bei asmenines savybes, reikalingas profesinėms užduotims vykdyti, Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu patvirtinti Socialinių darbuotojų kvalifikaciniai reikalavimai. Šiame dokumente numatyta, kad socialiniai

darbuotojai ir socialinių darbuotojų padėjėjai kasmet turi kelti savo profesinę kvalifikaciją (ne mažiau kaip po 16 val.).

Gerinant socialinių darbuotojų kvalifikacijos kėlimo galimybes pagal nustatytus reikalavimus (Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. liepos 31 d. įsakymas Nr. A1-217 „Dėl socialinių darbuotojų kvalifikacijos kėlimo programų ir socialinio darbo metodinių centrų atrankos konkurso nuostatų patvirtinimo“ (Žin., 2006, Nr. 86-3373)) atrinktos ir patvirtintos (Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007 m. kovo 20 d. įsakymas Nr. A1-76 „Dėl socialinių darbuotojų kvalifikacijos kėlimo programų ir socialinio darbo metodinių centrų patvirtinimo“ (Žin., 2007, Nr. 34-1261)). socialinių darbuotojų kvalifikacijos kėlimo programos ir socialinio darbo metodiniai centrai (iš jų 11 metodinių centrų vykdomos kvalifikacijos kėlimo programos neįgaliesiems) Šiuose metodiniuose centruose, esančiuose skirtinguose Lietuvos miestuose, socialiniai darbuotojai galės kelti savo kvalifikaciją, pasirinkdami mokymus pagal tam tikrą programos sritį. Socialinių darbuotojų kvalifikacijos kėlimo programos skirtos pagilinti ar atnaujinti socialinių darbuotojų veiklai reikalingas žinias, gebėjimus ir praktinius įgūdžius.

21 straipsnis

Saviraiškos laisvė ir laisvė reikšti nuomonę, galimybė gauti informaciją

Valstybės, šios Konvencijos Šalys, imasi visų atitinkamų priemonių, skirtų užtikrinti, kad neįgalieji galėtų naudotis saviraiškos laisve ir laisve reikšti savo nuomonę, įskaitant laisvę ieškoti, gauti ir skleisti informaciją ir idėjas lygiai su kitais asmenimis, visomis pasirinktomis bendravimo priemonėmis, apibrėžtomis šios Konvencijos 2 straipsnyje, įskaitant:

a) plačiajai visuomenei skirtos informacijos teikimą neįgaliesiems laiku, be papildomo mokesčio, prieinama forma ir technologijomis, kurios atitiktų skirtingą neįgalumo pobūdį;

b) gestų kalbos, Brailio rašto, patobulintų ir alternatyvių bendravimo būdų, taip pat visų kitų neįgaliųjų pasirinktų prieinamų bendravimo priemonių, būdų ir formų pripažinimą ir sąlygų juos naudoti oficialių santykių metu sudarymą;

c) privačių įmonių, teikiančių paslaugas visuomenei, įskaitant internetu teikiamas paslaugas, raginimą teikti informaciją ir paslaugas neįgaliesiems prieinamomis ir tinkamomis formomis;

d) visuomenės informavimo priemonių, įskaitant informacijos internetu teikėjų, raginimą padaryti savo paslaugas prieinamomis neįgaliesiems;

e) gestų kalbos pripažinimą ir vartojimo skatinimą.

Vykdomos *informacinės aplinkos pritaikymo* programos. Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjunga teikė regėjimo neįgaliesiems informaciją Brailio raštu, buvo leidžiami periodiniai leidiniai - TVR programos Brailio raštu, informacinio leidinio „Šulinys“, žurnalų „Mūsų žodis“ ir „Boružėlė“ leidybą, sukūrtas skaitmeninis leidinių archyvas, išleisti skaitmeniniai tiflologiniai leidiniai. Nuolat palaikoma informacinių centrų veikla, tęsiama kompiuterinių klasių plėtra kurčiųjų rehabilitacijos centruose. Buvo skirta lėšų specialioms kompensacinės technikos priemonėms kurtiems ir neprigirdintiems vaikams įsigyti. Lietuvos aklųjų biblioteka leido neįgaliesiems pritaikytus leidinius – garsines skaitmenines knygas.

Vykdamas programą išleisti 4 neįgaliesiems pritaikyti periodiniai leidiniai Brailio raštu ir padidintu šriftu, kuriais pasinaudojo 7500 neįgaliųjų. Remiant garsinės skaitmeninės knygos

įdiegimą Lietuvoje, suskaitmeninta ir į Lietuvos aklųjų bibliotekos archyvą patalpinta 240 leidinių, kuriais pasinaudos apie 4000 regėjimo neįgaliųjų. Remti 6 veikiantys ir įsteigta 16 naujų informacinių centrų, kurių paslaugomis naudojasi apie 4750 neįgaliųjų. Per 2006 metus 44 kurtieji ir neprigirdintieji vaikai aprūpinti kompensacinės technikos priemonėmis (FM asmeninėmis garso perdavimo sistemomis, užausiniais skaitmeniniais klausos aparatais, vibruojančiais žadintuvais, mobiliais telefonais).

Vykdamas Lietuvių gestų kalbos vartojimo ir vertėjų paslaugų teikimo 2005-2008 metų programos (Žin., 2005, Nr. 101-3745) priemonės išleista 10 leidinių (1 metodinė medžiaga surdopedagogams, 1 mokomoji medžiaga socialiniams darbuotojams, 2 vaizdajuostės (Gestų kalbos žodyno 3 d. ir „Gestų kalba mažiesiems“), 6 mokomieji, metodiniai leidiniai (žodynai, vadovėliai, pratybų sąsiuvinis) asmenims su klausos negalia), iš jų:

- Švietimo ir mokslo ministerijos įgaliotas Lietuvos kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų ugdymo centras išleido 6 leidinius (Aiškinamąjį lietuvių gestų kalbos žodyną, teminius Lietuvių gestų kalbos žodynus, pratybų sąsiuvinį, leidinį „Tarties mokymas“, Literatūros vadovėlį 5 klasei), pradėjo 2 neįgaliesiems pritaikytų leidinių (Lietuvių gestų kalbos gramatikos vadovėlio ir Lietuvių gestų kalbos pagrindų vizualinės mokymo programos girdintiesiems) rengimo darbus, organizavo mokymo kursus 29-ioms specialistų grupėms (280 kurčiuosius mokantiems mokytojams ir 10 gestų kalbos vertėjų). Vilniaus pedagoginiame universitete parengta gestotyros studijų programa, parengtos mokymui reikalingos sąlygos (nupirkta įranga) bei 13 studentų grupei prarastos 104 gestų kalbos paskaitos (pratybos). 10-yje kurčiųjų ugdymo įstaigų atliktas smulkus gestų kalbos mokymo kabinetų remontas;

- Lietuvos kurčiųjų draugija stiprino socialinių paslaugų įstaigų metodinę bazę, organizavo 6 lietuvių gestų kalbos mokymo kursus, kuriuos baigė 105 specialistai ir kurčiųjų artimieji, Surdologijos centro surengtuose 36 val. kursuose kvalifikaciją tobulino 31 gestų kalbos vertėjas. 8 lietuvių gestų kalbos vertėjai teikė vertimo paslaugas 6-iose kurčiųjų reabilitacijos centruose penkiuose Lietuvos miestuose, kuriomis pasinaudojo 1000 kurčiųjų ir 300 girdinčiųjų, išleido 4 leidinius, kuriais naudosis 2000 kurčiųjų.

Įgyvendinant 2002 m. birželio 7 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 850 patvirtintos Nacionalinės žmonių su negalia socialinės integracijos programos 2003-2012 metams (Žin., 2002, Nr. 57-2335) 2.2. priemonę, sukurta universali neįgaliųjų reabilitacijos ir integracijos duomenų bazė.

Vykdytas investicinis projektas „Gestų kalbos mokymo kabinetų įrengimas kurčiųjų reabilitacijos centruose“. Projekto metu įrengti 5 lietuvių gestų kalbos kabinetai kurčiųjų reabilitacijos centruose penkiuose didžiausiuose Lietuvos miestuose bei 1 lietuvių gestų kalbos leksikos ir gramatikos tyrimo kabinetas Surdologijos centre, kuriuose paslaugas galės gauti 5000 kurčiųjų ir apie 500 specialistų bei kurčiųjų artimųjų.

Atsižvelgiant į Konvencijos 21 straipsnio nuostatas, pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo (Žin., 1996, Nr.102-2319; 2005, Nr.153-5639) 5 straipsnio 9 dalyje numatyta, kad LRT rengia laidas ar programas klausos ir regos neįgaliesiems.

Kultūros ministerija, įgyvendindama Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006-2008 metų programos įgyvendinimo priemonių, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. spalio 17 d. nutarimu Nr. 1020, priemonę 5.11. „Stiprinti informacijos apie kultūrą sklaidą“, išdėstytą 225 punkte, aktyviai dalyvavo ir teikė siūlymus Lietuvos Respublikos Seimo Valdybos sudarytoje darbo grupėje, kuri parengė Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo 4, 5, 6, 9, 10, 11, 15 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 14¹ straipsniu įstatymo projektą. Kultūros ministerijos siūlymu, šio projekto 1 straipsnio 3 dalis numato papildyti šiuo metu galiojančio Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo 4 straipsnį 5 dalimi, ir joje įtvirtinti, kad per savaitę Lietuvos televizija turi transliuoti ne mažiau kaip 20 valandų laidų ar audiovizualinių kūrinių su vertimu į gestų kalbą. Tarp jų privalo būti bent viena informacinė ar žinių laida, transliuojama kasdien tarp 18-21 valandos. Ne mažiau kaip 30 procentų Lietuvos

televizijos transliuojamų programų turi būti transliuojama su lietuviškais subtitrais, šią paslaugą teikiant teletekstu. Minėto įstatymo projektas 2007 m. sausio 31 d. buvo užregistruotas Seime.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija įgyvendina Valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatas ir jų įgyvendinimo programos priemones. Viena jų – sukurti veiksmingą paramos mokiniams sistemą: vykdyti Specialiojo ugdymo paslaugų teikimo programą, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. lapkričio 22 d. nutarimu Nr. 1475 (Žin., 2004, Nr. 170-6263), ir Lietuvių gestų kalbos vartojimo ir vertėjų paslaugų teikimo 2005-2008 metų programą, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugpjūčio 17 d. nutarimu Nr. 896 (Žin., 2005, Nr. 101-3745). Be to, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija nuo 2000 metų dalyvauja Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūros veikloje, o nuo 2004 metų yra šios organizacijos narė, moka nario mokesį. Pastaraisiais metais lietuvių kalba buvo išleista penkių pavadinimų leidinių, skirtų visuomenei šviesti įvairiais neįgaliųjų gyvenimo ir švietimo klausimais. Pavyzdžiui, ypač vertingas leidinys „Specialusis ugdymas Europoje. Švietimo paslaugų teikimo ypatumai“. Be to, leidžiamas ir platinamas lietuvių kalba žurnalas „EuroNews“, kuriame plačiam skaitytojų ratui pateikiama daug faktų apie neįgaliųjų gebėjimus, pasiekimus, švietimo paslaugų prieinamumo plėtotę Europos Sąjungos valstybėse. Manome, kad tai atliepia svarstomos konvencijos 8 straipsnį.

Švietimo ir mokslo ministerija, įgyvendindama Specialiojo ugdymo paslaugų teikimo programos 1 priemonę, parengė 10 specialiųjų mokyklų, turinčių bendrabučius, pertvarkymo ir metodinės pagalbos centrus, projektą ir numato jį pateikti konkursui dėl Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų. Parengtas Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymo projektas, į kurį yra integruotos Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo įstatymo nuostatos, reglamentuojančios specialiųjų poreikių asmenų ugdymą. Jeigu būtų pritarta šiam švietimo įstatymo pakeitimo įstatymo projektui, būtų patikslinti ir suderinti su Švietimo įstatymo pakeitimais 7 šiuo metu galiojantys specialiųjų ugdymą reglamentuojantys teisės aktai: „Specialiųjų poreikių asmenų sutrikimų ir jų laipsnių nustatymo ir specialiųjų poreikių asmenų priskyrimo specialiųjų ugdymosi poreikių grupei tvarka“ (Žin., 2002, Nr. 84-3672), „Asmens specialiųjų ugdymosi poreikių įvertinimo tvarka“ (Žin., 2000, Nr. 85-2608), „Specialiojo ugdymo skyrimo tvarka (2000, Nr.71-2214), „Švietimo įstaigos specialiojo ugdymo komisijos sudarymo ir darbo organizavimo tvarka“ (Žin., 2000, Nr. 85-2608), „Specialiųjų poreikių asmenų priėmimo į specialiojo ugdymo įstaigą tvarka“ (2000, Nr. 17-421), „Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo specialiųjų poreikių ikimokyklinio amžiaus vaikams namuose tvarka“ (Žin., 2000, Nr. 66-2004), „Moksleivių mokymo namuose organizavimo tvarka“ (2000, Nr. 25-654), ir būtų parengti 5 nauji specialiųjų ugdymą reglamentuojantys teisės aktai: „Specialiojo ugdymo organizavimo tvarka“, „Reikalavimai pedagoginių psichologinių tarnybų nuostatams ir mokyklų specialiojo ugdymo komisijų sudarymui ir darbo organizavimui“, „Ugdymo programų pritaikymo specialiųjų poreikių asmenims tvarka“, „Specialiosios pagalbos teikimo mokykloje tvarka“, „Specialiųjų poreikių asmenų aprūpinimo specialiosiomis mokymo priemonėmis ir ugdymui skirta kompensacine technika tvarka“. Manome, kad teisinės bazės tobulinimas sudarytų geresnes prielaidas didinti švietimo prieinamumą įvairaus amžiaus neįgaliesiems. Švietimo ir mokslo ministerija, įgyvendindama programą „Švietimas informacinei visuomenei“, aprūpina mokyklas mokomosiomis kompiuterinėmis priemonėmis, taip pat ir priemonėmis, padedančiomis didinti informacijos prieinamumą neįgaliesiems. Kasmet vykdoma programa „Geltonasis autobusas“, perkami neįgaliesiems pritaikyti autobusai, skirti mokiniams vežioti, pritaikoma bendrojo lavinimo mokyklų aplinka. Be to, kasmet tobulinama Moksleivio krepšelio apskaičiavimo metodika, didinamas specialiųjų poreikių mokinio krepšelis, šiuo metu jis maždaug 33 nuošimčiais didesnis nei statistinio bendrojo lavinimo mokyklos mokinio krepšelis. Bendrojo lavinimo mokyklos vadovėlių pritaikymas, specialiųjų mokymo priemonių kūrimas, mokytojų kvalifikacijos tobulinimas taip pat didina švietimo prieinamumą. Šios priemonės susijusios su svarstomos konvencijos 9 ir 21 straipsniais.

Techninės pagalbos neįgaliesiems centras prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuolatos informuoja visuomenę apie aprūpinimo tvarką bei naujoves neįgaliųjų leidžiamoje bei kitoje spaudoje, radijo laidose ir kitur. Leidžiami lankstinukai apie aprūpinimo TPP tvarką bei platinami nemokamai. Šiais metais išleistas lankstinukas „ATMINTINĖ regos TPP įsigyti“ ir Brailio raštu, kuris išplatintas per nevyriausybinės organizacijas.

22 straipsnis

Privataus gyvenimo neliečiamumas

1. Negali būti savavališkai ar neteisėtai kišamasi į nė vieno neįgaliojo privatų ar šeimos gyvenimą, negali būti pažeisti tokių asmenų būsto neliečiamybė, susirašinėjimo ar kitokių formų bendravimo slaptumas ar neteisėtai kėsিনamasi į jų garbę ir reputaciją, nepaisant tokio asmens gyvenamosios vietos ar gyvenimo sąlygų. Neįgalieji turi teisę į įstatymo apsaugą nuo tokio kišimosi ar kėsინimosi.

2. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, lygiai su kitais asmenimis saugo neįgaliųjų asmens, su sveikatos būkle ir reabilitacija susijusių duomenų konfidencialumą.

Asmens privataus gyvenimo neliečiamumo principas yra įtvirtintas Lietuvos Respublikos Konstitucijos 22 straipsnyje. Šiame straipsnyje numatyta, kad žmogaus privatus gyvenimas neliečiamas. Asmens susirašinėjimas, pokalbiai telefonu, telegrafo pranešimai ir kitoks susižinojimas neliečiami. Informacija apie privatų asmens gyvenimą gali būti renkama tik motyvuotu teismo sprendimu ir tik pagal įstatymą. Įstatymas ir teismas saugo, kad niekas nepatirtų savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį ir šeimyninį gyvenimą, kėsინimosi į jo garbę ir orumą. Analogiškos nuostatos taip pat yra įtvirtintos Civilinio kodekso 2.23 straipsnyje, kuriame numatyta, kad fizinio asmens privatus gyvenimas neliečiamas. Informacija apie asmens privatų gyvenimą gali būti skelbiama tik jo sutikimu. Privataus gyvenimo pažeidimu laikomas neteisėtas įėjimas į asmens gyvenamąsias ir kitokias patalpas, aptvertą privačią teritoriją, neteisėtas asmens stebėjimas, neteisėtas asmens ar jo turto apieškovimas, asmens telefoninių pokalbių, susirašinėjimo ar kitokios korespondencijos bei asmeninių užrašų ir informacijos konfidencialumo pažeidimas, duomenų apie asmens sveikatos būklę paskelbimas pažeidžiant įstatymų nustatytą tvarką bei kitokie neteisėti veiksmai. Draudžiama rinkti informaciją apie privatų asmens gyvenimą pažeidžiant įstatymus. Pažymėtina, kad minėtos nuostatos yra skirtos garantuoti *kiekvieno* asmens, taip pat ir neįgalaus asmens teisę į privatų gyvenimą ir jo neliečiamumą.

Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo pakeitimo įstatymo (Žin., 2004, Nr. 115-4284):

1.5. 10 straipsnio 1 dalis – pacientų privatus gyvenimas yra neliečiamas. Informacija apie pacientų gyvenimo faktus gali būti renkama pacientų sutikimu ir tik tuo atveju, jei tai yra būtina diagnozuoti ligą, gydyti ar slaugyti.

1.6. 10 straipsnio 2 dalis – sveikatos priežiūros įstaigose duomenys apie paciento buvimą sveikatos priežiūros įstaigoje, jo sveikatos būklę, jam taikytas diagnostikos, gydymo bei slaugos priemonės įrašomi į Sveikatos apsaugos ministerijos nustatytos formos ir rūšių pacientų medicinos dokumentus. Nustatant šių dokumentų formą, turinį ir naudojimo tvarką, turi būti užtikrinama paciento privataus gyvenimo apsauga.

1.7. 10 straipsnio 3 dalis – visa informacija apie paciento buvimą sveikatos priežiūros įstaigoje, gydymą, sveikatos būklę, diagnozę, prognozes ir gydymą, taip pat visa kita asmeninio pobūdžio informacija apie pacientą turi būti laikoma konfidencialia net ir po paciento mirties. Tokios konfidencialios informacijos saugojimo tvarką nustato Lietuvos Respublikos įstatymai ir sveikatos apsaugos ministro tvirtinami teisės aktai. Konfidenciali informacija gali būti suteikta

kitiems asmenims tik turint rašytinį paciento sutikimą. Asmenims, tiesiogiai dalyvaujantiems gydant ar slaugant pacientą, atliekantiems paciento sveikatos ekspertizę, be paciento sutikimo konfidenciali informacija gali būti suteikta tais atvejais ir tiek, kiek tai būtina paciento interesams apsaugoti. Be paciento sutikimo teisės aktų nustatyta tvarka konfidenciali informacija gali būti suteikta valstybės institucijoms, kurioms Lietuvos Respublikos įstatymai suteikia teisę gauti konfidencialią informaciją apie pacientą prieš jo valią. Kai pacientas yra praradęs sąmonę ir nėra jo sutikimo, konfidenciali informacija gali būti suteikiama paciento atstovui, sutuoktiniui (partneriui), tėvams (įtėviams) ar pilnamečiams vaikams tik tais atvejais ir tiek, kiek tai būtina paciento interesams apsaugoti.

1.8. 10 straipsnio 6 dalis – užtikrinant paciento teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą, turi būti vadovojamasi nuostata, kad paciento interesai ir gerovė yra svarbesni už visuomenės interesus. Už neteisėtą konfidencialios informacijos apie pacientą rinkimą bei panaudojimą atsakoma teisės aktų nustatyta tvarka. Be turtinės žalos, pacientui taip pat atlyginama ir neturtinė žala.

23 straipsnis

Būsto ir šeimos neliečiamumas

1. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, imasi veiksmingų ir atitinkamų priemonių, kad pašalintų neįgaliųjų diskriminavimą visais klausimais, susijusiais su santuoka, šeima, tėvyste (motinyste) ir asmeniniais santykiais, lygiai su kitais asmenimis, siekdamos užtikrinti, kad:

a) būtų pripažinta visų neįgaliųjų, kurie yra sukakę santuokinį amžių, teisė susituokti ir sukurti šeimą esant laisvam ir visiškam asmeniui, kurie ketina susituokti, sutikimui;

b) būtų pripažintos neįgaliųjų teisės laisvai ir atsakingai priimti sprendimus dėl savo vaikų skaičiaus ir jų gimimo laikotarpio, taip pat teisė gauti informaciją pagal amžių, teisė į švietimą reprodukcijos ir šeimos planavimo klausimais ir būtų suteiktos priemonės, kurios leistų jiems pasinaudoti šiomis teisėmis;

c) neįgalieji, įskaitant vaikus, lygiai su kitais asmenimis išsaugotų savo vaisingumą.

2. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, užtikrina neįgaliųjų teises ir įsipareigojimus, susijusius su globa, rūpyba, įvaikinimu ar panašiais institutais, jeigu tokios sąvokos yra nacionalinės teisės aktuose; visais atvejais pirmenybė teikiama vaiko interesams. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, teikia atitinkamą pagalbą neįgaliesiems, kai jie vykdo su vaikų auklėjimu susijusius įsipareigojimus.

3. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, užtikrina, kad neįgaliesiems vaikams būtų suteiktos lygios teisės, susijusios su šeiminiu gyvenimu. Siekdamos įgyvendinti šias teises ir užkirsti kelią, kad neįgalūs vaikai nebūtų nuslėpti, palikti, izoliuoti ir vengiama juos prižiūrėti, valstybės, šios Konvencijos Šalys, įsipareigoja teikti ankstyvą ir išsamią informaciją, paslaugas ir paramą neįgaliesiems vaikams ir jų šeimai.

4. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, užtikrina, kad vaikas nebūtų atskirtas nuo savo tėvų prieš jų valią, išskyrus atvejus, kai kompetentingos institucijos, kurių sprendimus gali peržiūrėti teismas, pagal galiojančius įstatymus ir procedūras nusprendžia, kad toks atskyrimas yra būtinas dėl vaiko interesų. Vaikas jokia būdu negali būti atskirtas nuo tėvų dėl savo neįgalumo arba dėl vieno ar abiejų tėvų neįgalumo.

5. Tais atvejais, kai artimieji giminaičiai negali pasirūpinti neįgalium vaiku, valstybės, šios Konvencijos Šalys, deda visas pastangas, kad suteiktų jam alternatyvią tolesnės eilės

giminaičių globą, o jeigu to nepavyksta padaryti – vietos bendruomenėje gyvenimo šeimose sąlygomis.

Remiantis Civilinio kodekso 3.13 straipsniu santuoka sudaroma laisva vyro ir moters valia. Bet koks grasinimas, prievarta, apgaulė ar kitokie valios trūkumai yra pagrindas santuoką pripažinti negaliojančia.

Lietuvos Respublikoje nėra teisės aktų, draudžiančių ar ribojančių neįgaliųjų teises susilaukti palikuonių. Nėščiąjų sveikatos tikrinimą reglamentuoja Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2006 m. gruodžio 29 d. įsakymas Nr. 1135 „Dėl nėščiųjų sveikatos tikrinimų“ (Žin., 2007, Nr. 2-103). Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 1994 m. sausio 28 d. įsakymo „Dėl nėštumo nutraukimo operacijos atlikimo tvarkos“ (Žin., 1994, Nr. 18-299) 2.1 punktas teigia – jei dėl nėštumo motinos gyvybei ir sveikatai gresia pavojus, jis nutraukiamas, neatsižvelgiant į nėštumo laiką. Nėštumas nutraukiamas tik atsiradus realiai grėsmei motinos sveikatai ir gyvybei. Šiuo įsakymu yra patvirtintas sąrašas ligų ir būsenų, kurios gali būti grėsmingos nėščios moters ir vaisiaus gyvybei bei sveikatai.

Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 23 straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad vaikas turi teisę gyventi kartu su savo tėvais ar kitais teisėtais savo atstovais. Išskirti vaiką su tėvais ar kitais teisėtais jo atstovais prieš vaiko, taip pat tėvų (teisėtų jo atstovų) valią galima tik išimtiniais įstatymų numatytais atvejais bei nustatyta tvarka, vadovaujantis teismo sprendimu (nuosprendžiu) ir kai toks išskyrimas vaikui yra būtinas (siekiama išvengti pavojaus vaiko gyvybei, sveikatai, būtina pasirūpinti jo priežiūra, auklėjimu, apsaugoti kitus svarbius vaiko interesus). Minėtame straipsnyje nustatyta, kad iškilus pavojui vaiko gyvybei ar sveikatai, galima jį nedelsiant išskirti su tėvais ar kitais teisėtais jo atstovais vadovaujantis Santuokos ir šeimos kodekso normomis.

Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 22 straipsnyje nustatyta, kad valstybė remia šeimą (ypač gausias), auginančias ir auklėjančias vaikus, įstatymų nustatyta tvarka skirdama išmokas vaikams ir pašalpas, suteikdama tėvams tikslines atostogas, teikdama kitokią pagalbą ir lengvatas. To paties įstatymo 31 straipsnyje įtvirtinta, kad tėvai ir kiti teisėti vaiko atstovai, auginantys ir slaugantys negalios vaiką namuose, turi teisę gauti atitinkamą paramą iš valstybės biudžeto.

Socialinių paslaugų įstatyme ypatingas dėmesys skiriamas pagalbai šeimai. Įgyvendinant minėtą įstatymą dar labiau stiprinamos tokios paslaugos, kaip kompleksinė socialinė globa į namus, trumpalaikė „atokvėpio“ socialinė globa laikinai apgyvendinant neįgalų ar senyvo amžiaus asmenį globos institucijoje ir kt. Šiomis paslaugomis siekiama padėti šeimoms nariams savo šeimose prižiūrintiems neįgalius, senyvo amžiaus asmenis derinti šeimoms ir darbo įsipareigojimus.

Socialinių paslaugų įstatyme numatyta, kad socialinės paslaugos vaikui su negalia teikiamos sudarant sąlygas jam gyventi savo šeimoje, augti sveikoje ir saugioje aplinkoje ir organizuojant pagalbą, suderintą su švietimu ir ugdymu, asmens sveikatos priežiūra ir specialiosios pagalbos priemonėmis. Tai turi padėti vaikui su negalia formuoti savarankiško gyvenimo įgūdžius, palaikyti ir stiprinti socialinius ryšius su šeima, artimaisiais ir visuomene.

Vaikas su negalia, gaunantis socialinę globą, turi turėti galimybę jam priimtina forma pareikšti savo nuomonę apie socialinės globos namų parinkimą, jam turi būti užtikrintas socialinių ryšių su tėvais (globėju, rūpintoju), šeimos nariais, giminaičiais, bendruomenės nariais, palaikymas ir kt. Tai yra numatyta Socialinės globos normų apraše, patvirtintame Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu (Žin., 2007, Nr. 24-931).

Neįgalieji ir jų šeimos nariai gali gauti informavimo, konsultavimo, tarpininkavimo paslaugas šeimos paramos centruose, kurių 2003 m. buvo 19, o 2006 m. - apie 40.

Pagalbos šeimai, asmenims su negalia (tarp jų ir vaikams) įgyvendinimo priemonės numatytos ir Nacionalinėje žmonių su negalia socialinės integracijos 2003-2012 metų programoje, kurios turėtų užtikrinti, kad vaikai su negalia bei jų tėvai gautų reikiamas

socialines, medicininės bei kitas paslaugas kuo arčiau gyvenamosios vietos, sudarant sąlygas vaikams augti savo šeimoje, nusteigiant vaikui su negalia socialinės globos.

24 straipsnis **Išsilavinimas**

1. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, pripažįsta neįgaliųjų teisę į mokslą. Siekdamas įgyvendinti šią teisę nediskriminuojant ir lygiomis galimybėmis, valstybės, šios Konvencijos Šalys, užtikrina integracinį visų lygių švietimą ir mokymąsi visą gyvenimą, kuriais būtų siekiama:

a) visapusiškai ugdyti žmogiškąjį potencialą ir orumo bei savigarbos pojūtį, taip pat didinti pagarbą žmogaus teisėms, pagrindinėms laisvėms ir žmonių įvairovei;

b) suteikti neįgaliesiems galimybę ugdyti savo asmenybę, talentus ir kūrybiškumą, taip pat savo protinius ir fizinius gebėjimus didžiausiu įmanomu mastu;

c) suteikti neįgaliesiems galimybę veiksmingai dalyvauti laisvos visuomenės gyvenime.

2. Įgyvendindamos šią teisę, valstybės, šios Konvencijos Šalys, užtikrina, kad:

a) neįgalieji dėl savo neįgalumo nebūtų šalinami iš bendros švietimo sistemos ir neįgaliems vaikams nebūtų atimta galimybė įgyti nemokamą ir privalomą pradinį išsilavinimą arba vidurinį išsilavinimą;

b) neįgalieji turėtų galimybę įgyti integracinį, kokybišką ir nemokamą pradinį išsilavinimą ir vidurinį išsilavinimą lygiai su kitais asmenimis tose bendruomenėse, kur jie gyvena;

c) būtų pagrįstai pritaikytos sąlygos pagal asmens poreikius;

d) neįgalieji gautų būtiną paramą bendroje švietimo sistemoje, siekiant sudaryti sąlygas jų veiksmingam švietimui;

e) aplinkoje, kuri geriausiai skatina akademinį ir socialinį vystymąsi, būtų teikiamos veiksmingos individualizuotos paramos priemonės, suderinamos su visiškos integracijos tikslu.

3. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, suteikia neįgaliesiems galimybę įgyti gyvenimo ir socialinio vystymosi įgūdžius, kad sudarytų sąlygas jiems visapusiškai ir lygiai su kitais dalyvauti švietimo procese ir bendruomenės gyvenime. Šiuo tikslu valstybės, šios Konvencijos Šalys, imasi atitinkamų priemonių, tarp jų:

a) sudaryti sąlygas mokytis Brailio rašto, kitų specialiai pritaikytų šriftų, patobulintų ir alternatyvių bendravimo ir orientavimo būdų, priemonių ir formų, sudaryti sąlygas įgyti mobilumo įgūdžių ir kitų neįgaliųjų teikiamai paramai ir mentorių paslaugoms;

b) sudaryti sąlygas mokytis gestų kalbos ir skatinti kurčiųjų bendruomenės kalbinę identitetą;

c) užtikrinti, kad neregijų, kurčių arba neregijų ir kurčių asmenų, o ypač tokių neįgalumą turinčių vaikų, švietimas būtų vykdomas asmeniui tinkamiausiomis kalbomis, bendravimo būdais ir priemonėmis ir aplinkoje, kuri geriausiai skatina akademinį ir socialinį vystymąsi.

4. Kad padėtų užtikrinti šios teisės įgyvendinimą, valstybės, šios Konvencijos Šalys, imasi atitinkamų priemonių, kad įdarbintų mokytojus, įskaitant neįgalius mokytojus, mokančius gestų kalbą ir (arba) Brailio abėcėlę, ir apmokytų visuose švietimo lygmenyse dirbančius specialistus ir personalą. Toks mokymas turi apimti informavimą apie neįgalumą ir atitinkamų patobulintų ir alternatyvių bendravimo būdų, priemonių ir formų, švietimo metodikos ir medžiagos naudojimą, siekiant suteikti paramą neįgaliesiems.

5. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, užtikrina, kad neįgalieji turėtų galimybę gauti bendrąjį aukštąjį išsilavinimą, profesinį mokymą, suaugusiųjų mokymą ir galimybę mokytis visą gyvenimą jų nediskriminuojant ir lygiai su kitais asmenimis. Šiuo tikslu valstybės, šios Konvencijos Šalys, užtikrina, kad neįgaliesiems būtų pagrįstai pritaikytos sąlygos.

Remiantis Konstitucijos 41 straipsniu, asmenims iki 16 metų mokslas privalomas. Mokymas valstybinėse ir savivaldybių bendrojo lavinimo, profesinėse bei aukštesniosiose mokyklose yra nemokamas. Aukštasis mokslas prieinamas visiems pagal kiekvieno žmogaus sugebėjimus. Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštesniose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 5 straipsnis nustato šį švietimo sistemos principą: lygios galimybės – švietimo sistema yra socialiai teisinga, ji užtikrina asmenų lygybę, nepaisant jų lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų; kiekvienam asmeniui ji laiduoja švietimo prieinamumą, bendrojo išsilavinimo bei pirmosios kvalifikacijos įgijimą ir sudaro sąlygas tobulinti turimą kvalifikaciją ar įgyti naują;

Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 4 straipsnis nustato švietimo įstaigų, mokslo ir studijų institucijų pareigą įgyvendinti lygias galimybes. Švietimo įstaigų, mokslo ir studijų institucijos privalo užtikrinti vienodas sąlygas asmenims nepaisant jų amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų, kai:

- 1) priimama į bendrojo lavinimo mokyklas, profesinio mokymo įstaigas, aukštesniausias, aukštąsias mokyklas ir kvalifikacijos kėlimo, persikvalifikavimo ir kitus kursus;
- 2) skiriamos stipendijos ir teikiami kreditai studijoms;
- 3) sudaromos, rengiamos, tvirtinamos mokymo programos bei jos parenkamos;
- 4) vertinamos žinios.

Švietimo įstaigos, mokslo ir studijų institucijos, neformaliojo suaugusiųjų švietimo programų vykdytojai pagal kompetenciją privalo užtikrinti, kad mokymo programose ir vadovėliuose nebūtų diskriminavimo ir diskriminavimo propagavimo dėl asmens amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų.

Žmonių su negalia socialinės integracijos programų *ugdymo srityje* tikslas - plėtoti neįgalių (specialiųjų poreikių) vaikų, jaunuolių, suaugusiųjų ugdymą, užtikrinti mokymo programų pritaikymą ir būtinų ugdymo procesui socialinių paslaugų teikimą. Tuo tikslu finansuotos dvi pagrindinės priemonės - neįgalių (specialiųjų poreikių) vaikų ir jaunuolių ugdymas, neformalus neįgaliųjų ugdymas. Įgyvendinus finansuotas programas papildomų priemonių dėka ugdymo procese dalyvavo per 6000 neįgaliųjų.

Neįgaliųjų asociacijos Lietuvoje organizavo užimtumą neįgaliesiems vaikams ir jaunimui (stovyklos, klubai-būreliai, kiti užsiėmimai), neįgaliųjų poreikiams pritaikė ugdymo įstaigų aplinką, teikė nuolatines transporto paslaugas, organizavo tiflopedagoginės ir okulisto pagalbos teikimą sutrikusio regėjimo ir kompleksinę negalią turintiems vaikams, gyvenantiems atokiuose rajonuose, organizavo interaktyvių ir iliustruotų knygelių leidybą neregiamiems vaikams, prisidėjo rengiant socialinių įgūdžių mokymo metodiką, skirtą aklujų lavinimui ir reabilitacijai bendrojo

lavinimo mokyklose, rūpinosi neįgalių (specialiųjų poreikių) vaikų ir jaunuolių ugdymu ikimokyklinio ir mokyklinio ugdymo įstaigose, specializuotuose ugdymo centruose, organizavo neįgaliam jaunimui, siekiančiam 3 metų laikotarpyje įgyti vidurinę išsilavinimą, nuotolinį ugdymą, neįgaliesiems jaunuoliams aktorystės mokymus. Ugdymo įstaigos, kurias lanko cerebriniu paralyžiumi sergantys vaikai, aprūpintos ugdymui reikalingomis kompensacinėmis priemonėmis. Parengta ir išleista speciali didaktinė priemonė, skirta mokyti skaityti vaikus su klausos negalia, nupirktos FM sistemos, kurios skirtos kurčiųjų mokykloms, kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų bendrijų ir šeimų, auginančių kurčius ir neprigirdinčius vaikus, nariams, įsigyti. Mokymo įstaigose diegiamos girdėjimą gerinančios sistemos, organizavo seminarus tėvams ir pedagogams apie sutrikusios klausos vaikų balso higieną ir lavinimą.

Vykdamas programas per 2006 metus Lietuvoje pritaikyta ir remta 13 veikiančių ugdymo tarnybų, centrų, švietimo įstaigų, kuriuos lanko 661 neįgalus vaikas ir jaunuolis, 3 integruotos neįgaliųjų klasės mokyklose, kurias lanko 60 neįgalių vaikų. Nuolatinės transporto paslaugos vežant į ugdymo įstaigas teiktos 190 neįgaliųjų.

Vaikams bei jaunuoliams su negalia (418 dalyvių) organizuojamos sveikatingumo ir poilsio, darbinio mokymo stovyklos, būreliai (piešimo, maisto gamavimo ir serviravimo, darbščiujų rankų, sporto, kompiuterių, muzikos), kuriuose dalyvavo 185 neįgalūs vaikai, 10 įvairių renginių 300 vaikams su negalia. Organizuojami kursai, užsiėmimai, seminarai. Teikiamos tiflopedagoginės ir oftalmologinės konsultacijos vaikams su regėjimo ar kompleksine negalia bei jų tėvams.

Kompensacinės ir pagalbinės technikos, mokymo priemonės (FM sistemomis (gerinančiomis girdėjimą), interaktyviomis knygelėmis ir knygelėmis Brailio raštu, kompiuterine ir programine įranga bei mokymosi medžiaga sunkios judėjimo negalios jaunuoliams) aprūpinti 237 vaikai ir jaunuoliai su negalia.

Pagal parengtą paramos *neįgaliesiems studentams* teikimo tvarką per aukštąsias mokyklas skiriamos lėšos neįgalių studentų specialiųjų poreikių tenkinimui bei daliniam studijų apmokėjimui. 2006 metais buvo paremti 542 neįgalieji studentai, besimokantys 34 aukštosiose mokyklose. Išmoka specialioms poreikiams tenkinti mokėta visiems neįgaliesiems studentams, besimokantiems tiek valstybinėse, tiek nevalstybinėse aukštosiose mokyklose (viso 542 studentams).

Vykdomas aklųjų ir silpnaregių, sergančių diabetu ir pigmentiniu retinitu, prevencinis švietimas. Asmenims su proto negalia ir jų šeimos nariams organizuotos neformalaus ugdymo, proto negalios asmenų meninio ugdymo priemonės, organizuoti atstovavimo sau programos seminarai. Lietuvos specialiosios olimpiados komitetas organizavo sutrikusio intelekto vaikų ir jaunuolių mokymą plaukti. Kitos neįgaliųjų asociacijos organizavo kompiuterinio raštingumo mokymus neįgaliesiems, neįgaliųjų ugdymą menu, daile, muzika, organizavo kūrybines stovyklas, seminarus, parodas, mokymus.

Vykdamas programas pagal naujas metodikas ir programas pirminių įgūdžių mokyti 184 neįgalieji, menu, daile, muzika buvo ugdomi 1425 neįgalieji, iš jų 450 neįgalių vaikų. Organizuota 12 seminarų, kuriuose dalyvavo 213 asmenų, iš jų 128 neįgalieji. Meninės raiškos festivalyje „Visi mes Lietuvos vaikai“ dalyvavo 300 asmenų, iš jų 150 neįgaliųjų. Remta 5 savipagalbos ir ugdymo grupių diabeto tema veikla (dalyvavo 84 neįgalieji). Išleistas žurnalas apie pigmentinį retinitą, informacija aprūpinti 300 neįgaliųjų. Kvalifikaciją tobulino 50 specialistų (darbo terapijos, dailės, muzikinio ugdymo), iš jų 1 neįgalusis.

Atsižvelgiant į Konvencijos 21, 24 ir 30 straipsnių nuostatas, pažymėtina, kad Lietuvos kultūros politikos nuostatose (Žin., 2001, Nr.42–1454), Kultūros ministerijos programose akcentuojama kultūros prieinamumas ir galimybė dalyvauti kultūroje visiems gyventojams. Kasmet konkurso būdu Kultūros ministerija iš dalies finansuoja kultūros projektus. Finansavimas skiriamas ir neįgaliųjų organizacijų kultūros projektams.

Visuose didžiuosiuose miestuose veikia neįgaliųjų meno kolektyvai, daugelyje vietų neįgalieji integruojami į meno kolektyvus, organizuojami neįgaliųjų meno kolektyvų festivaliai.

Kultūros ministerijos įsteigtos Lietuvos aklųjų bibliotekos fonduose sukaupta 467,2 tūkst. dokumentų (2006 m. duomenimis). Bibliotekoje apsilankė 52 tūkst. lankytojų, jiems išduota 223,5 tūkst. dokumentų, registruotų vartotojų - daugiau nei 4 tūkst. Bibliotekoje dirba 75 darbuotojai.

Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos bibliotekų įstatymo (Žin., 1995, Nr. 51-1245; 2004, Nr. 120-4431) 7 straipsnio 3 dalis Lietuvos aklųjų bibliotekai suteikia valstybinės reikšmės bibliotekos statusą, reiškiantį, kad šios bibliotekos sukauptas rašto ir kultūros paveldas turi išskirtinę reikšmę mokslui, švietimui, kultūrai ir šalies ūkiui. Remiantis įstatymo 6 straipsnio 1 dalimi Lietuvos aklųjų bibliotekai, kaip valstybinės reikšmės bibliotekai, išlaikyti skiriami asignavimai, nurodomi Lietuvos valstybės biudžete atskira eilute.

Lietuvos aklųjų bibliotekos nuostatuose, patvirtintuose Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2007 m. gegužės 8 d. įsakymu Nr. ĮV-289 (Žin., 2007, Nr. 53-2062), nustatytas šios bibliotekos tikslas ir funkcijos - užtikrinti akliesiems ir silpnaregiams lygias teises ir galimybes ieškoti ir gauti informaciją ir dokumentus, naudotis bibliotekų paslaugomis, mokytis, bendrauti ir visapusiškai dalyvauti kultūriniame gyvenime, pažinti Lietuvos nacionalinį ir pasaulio kultūros paveldą. Tarp pagrindinių bibliotekos funkcijų numatyta, kad biblioteka leidžia knygas, žurnalus, informacinę literatūrą akliesiems ir silpnaregiams prieinamais formatais - Brailio raštu, garsines knygas, taktiles (liečiamąsias) knygas.

Lietuvos aklųjų biblioteka organizuota kaip centralizuota bibliotekų sistema, kurią sudaro centrinė biblioteka Vilniuje ir 5 filialai Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje ir Ukmergėje. Be to skaitytojai aptarnaujami, pristatant knygas į namus ir paštu. Specializuoti aptarnavimo taškai organizuojami viešosiose bibliotekose ir Lietuvos aklųjų sąjungos skyriuose. Taip pat biblioteka atlieka neregijų ir silpnaregių informacinio aprūpinimo ir metodinės veiklos centro funkcijas, pagal kompetenciją organizuoja kvalifikacijos tobulinimo seminarus kaip dirbti su neįgaliais žmonėmis, konferencijas bibliotekų specialistams. Bibliotekoje veikia tiflotyros skyrius ir Lietuvos aklųjų istorijos muziejus, publikuojama ir populiarinama aklųjų ir silpnaregių žmonių kūryba, kaupiama literatūra apie aklusius, organizuojami kultūriniai, edukaciniai renginiai. Bibliotekos darbuotojai ir vartotojai gali naudotis specialia adaptacine įranga - garso sintezatoriais ir kt.

Pažymėtina, kad valstybė finansuoja kultūros paskirties pastatų pertvarkymą iš dalies, šiose pertvarkomose dalyse pagal galimybę įrengiant pandusus, lifthus, keltuvus ir pan.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos teisės aktais, specialusis ugdymas teikiamas pagal visas privalomojo ir visuotinio švietimo programas. Prireikus šios programos pritaikomos, atsižvelgiant į asmens specialiuosius ugdymosi poreikius, mokiniams teikiama specialioji, specialioji pedagoginė, psichologinė ar kitokia pagalba. Be to, siekiant užtikrinti specialiųjų poreikių mokiniams lygias galimybes sėkmingai dalyvauti pagrindinio ugdymo pasiekimų patikroje bei brandos egzaminų sesijose yra įgyvendinamas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. vasario 7 d. įsakymu Nr. ISAK-184 patvirtinta „Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo, kalbos įskaitos, dalyko brandos egzamino užduoties formos, vykdymo ir vertinimo instrukcijų (vertinimo) pritaikymo specialiųjų poreikių mokiniams, buvusiems mokiniams ir eksternams tvarkos aprašas“ (Žin., 2007, Nr. 19-741). Studijų aukštosiose Lietuvos mokyklose prieinamumą neįgaliesiems studentams padeda užtikrinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. rugpjūčio 29 d. nutarimu Nr. 831 patvirtintas „Finansinės pagalbos priemonių teikimo tvarkos aprašas neįgaliesiems, studijuojantiems aukštosiose mokyklose, tvarkos aprašas“ (Žin., 2006, Nr. 93-3655). Bendrojo lavinimo, profesinėse mokyklose kryptingai vykdomos mokinių pilietinio ugdymo programos, siekiama, kad mokiniai išsiugdę tolerancijos, pagarbos ypatingų poreikių turintiems bendramoksliams. Aukštosiose mokyklose šiuo metu studijuoja per 500 neįgalių jaunuolių. Studijų programų turinys taip pat atspindi pagarbos neįgaliesiems, jų poreikių ir galimybių dalyvauti visuomenės gyvenime supratimo ugdymo nuostatas. Manome, kad minėtų teisės aktų įgyvendinimas atspindi Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencijos 24 straipsnio nuostatų įgyvendinimą ir laiduoja švietimo prieinamumo užtikrinimą Lietuvos piliečiams, turintiems specialiųjų poreikių. Informuojame,

kad Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija kasmet remia neįgaliųjų neformaliojo švietimo projektus įgyvendindama svarstomo dokumento 26 ir 30 straipsnių nuostatas.

Kadangi I ar II invalidumo grupę arba sunkų ar vidutinį neįgalumo lygį turintiems neįgaliems darbuotojams, kuriems nustatytas neviršijantis 40 procentų darbingumo lygis arba didelių ar vidutinių specialiųjų poreikių lygis, darbo funkcijoms atlikti būtina asistento (gestų kalbos vertėjo) pagalba, tai šioms išlaidoms kompensuoti neįgaliųjų socialinei įmonei skiriama subsidija. Ji sudaro 40 procentų subsidijos skyrimo mėnesį galiojančio Vyriausybės patvirtinto minimalaus valandinio atlygio dydžio už kiekvieną I invalidumo grupę arba sunkų ar vidutinį neįgalumo lygį turintį neįgalų darbuotoją ar neįgalų darbuotoją, kuriam nustatytas neviršijantis 25 procentų darbingumo lygis arba didelių ar vidutinių specialiųjų poreikių lygis, ir 20 procentų už kiekvieną II invalidumo grupę turintį neįgalų darbuotoją arba neįgalų darbuotoją, kuriam nustatytas 30-40 procentų darbingumo lygis, atsižvelgiant į neįgalaus darbuotojo faktiškai dirbtą laiką (Konvencijos 24 straipsnio 3 punkto a dalį, 4 punktą).

Lietuvos Respublikos socialinių įmonių įstatymas numato, kad siekiant kompensuoti socialinių įmonių išlaidas neįgaliųjų, turinčių I, II, III invalidumo grupę arba sunkų ar vidutinį neįgalumo lygį, ar neįgaliųjų, kuriems nustatytas neviršijantis 55 procentų darbingumo lygis arba didelių ar vidutinių specialiųjų poreikių lygis, mokymui, šioms įmonėms gali būti skiriama subsidija. Šie mokymai turi būti skiriami socialinės įmonės veiklai reikalingai darbuotojų kvalifikacijai kelti. Subsidija tikslinėms grupėms priklausantiems darbuotojams mokytį gali sudaryti: bendrojo pobūdžio mokymui – iki 80 procentų reikalingų išlaidų ir specialiajam mokymui – iki 45 procentų reikalingų išlaidų (Konvencijos 24 straipsnio 5 punktą).

Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas numato bedarbių ir išpėtų apie atleidimą iš darbo darbuotojų profesinio mokymo organizavimą, siekiant suteikti kvalifikaciją arba (ir) ugdyti profesinius gebėjimus. Šis profesinis mokymas vykdomas pagal formaliojo profesinio mokymo programas, įtrauktas į valstybės Studijų ir mokymo programų registrą, bei neformaliojo profesinio mokymo programas, įtrauktas į Kvalifikacijos tobulinimo programų ir renginių registrą, ne ilgiau negu yra nustatyta programose. Šis profesinis mokymas pagal programas, suteikiančias kvalifikaciją darbui su naujausiomis technologijomis ir kurios nėra įtrauktos į Studijų ir mokymo programų registrą, gali būti organizuojamos ir kitose Europos Sąjungos valstybėse pagal šių šalių galiojančius teisės aktus, įgyvendinant projektus, finansuojamus iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų.

Bedarbiams, už ne ilgesnį, kaip, negu yra nustatyta mokymo programose, mokymosi laikotarpį per pirmuosius 3 mokymosi mėnesius mokama 0,7 dydžio, o per vėlesnius – vienos Vyriausybės patvirtintos minimalios mėnesinės algos dydžio mokymo stipendija, apmokamos kelionės išlaidos į mokymo vietą ir atgal bei pragyvenimo išlaidos.

Neformalus švietimas organizuojamas siekiant bedarbiams ir išpėtiems apie atleidimą iš darbo darbuotojams, padėti tobulinti turimą kvalifikaciją, atnaujinti profesines žinias ir (ar) praktinius įgūdžius, reikalingus įsidarbinti, bei supažindinti su profesijomis. Bedarbių ir išpėtų apie atleidimą iš darbo darbuotojų neformalus švietimas vykdomas pagal neformalaus švietimo programas ne ilgiau, negu nustatyta programose.

Bedarbiams už mokymosi laikotarpį, ne ilgesnį, negu nustatyta mokymo programose, mokama Vyriausybės patvirtintos minimalios mėnesinės algos 0,7 dydžio mokymo stipendija, apmokamos kelionės išlaidos į mokymo vietą ir atgal bei apgyvendinimo išlaidos (Konvencijos 24 straipsnio 5 punktą).

25 straipsnis **Sveikata**

Valstybės, šios Konvencijos Šalys, pripažįsta, kad neįgalieji turi teisę į aukščiausią įmanomą sveikatos lygį jų nediskriminuojant dėl neįgalumo. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, imasi visų atitinkamų priemonių, kad užtikrintų neįgaliųjų galimybę gauti sveikatos paslaugas,

atsižvelgiant į lytį, įskaitant su sveikata susijusią reabilitaciją. Ypač valstybės, šios Konvencijos Šalys, įsipareigoja:

a) suteikti neįgaliesiems tokio pat asortimento, kokybės ir lygio nemokamas ar už prieinamą kainą sveikatos priežiūros paslaugas ir programas, kurios teikiamos ar taikomos kitiems asmenims, įskaitant seksualinės ir reprodukcinės sveikatos srities programas ir gyventojams skirtas visuomenės sveikatos apsaugos programas;

b) teikti šias sveikatos paslaugas, kurios yra būtinos neįgaliesiems būtent dėl jų neįgalumo, įskaitant ankstyvą diagnozę ir prireikus intervenciją, ir paslaugas, skirtas, kiek įmanoma, sumažinti tolesnio asmenų, įskaitant vaikus ir vyresnio amžiaus žmones, neįgalumo tikimybę ir užkirsti tam kelią;

c) teikti šias sveikatos paslaugas, kiek įmanoma, arčiau žmonių bendruomenių, taip pat ir kaimo vietovėse;

d) reikalauti, kad sveikatos priežiūros specialistai teiktų neįgaliesiems tokios pat kokybės paslaugas kaip ir kitiems asmenims, taip pat remiantis laisvu ir informacija pagrįstu sutikimu, inter alia plečiant neįgaliųjų žinias apie žmogaus teises, orumą, savarankiškumą ir poreikius per mokymus ir priimant etinius valstybinės ir privačios sveikatos priežiūros standartus;

e) uždrausti neįgaliųjų diskriminavimą teikiant sveikatos draudimo paslaugas ir gyvybės draudimo paslaugas, jei tokią draudimo rūšį leidžia nacionalinė teisė, ir pasirūpinti, kad tokios paslaugos būtų teikiamos sąžiningai ir pagrįstai;

f) užkirsti kelią diskriminuojančio pobūdžio atsisakymui dėl neįgalumo teikti sveikatos priežiūrą ar sveikatos paslaugas, tiekti maistą ar skysčius.

Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencijos 25 straipsnių nuostatas atitinka:

1. Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo pakeitimo įstatymo (Žin., 2004, Nr. 115-4284):

1.1. 1 straipsnis, kuriuo reglamentuota paciento teisė į kokybišką sveikatos priežiūrą, paciento teisė į sveikatos priežiūros prieinamumą ir priimtinumą, paciento teisė pasirinkti gydytoją, slaugos specialistą ir sveikatos priežiūros įstaigą, paciento teisė į informaciją, paciento teisė rinktis diagnostikos bei gydymo metodikas ir teisė atsisakyti gydymo, paciento teisė nežinoti, paciento teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą, paciento teisė skųstis, taip pat paciento teisė į žalos atlyginimą ir šios teisės įgyvendinimo tvarką.

1.2. 3 straipsnio 1 dalis – kiekvienam pacientui turi būti suteikta kokybiška sveikatos priežiūra. Sveikatos priežiūros įstaigose pacientų teisių negalima varžyti dėl jų lyties, amžiaus, rasės, pilietybės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų, pažiūrų, seksualinės orientacijos, genetinių savybių, neįgalumo ar dėl kokių nors kitų įstatymais nepagrįstų aplinkybių.

1.3. 5 straipsnio 1 dalis – pacientas turi teisę pasirinkti gydytoją, slaugos specialistą ir sveikatos priežiūros įstaigą.

1.4. 8 straipsnio 5 dalis – jeigu paciento, kuris dėl amžiaus ar sveikatos būklės negali išreikšti savo valios, atstovas atsisako duoti sutikimą gydyti, kuris nėra skubus, o medicinos pagalbos suteikimas atitinka paciento interesus, tokiam pacientui gydymas galimas, jei yra gydytojų konsiliumo, sveikatos priežiūros įstaigos medicinos etikos komisijos ar Lietuvos bioetikos komiteto sutikimas. Gydančio gydytojo prašymu sveikatos priežiūros įstaigos administracija sudaro gydytojų konsiliumą. Į Medicinos etikos komisiją ar Lietuvos bioetikos komitetą gali kreiptis sveikatos priežiūros įstaigos administracija ar gydantis gydytojas. (...) Visais atvejais pacientas, kiek įmanoma, dalyvauja duodamas sutikimą gydyti.

2. Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymo pakeitimo įstatymo (Žin., 2002, Nr. 1123-5512; 2005, Nr. 86-3209):

2.1. 6 straipsnio 4 dalies 9 punktą – apdraustaisiais, kurie draudžiami valstybės lėšomis, laikomi asmenys, teisės aktų nustatyta tvarka pripažinti neįgaliais.

2.2. 9 straipsnio 1 dalis – iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto apmokamos šios asmens sveikatos priežiūros paslaugos: prevencinė medicinos pagalba, medicinos pagalba, medicininė reabilitacija, slauga, socialinės paslaugos bei patarnavimai, priskirti asmens sveikatos priežiūrai, ir asmens sveikatos ekspertizė.

2.3. 10 straipsnio 2 dalis – 100 procentų bazinės kompensuojamųjų vaistų, įrašytų į Ligų ir kompensuojamųjų vaistų joms gydyti bei į Kompensuojamųjų vaistų sąrašus, ir medicinos pagalbos priemonių, įrašytų į Kompensuojamųjų medicinos pagalbos priemonių sąrašą, ambulatoriniam gydymui kainos kompensuojama asmenims, pripažintiems nedarbingais, ar asmenims, sukakusiems senatvės pensijos amžių, kuriems teisės aktų nustatyta tvarka yra nustatytas didelių specialiųjų poreikių lygis.

26 straipsnis

Gebėjimų ir funkcijų lavinimas ir reabilitacija

1. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, imasi veiksmingų ir atitinkamų priemonių, įskaitant kitų neįgaliųjų teikiamą paramą, kad neįgalieji galėtų įgyti ir išlaikyti didžiausią įmanomą savarankiškumą, visišką fizinį, protinį, socialinį ir profesinį gebėjimą, taip pat būtų visiškai integruoti į visas gyvenimo sritis ir jose dalyvautų. Šiuo tikslu valstybės, šios Konvencijos Šalys, organizuoja, stiprina ir plečia kompleksines gebėjimų ir funkcijų lavinimo ir reabilitacijos paslaugas bei programas, ypač sveikatos, užimtumo, švietimo ir socialinių paslaugų srities, taip, kad tokios paslaugos ir programos:

a) prasidėtų kiek įmanoma anksčiau ir būtų pagrįstos daugiadiscipliniu atskirų asmenų poreikių ir stipriųjų pusių įvertinimu;

b) skatintų dalyvavimą ir integraciją į bendruomenę, taip pat visais visuomeninio gyvenimo aspektais, būtų savanoriškos ir prieinamos neįgaliesiems, kiek įmanoma arčiau jų bendruomenių, taip pat ir kaimo vietovėse.

2. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, remia pradinio ir tęstinio specialistų ir personalo, dirbančių gebėjimų ir funkcijų lavinimo bei reabilitacijos paslaugų teikimo srityje, mokymo plėtrą.

3. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, skatina pagalbinių priemonių ir technologijų, skirtų neįgaliesiems ir susijusių su jų funkcijų ir gebėjimų lavinimu ir reabilitacija, prieinamumą, naudojimą ir žinias apie juos.

Konvencijos 26 straipsnio nuostatas sveikatos apsaugos srityje atitinka:

1. Lietuvos Respublikos sveikatos draudimo įstatymo pakeitimo įstatymo 11 straipsnio 2 dalis – visa bazinė medicininės reabilitacijos, įskaitant sveikatą grąžinantį gydymą, kaina kompensuojama asmenims, pripažintiems nedarbingais, ar asmenims, sukakusiems senatvės pensijos amžių, kuriems teisės aktų nustatyta tvarka yra nustatytas didelių specialiųjų poreikių lygis.

2. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. liepos 11 d. įsakymu Nr. V-444 „Dėl medicininės reabilitacijos ir sanatorinio (antirecidyvinio) gydymo organizavimo“ (Žin., 2003, Nr. 78-3577) patvirtinta Vaikų atrankos ir siuntimo į medicininės reabilitacijos sveikatos priežiūros įstaigas tvarka, medicininės reabilitacijos paslaugų etapai ir Suaugusiųjų

atrankos ir siuntimo į medicininės reabilitacijos sveikatos priežiūros įstaigas tvarka, medicininės reabilitacijos paslaugų etapai – pakartotinė reabilitacija skiriama neįgaliems pirmuosius dvejus ar trejus metus po neįgalumo pripažinimo dėl priede pagal Tarptautinę statistinę ligų ir sveikatos problemų klasifikaciją (dešimtoji redakcija) (toliau tekste – TLK-10) nurodytų atitinkamų priežasčių. Palaikomoji reabilitacija (stacionarinė arba ambulatorinė) taikoma neįgaliesiems, pradedant ketvirtaisiais metais po neįgalumo pripažinimo dėl priede pagal TLK-10 nurodytų atitinkamų priežasčių.

Su Konvencijos nuostatomis susijusi Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2006 m. gegužės 19 d. įsakymu Nr. V-408 „Dėl Cukrinio diabeto kontrolės 2006 – 2007 m. programos patvirtinimo“ (Žin., 2006, Nr. 61-2218) patvirtinta Cukrinio diabeto kontrolės 2006 – 2007 m. programa (toliau tekste – Programa). Programa siekiama pagerinti sergančiųjų 2 tipo cukriniu diabetu (toliau tekste – CD) ligos diagnozavimą laiku, sumažinti sunkių CD sukeltų komplikacijų skaičių, pagerinti sergančiųjų CD sveikatą ir gyvenimo kokybę, sumažinti neigiamą ligos poveikį CD sergančiai nėščiai moteriai ir vaisiui – apsaugoti vaisių nuo galimo apsigimimo, žuvimo gimdoje ir kitų komplikacijų nėštumo bei naujagimystės laikotarpiu, o nėščią ir pagimdžiusią moterį – nuo CD komplikacijų progresavimo, sukurti sergančiųjų CD multidisciplinarinės priežiūros sistemą, atitinkančią Lietuvos sąlygas ir tarptautinius standartus.

Profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio nustatymo kriterijų aprašas ir profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo bei finansavimo taisyklės (Žin., 2005, Nr. 6-163) apibrėžia kriterijus, kuriais vadovaujantis nustatomas profesinės reabilitacijos paslaugų poreikis, nustato profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo principus, profesinės reabilitacijos paslaugų organizatorius bei teikėjus, profesinės reabilitacijos paslaugų teikimą ir finansavimą. Profesinės reabilitacijos paslaugų poreikis nustatomas asmenims, kurie be šių paslaugų negali dirbti ankstesnio darbo pagal įgytą profesinę kvalifikaciją arba kito darbo, atitinkančio jų profesinę kvalifikaciją, arba įgyti naują profesinę kvalifikaciją, arba atlikti kitos profesinės kvalifikacijos reikalaujančius darbus dėl ligos, sveikatos būklės ar organizmo funkcijų sutrikimų. Profesinės reabilitacijos paslaugų tikslas - ugdyti ar atkurti asmens darbingumą, didinti darbinės veiklos galimybes, siekiant asmens įsidarbinimo. Teisę į profesinės reabilitacijos paslaugas turi nuolat Lietuvos Respublikoje gyvenantys asmenys, kuriems nustatytas profesinės reabilitacijos paslaugų poreikis. Profesinės reabilitacijos paslaugų poreikis nustatomas: 1) darbingumo lygio nustatymo metu; 2) asmenims, kuriems nustatytas darbingumo lygis, jiems prašant. Asmenys, kuriems pirmą kartą nustatytas darbingumo lygis, su prašymu nustatyti profesinės reabilitacijos paslaugų poreikį gali kreiptis ne anksčiau kaip praėjus 6 mėnesiams po darbingumo lygio nustatymo dienos. Profesinės reabilitacijos paslaugų poreikis nustatomas, vertinant medicininius, funkcinus, profesinius, kitus kriterijus, turinčius įtakos asmens profesinės reabilitacijos bei jo įsidarbinimo galimybėms. Išvada dėl profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio nustatymo daroma, suskaičiavus pagal kriterijų reikšmes palankias ir vidutinio palankumo bei nepalankias aplinkybes profesinės reabilitacijos paslaugų poreikiui nustatyti. Profesinės reabilitacijos paslaugų poreikis nustatomas, kai yra 5 ir daugiau palankių ir vidutinio palankumo aplinkybių profesinės reabilitacijos paslaugų poreikiui nustatyti.

Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba, vadovaujantis Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. gruodžio 31 d. įsakymu Nr. A1-302 (Žin., 2005, Nr. 6-163; 2007, Nr. 59-2307) „Dėl profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio nustatymo kriterijų aprašo ir profesinės reabilitacijos paslaugų teikimo bei finansavimo taisyklių patvirtinimo“, nustato profesinės reabilitacijos paslaugų poreikį asmenims, kurie negali dirbti ankstesnio darbo pagal įgytą profesinę kvalifikaciją ar kito darbo, atitinkančio jų profesinę kvalifikaciją, įgyti naują profesinę kvalifikaciją, atlikti mažesnės profesinės kvalifikacijos reikalaujančius darbus dėl ligos, sveikatos būklės ar organizmo funkcijų sutrikimų. Profesinės reabilitacijos paslaugomis siekiama ugdyti ar atkurti neįgaliųjų darbingumą bei didinti jų įsidarbinimo galimybes. Taip teisiškai įtvirtinama asmenų su negalia teisė ir galimybė gauti profesinės reabilitacijos kokybiškas paslaugas, padėsiančias asmenims, dėl ligos ar traumos praradusiems darbą, vėl įsilieti į darbo rinką.

Nuo 2006-11-02 Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos vykdo projektą „Profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio nustatymo sistemos tobulinimas. Specialistų dirbančių darbingumo lygio ir profesinės reabilitacijos paslaugų nustatymo srityje kvalifikacijos tobulinimas ir įgūdžių ugdymas kaip poreikio nustatymo kokybės didinimo pagrindas“, kurio tikslas sukurti ir įdiegti profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio nustatymo metodiką bei kursuose tobulinti NDNT specialistų žinias ir įgūdžius, nustatant profesinės reabilitacijos paslaugų poreikį. Tobulinimosi kursams pasibaigus padidės NDNT specialistų gebėjimai vertinant neįgaliųjų funkcinę būklę, turinčią įtakos profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio nustatymui. Sukurta metodika užtikrins objektyvų ir kokybišką profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio nustatymą.

Neįgaliųjų reikalų departamentas konkurso tvarka iš valstybės biudžeto finansuoja žmonių su negalia asociacijų bei valstybės institucijų vykdomas neįgaliųjų socialinei integracijai skirtas programas, kontroliuoja jų įgyvendinimą ir biudžeto lėšų naudojimą. 2006 metais projektų rėmimui buvo skirta valstybės biudžeto lėšų 33887 tūkst Lt. Už neįgaliųjų socialinės integracijos programų vykdymą Neįgaliųjų reikalų departamentas atsiskaito Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai.

2006 metais buvo įgyvendinamos neįgaliųjų socialinės integracijos programos pagal 7 prioritetines Nacionalinės programos sritis, tai - reabilitacija (psichosocialinė, profesinė, savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymas), socialinės paslaugos, aplinkos prieinamumas (pritaikant viešąją fizinę aplinką, būstą ir gyvenamąją aplinką, informacinę aplinką), ugdymas, užimtumas (įdarbinimas ir kitos užimtumo formos), visuomenės švietimas, kultūra, sportas, poilsis. Programas vykdė 34 neįgaliųjų organizacijos, 9 sveikatos priežiūros, profesinio rengimo, švietimo ir mokslo įstaigos, Lietuvos aklių choras „Vilnius“, pats Neįgaliųjų reikalų departamentas. Kadangi užtikrinti neįgaliųjų integracijai į įvairias sritis lėšų nepakanka ir poreikis tenkinamas tik dalinai, siekiama pritraukti lėšų iš kitų šaltinių (fondų, savivaldybių, rėmėjų). 2006 metais savivaldybės ir apskritys bendruomenės lygyje įsteigtoms tarnyboms, įstaigoms išlaikyti skyrė bei programų vykdytojai programai vykdyti iš kitų šaltinių pritraukė 17269,55 tūkst. litų sumą.

Įgyvendinant programos priemones asmenys su negalia yra ne tik tikslinė grupė, bet ir patys yra aktyvūs programos priemonių vykdytojai. 2006 metais programoje dirbo 1634 asmuo, iš jų 814 neįgaliųjų (191 I grupės, 491 II grupės, 132 III grupės).

Žmonių su negalia socialinės integracijos programų reabilitacijos srityje tikslas – nuosekliai taikomomis reabilitacijos (profesinės, savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo, psichosocialinės) priemonėmis atstatyti neįgaliųjų biosocialines funkcijas, didinti jų savarankiškumą, atstatyti profesinius (darbinius) įgūdžius arba mokyti naujų. Tuo tikslu finansuotos trys pagrindinės priemonės - psichosocialinė reabilitacija, savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymas, profesinė reabilitacija. Įgyvendinus finansuotas programas reabilitacijos paslaugas gavo ir savarankiškumą atstatė ar padidino per 5900 neįgaliųjų, kompensacine technika aprūpinti 6248 asmenys su regėjimo ir klausos negalia.

Neįgaliųjų asociacijos organizavo psichosocialinės reabilitacijos (psichologinės pagalbos) stovyklas neįgaliesiems, rūpinosi pagyvenusių žmonių su regėjimo negalia socialinio funkcionavimo ir bendruomeniškumo jausmo stiprinimu, organizavo seminarus, kuriuos vedė psichoterapeutai. Vilniaus kurčiųjų reabilitacijos centre buvo įsteigtas psichologo kabinetą, kuriame kurtiesiems teikta psichologo pagalba ir konsultacijos gestų kalba. Sutrikusio intelekto žmonių globos bendrija rėmė psichologinės ir socialinės pagalbos teikimą šeimoms, auginančioms sutrikusios raidos vaikus, skyrė lėšų psichosocialinei reabilitacijai reikalingoms priemonėms ir įrangai įsigyti, organizavo psichosocialinės reabilitacijos stovyklą asmenims su proto negalia. Kitos neįgaliųjų asociacijos organizavo neįgaliesiems psichologinės paramos grupių užsiėmimus, stovyklas, neįgaliesiems ir jų šeimos nariams organizavo psichologo paslaugų teikimą namuose, meno terapijos užsiėmimus pagal asmenims su sunkia judėjimo

negalia adaptuotą programą vykdė kitas reabilitacines priemones. Vykdam programą įsteigta 10 naujų psichologinės pagalbos ir psichosocialinės reabilitacijos tarnybų asmenims su psichikos neįgalia bei kurtiesiems, paremta 86 veikiančių psichologinės pagalbos ir psichosocialinės reabilitacijos tarnybų ir savipagalbos grupių veikla, kuriose paslaugas gavo 3079 neįgalieji. Nestacionari psichologinė pagalba namuose ir grupėse teikta 382 asmenims, iš jų 346 neįgaliesiems (74 žmonės, turintys sunkią judėjimo negalią ir jų artimieji, 29 kurti ir neprigirdintys vaikai, 279 onkohematologiniai ligoniai, jų šeimos nariai, specialistai). 36-iose psichologinės pagalbos bei psichologinės reabilitacijos stovyklose dalyvavo 1231 neįgalusis, organizuota 30 seminarų ir užsiėmimų, kuriuose dalyvavo 332 asmenys, iš jų 80 neįgaliųjų. Iš valstybės biudžeto buvo finansuotos asociacijų vykdomos *savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo programos*. Neįgaliųjų asociacijos organizavo slaugos mokymo kursus, kūrė savitarpio pagalbos grupes, rūpinosi apakusiųjų savarankiškumo ugdymu gyvenamojoje vietoje bei aklių ir silpnaregių ugdymo centre, organizavo savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo stovyklas-seminarus, rėmė savitarpio pagalbos grupių veiklą bei organizavo kitą veiklą. Vykdam programą buvo organizuotos 76 savarankiškumo ugdymo stovyklos, stovyklos-seminarai ir 1 savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo programa (dalyvavo 2655 asmenys, iš jų 2534 neįgalieji), iš jų 600 asmenų su regos negalia buvo mokomi savarankiško gyvenimo įgūdžių 14-oje stovyklų. 123 savipagalbos grupių veikloje dalyvavo 2629 neįgalieji.

Aprūpinimo kompensacine technika programoms vykdyti buvo gauta ir panaudota 1681 tūkst. litų. Vykdam programą Lietuvos aklių ir silpnaregių sąjunga ir Lietuvos kurčiųjų draugija aprūpino kompensacinės bei techninės pagalbos priemonėmis asmenis su klausos ir regos negalia. Kompensacine technika aprūpinti 6248 asmenys, iš jų 960 asmenų su klausos negalia (klausos aparatais, vaiko priežiūros įrenginiais, vibraciniais laikrodžiais - žadintuvais, vibraciniais telefonais ir kt.) ir 5288 asmenys su regėjimo negalia (kompiuterinėmis programomis akliesiems, Brailio popieriumi ir rašomosiomis mašinėlėmis, skaitmeniniais diktofonais ir magnetofonais garsinių knygų skaitymui, garsiniais laikrodžiais, baltosiomis lazdelėmis, didinamaisiais stiklais ir kt.).

Valstybės biudžeto lėšų buvo skirta 7 *profesinės reabilitacijos* programoms. Vykdam programą organizuoti 25 profesinio mokymo kursai (socialinio darbo, kompiuterinio raštingumo, vairavimo), kuriuos baigė 765 neįgalieji, iš jų vairavimo kursus baigė 45 neįgalieji. Paremta 20 masažuotojo specialybės besimokančių asmenų su regos negalia. Įsteigti 3 profesinio orientavimo kabinetai Vilniuje, Kaune ir Panevėžyje, kuriuose konsultacijas dėl profesinių gebėjimų, darbo motyvacijos gavo 800 kurčiųjų. 6 didžiuosiuose Lietuvos miestuose naujai įkurtuose neįgalių žmonių verslo plėtros centruose konsultavimo paslaugas gavo 1219 neįgaliųjų. Sėkmingai veikiantis vienas didžiausių reabilitacijos centrų Valakupių reabilitacijos centras 100 neįgaliųjų teikė profesinio orientavimo ir konsultavimo paslaugas. Per 2006 metus šiame centre profesinės reabilitacijos paslaugas suteiktos 181 neįgaliam asmeniui, profesiją įgijo 35 neįgalieji (medžio dizaino pagrindų, meninių gaminių iš odos gamintojo, juvelyro, siuvėjo, internetinio puslapio kūrimo specialisto, apskaitininko, kompiuterio vartojimo pagrindų). Po mokymų įsidarbino 30 neįgaliųjų. Organizuotas seminaras profesinio orientavimo specialistams, kuriame dalyvavo 6 asmenys. Kvalifikaciją tobulino 21 specialistas.

27 straipsnis

Darbas ir užimtumas

1. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, pripažįsta neįgaliųjų teisę į darbą lygiai su kitais asmenimis; ši teisė apima teisę į galimybę užsidirbti pragyvenimui iš laisvai pasirinkto darbo ar iš laisvai priimto darbo pasiūlymo darbo rinkoje ir darbo aplinkoje, kurios yra atviros, integruojančios ir prieinamos neįgaliesiems. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, užtikrina ir skatina įgyvendinti teisę į darbą, įskaitant teisę į darbą tų asmenų, kurie tampa neįgaliais

dirbdami, imdamosi atitinkamų priemonių, įskaitant ir teisės aktų priėmimą, kuriomis inter alia būtų:

a) uždrausta diskriminacija dėl neįgalumo visais klausimais, susijusiais su visomis užimtumo formomis, įskaitant įdarbinimo sąlygas, priėmimą į darbą ir darbą, darbo išsaugojimą, kilimą tarnyboje ir saugias ir sveikas darbo sąlygas;

b) lygiai su kitais asmenimis ginamos neįgaliųjų teisės į teisingas ir palankias darbo sąlygas, įskaitant lygias galimybes ir vienodą atlyginimą už tokios pat vertės darbą, saugias ir sveikas darbo sąlygas, įskaitant apsaugą nuo priekabiavimo ir skundų patenkinimą;

c) užtikrinama, kad neįgalieji galėtų įgyvendinti savo darbo ir profesinių sąjungų teises lygiai su kitais asmenimis;

d) neįgaliesiems suteikiama galimybė veiksmingai dalyvauti bendrose techninio ir profesinio orientavimo programose, įdarbinimo tarnybose ir profesiniuose bei tęstiniuose mokymuose;

e) skatinamos neįgaliųjų užimtumo galimybės ir kilimas tarnyboje darbo rinkoje, taip pat pagalba ieškant, gaunant, išlaikant darbą ir sugrįžtant į darbą;

f) skatinamos savarankiško darbo, verslumo, kooperatyvų plėtros ir nuosavo verslo pradėjimo galimybės;

g) suteikiamos galimybės neįgaluosius įdarbinti viešajame sektoriuje;

h) skatinamas neįgaliųjų įdarbinimas privačiajame sektoriuje, nustatant atitinkamas politikos kryptis ir priemones, kurios gali apimti pozityvių veiksmų programas, paskatinimus ir kitokias priemones;

i) užtikrinta, kad neįgaliesiems darbo vietoje būtų pagrįstai pritaikytos sąlygos;

j) skatinamas neįgaliųjų darbo patirties įgijimas atviros darbo rinkos sąlygomis;

k) skatinama neįgaliųjų profesinė ir kvalifikacinė rehabilitacija, darbo vietų išsaugojimas ir sugrįžimo į darbą programos.

2. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, užtikrina, kad neįgalieji nebūtų laikomi vergijoje ar nelaisvi ir lygiai su kitais asmenimis būtų apsaugoti nuo priverčiamojo ar privalomojo darbo.

Žmonių su negalia socialinės integracijos programų užimtumo srityje tikslas – įtraukti neįgaluosius į darbo rinką, padedant įsidarbinti, plėtojant namudinį, patentinį darbą, naujų informacinių technologijų panaudojimą, taikant bendras bei individualias programas, ir užtikrinti bei plėtoti alternatyvias užimtumo formas - darbo terapiją, bendrąjį užimtumą. Tuo tikslu finansuotos trys pagrindinės priemonės - įdarbinimas laisvoje darbo rinkoje, darbo terapija, bendrasis užimtumas. Įgyvendinus finansuotas programas buvo įdarbinta, užimta darbo terapija ir kitomis užimtumo formomis per 4000 neįgaliųjų.

Neįgaliųjų asociacijos organizavo profesinio orientavimo centrų veiklą, paslaugų įdarbinant regėjimo neįgaluosius teikimą, aklių ir silpnaregių masažuotojų darbo vietų kūrimą ir palaikymą atviroje darbo rinkoje, kūrė naujas darbo vietas žmonėms su fizine negalia, kūrė darbo vietas neįgaliesiems standartinių automobilių pritaikymo neįgaliųjų poreikiams centre. Valakupių rehabilitacijos centras vykdė įdarbinimo ir darbo paieškos paslaugų teikimo ir

plėtojimo projektą, rėmė neįgaliųjų, praėjusių profesinio ugdymo programą, laikiną įdarbinimą, teikė darbo paieškos, neįgaliųjų įdarbinimo, darbo vietos įvertinimo, darbdavių konsultavimo paslaugas, nuolatinės transporto paslaugas. Šioms programoms vykdyti buvo gauta ir panaudota 1830 tūkst. litų.

Per 2006 metus neįgaliesiems buvo įsteigtos 24 naujos darbo vietos. Savo verslą pradėjo 4 regėjimo neįgalieji. Vykdam įvairias programas buvo įdarbinta 120 neįgaliųjų, suteiktos konsultacijos neįgaliesiems ir/ar darbdaviams įsidarbinimo/įdarbinimo klausimais, atliktas 33 darbo vietų įvertinimas, užmegzta 100 kontaktų su darbdaviais. Kvalifikaciją tobulino 71 neįgalusis specialistas (aklieji masažuotojai, kiti tiesiogiai su neįgaliaisiais dirbantys asmenys). Nuolatinės transporto paslaugas gavo 50 neįgaliųjų, vienkartinės – 450 neįgaliųjų.

Lietuvos neįgaliųjų asociacijos įvairiose Lietuvos regionuose organizavo užimtumo, darbo terapijos paslaugų teikimą, organizavo darbo terapijos klubų (kambarių) neįgaliesiems veiklą, amatų būrelių (pynimo iš vytelių, medžio darbų, keramikos) regėjimo neįgaliesiems veiklą, organizavo verslumo ugdymo renginius. Lietuvoje veikia darbo terapijos centrai žmonėms su proto negalia, teikiamos transporto paslaugas. Valakupių reabilitacijos centras teikė darbo terapijos ir darbinio užimtumo aktyvavimo paslaugas žmonėms su sunkia fizine negalia. Vykdam programas per 2006 metus įsteigti 6 darbinio užimtumo centrai, darbo terapijos klubai, kuriuos lanko 134 neįgalieji. Remiami 52 Lietuvoje veikiančios neįgaliųjų užimtumo centrai, darbo terapijos klubai, darbinio užimtumo būreliai, kuriuose apie 1400 neįgaliųjų darbo terapijos metu ugdė savarankiškus darbinus įgūdžius. Organizuoti 5 seminarai apie amatininkystę ir verslą Vilniuje, kuriuose dalyvavo 150 neįgaliųjų. Nuolatinės transporto paslaugos teiktos 202 neįgaliesiems, vienkartinėmis paslaugomis pasinaudojo 611 neįgaliųjų.

Lietuvos neįgaliųjų asociacijos neįgaliesiems organizavo amatų mokymus (siuvimo, mezgimo, pynimo iš vytelių, šiaudų, drožinėjimo, keramikos ir kitus kursus) daugelyje Lietuvos regionų, rengė neįgaliųjų menininkų darbų kūrybines parodas, rūpinosi bendrojo užimtumo organizavimu regėjimo neįgaliesiems bendruomenėje, rėmė įvairių užimtumo grupių, būrelių veiklą, organizavo amatų mokymo kursus, užimtumo stovyklas kurtiems jaunuoliams, dalyvavimą įvairiuose konkursuose, šokio, meno, teatro ir kituose renginiuose. Neįgalieji mokėsi pynimo, drožinėjimo, batikos, floristikos, siuvimo, kompiuterinio raštingumo, jiems buvo pritaikytos dirbtuvėlės.

Vykdam minėtas programas per 2006 metus organizuoti 39 amatų ir profesinio mokymo kursai (siuvimo, mezgimo, pynimo iš vytelių ir šiaudų, audimo, drožinėjimo iš medžio, keramikos, atvirukų gamybos, makrame rišimo, siuvimo, batikos, floristikos, staliaus darbų, skiautinių siuvimo, kompiuterinio raštingumo ir kt.), kuriuos lankė ir amato mokėsi 893 neįgalieji. Surengtos 26 neįgaliųjų darbų parodos, kuriose dalyvavo 1200 neįgaliųjų. Remta 86 užimtumo grupių, būrelių veikla (vokalinių, instrumentinių, folkloro, šokių, kulinarijos, literatų, mezgimo, vaidybos, dailiųjų amatų, piešimo, siuvinėjimo, pynimo, dailės, drožinėjimo, floristikos, karpinių, puodų žiedimo, skiautinių siuvimo, odos dirbinių ir kt.), kuriuos lankė 930 neįgaliųjų.

Organizuota 11 užimtumo, profesinės reabilitacijos bei savarankiško darbo įgūdžių ugdymo stovyklų (dalyvavo 170 neįgaliųjų), organizuota ar dalyvauta 24 įvairiuose užimtumo renginiuose (dalyvavo 1031 neįgalusis asmuo). Surengti 3 mokomieji seminarai (Panevėžyje, Vilniuje, Pakruojyje), kuriuose dalyvavo 45 neįgalieji. Vienkartinės transporto paslaugos vežant į užimtumo įstaigas suteiktos 200 neįgaliųjų.

Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatyme (Žin., 2006, Nr.73-2762) numatyta aktyvi darbo rinkos politikos priemonė - įdarbinimas subsidijuojant, organizuojamas neįgaliesiems, kuriems nustatytas iki 40 procentų darbingumo lygis (iki 2005 m. liepos 1 d. I ir II invalidumo grupė) arba sunkus ar vidutinis neįgalumo lygis, siekiant sudaryti specialias sąlygas išlikti darbo rinkoje, o neįgaliesiems, kuriems nustatytas 45-55 procentų darbingumo lygis (iki 2005 m. liepos 1 d. III invalidumo grupė) arba lengvas neįgalumo lygis, siekiant padėti jiems įsitvirtinti darbo rinkoje. Darbdaviams, įdarbinusiems neįgaluosius, kuriems nustatytas iki

40 procentų darbingumo lygis (iki 2005 m. liepos 1 d. I ir II invalidumo grupė) arba sunkus ar vidutinis neįgalumo lygis, kiekvieną mėnesį už kiekvieną dirbantį asmenį per visą jų darbo laikotarpį mokama už faktiškai dirbtą laiką pagal Vyriausybės patvirtintą minimalų valandinį atlygį apskaičiuoto darbo užmokesčio subsidija. Darbdaviams, įdarbinusiems neįgaluosius, kuriems nustatytas 45-55 procentų darbingumo lygis (iki 2005 m. liepos 1 d. III invalidumo grupė) arba lengvas neįgalumo lygis, kiekvieną mėnesį už kiekvieną dirbantį asmenį mokama subsidija darbo užmokesčiui, nurodytam įdarbinto asmens darbo sutartyje, ir nuo šio darbo užmokesčio apskaičiuotų draudėjo privalomojo valstybinio socialinio draudimo įmokoms kompensuoti. Šios subsidijos dydis negali viršyti Vyriausybės patvirtintos minimalios mėnesinės algos dydžio. Subsidijos darbo užmokesčiui mokamos iki 12 mėnesių. Tais atvejais, kai su įdarbintais asmenimis sudaromos terminuotos darbo sutartys, subsidijos mokėjimo trukmė negali būti ilgesnė kaip 3 mėnesiai.

Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas numato, kad neįgaliajam, baigusiam profesinės reabilitacijos programą, gali būti organizuojamas darbo įgūdžių įgijimo rėmimas, siekiant trūkstamus darbo įgūdžius suteikti tiesiogiai darbo vietoje. Darbo įgūdžių remiama trukmė – iki 6 mėnesių. Darbdaviams, įdarbinusiems šiuos asmenis, kiekvieną mėnesį už kiekvieną dirbantį asmenį mokama subsidija, darbo užmokesčiui, nurodytam įdarbinto asmens darbo sutartyje, ir nuo šio darbo užmokesčio apskaičiuotų draudėjo privalomojo valstybinio socialinio draudimo įmokoms kompensuoti. Šios subsidijos dydis negali viršyti Vyriausybės patvirtintos minimalios mėnesinės algos dydžio ir iš dalies kompensuojamos darbo įgūdžių įgijimo tiesiogiai darbo vietoje organizavimo išlaidos, bet ne daugiau kaip 20 procentų visos mokamos subsidijos.

Lietuvos Respublikos socialinių įmonių įstatyme (Žin., 2004, Nr. 96-3519) numatyta valstybės pagalba socialinei įmonei: darbo užmokesčio ir valstybinio socialinio draudimo įmokų daliai kompensacijai, subsidija darbo vietoms įsteigti, neįgaliųjų darbuotojų darbo vietoms pritaikyti ir jų darbo priemonėms įsigyti ar pritaikyti, subsidija tikslinėms grupėms priklausantiems darbuotojams mokytis. Be šios valstybės pagalbos gali būti skiriama papildoma šių rūšių valstybės pagalba neįgaliųjų socialinei įmonei: subsidija neįgaliųjų darbuotojų darbo aplinkai, gamybinėms ir poilsio patalpoms pritaikyti, subsidija papildomoms administracinėms ir transporto išlaidoms kompensuoti, subsidija asistento (gestų kalbos vertėjo) išlaidoms kompensuoti.

Darbo užmokesčio ir valstybinio socialinio draudimo įmokų dalinė kompensacija yra skirta kompensuoti socialinei įmonei papildomas išlaidas, susijusias su tikslinėms grupėms priklausančių darbuotojų darbinių įgūdžių stoka, jų mažesniu darbo našumu ar ribotu darbingumu. Kompensacija apskaičiuojama procentais nuo kiekvienam socialinėje įmonėje dirbančiam tikslinei grupei priklausančiam darbuotojui tą mėnesį apskaičiuoto visų rūšių darbo užmokesčio, tačiau neviršijant dviejų tą mėnesį galiojusių Vyriausybės patvirtintų minimalių mėnesinių algų dydžio ir nuo šio darbo užmokesčio apskaičiuotų draudėjo privalomojo valstybinio socialinio draudimo įmokų sumos. Už kiekvieną I invalidumo grupę arba sunkų neįgalumo lygį turintį neįgalų darbuotoją ar neįgalų darbuotoją, kuriam nustatytas neviršijantis 25 procentų darbingumo lygis arba didelių specialiųjų poreikių lygis, skiriama kompensacija sudaro 80 procentų dviejų tą mėnesį galiojusių Vyriausybės patvirtintų minimalių mėnesinių algų dydžio ir nuo šio darbo užmokesčio apskaičiuotų draudėjo privalomojo valstybinio socialinio draudimo įmokų sumos. Už kiekvieną II invalidumo grupę arba vidutinį neįgalumo lygį turintį neįgalų darbuotoją ar neįgalų darbuotoją, kuriam nustatytas 30-40 procentų darbingumo lygis arba vidutinių specialiųjų poreikių lygis, skiriama kompensacija sudaro 70 procentų, už kiekvieną III invalidumo grupę turintį neįgalų darbuotoją ar neįgalų darbuotoją, kuriam nustatytas 45-55 procentų darbingumo lygis arba nedidelių specialiųjų poreikių lygis, skiriama kompensacija sudaro 60 procentų nurodytos sumos.

Darbo kodekso 2 straipsnio 1 dalies 4 punkte įtvirtintas darbo teisės subjektų lygybės nepaisant jų lyties, seksualinės orientacijos, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, pilietybės ir

socialinės padėties, tikėjimo, santuokinės ir šeiminės padėties, amžiaus, įsitikinimų ar pažiūrų, priklausomybės politinėms partijoms ir visuomeninėms organizacijoms, aplinkybių, nesusijusių su darbuotojų dalykinėmis savybėmis, principas. Be to, Darbo Kodekso 96 straipsnio dalies 1 punktą numato draudimą atsisakyti priimti į darbą šio Kodekso 2 straipsnio 1 dalies 4 punkto nustatytais motyvais. Tai gi minėtas principas ir nuostatos draudžia diskriminaciją dėl neigalumo priimant į darbą, jį išsaugant, kylant tarnyboje. Tai atitinka Konvencijos 27 straipsnio 1 dalies a punkto reikalavimus.

Darbo kodekso 2 straipsnio 1 dalies 6 punkte įtvirtintas teisingo apmokėjimo principas. Tai reiškia, jog darbuotojo darbo užmokestis priklauso nuo darbo kiekio ir kokybės, įmonės, įstaigos, organizacijos veiklos rezultatų bei darbo paklausos ir pasiūlos darbo rinkoje. Vyrams ir moterims už tokį pat ar lygiavertį darbą mokamas vienodas darbo užmokestis (Darbo kodekso 186 straipsnio 3 dalis). Šios nuostatos atitinka Konvencijos 27 straipsnio 1 dalies b punkte įtvirtintą neįgaliųjų teisę gauti vienodą atlyginimą už tokios pat vertės darbą.

Konvencijos 27 straipsnio 1 dalies e punkte numatyta, jog turi būti skatinamas neįgaliųjų kilimas tarnyboje, pagalba išlaikant darbą ir sugrįžtant į darbą. Darbo kodeksas neįgaliesiems numato nemažai garantijų, susijusių su darbo vietos išsaugojimu ir pritaikymu dirbti.

Pvz., Darbo kodekso 133 straipsnis numato, jog darbuotojams, netekusiems darbingumo dėl sužalojimo darbe arba profesinės ligos, darbo vieta ir pareigos paliekamos, kol bus atgautas darbingumas arba nustatytas neįgalumas. Su darbuotoju, kuriam nustatytas neįgalumas, darbo sutartis gali būti nutraukiama laikantis šio skirsnio nuostatų. Darbuotojams, tapusiems laikinai nedarbingiems ne dėl šio straipsnio 1 dalyje nustatytų priežasčių, darbo vieta ir pareigos paliekamos, jeigu jie dėl laikinojo nedarbingumo neatvyksta į darbą ne daugiau kaip šimtą dvidešimt dienų iš eilės arba ne daugiau kaip šimtą keturiasdešimt dienų per paskutinius dvylika mėnesių, jei įstatymai ir kiti norminiai teisės aktai nenustato, kad tam tikros ligos atveju darbo vieta ir pareigos paliekamos ilgesnį laiką. Pažymėtina, jog Darbo kodekso 131 straipsnio 1 dalies 1 punktą draudžia įspėti apie darbo sutarties nutraukimą ir atleisti iš darbo darbuotoją laikino nedarbingumo laikotarpiu (133 straipsnis). Be to, darbo sutartis su neįgaliaisiais gali būti nutraukta tik ypatingais atvejais, jeigu darbuotojo palikimas darbe iš esmės pažeistų darbdavio interesus (Darbo kodekso 129 straipsnio 4 dalis).

Darbo kodekso 146 straipsnio 1 dalies 5 punktą numato, jog ne visas darbo dienos arba darbo savaitės darbo laikas nustatomas neįgaliojo reikalavimu pagal Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos išduotą išvadą. Minėtu atveju darbdavys privalo neįgaliajam nustatyti ne visą darbo laiką.

Darbo kodekso 150 straipsnio 4 dalyje numatyta, jog neįgalieji gali būti skiriami dirbti viršvalandinius darbus tik jų sutikimu. Be to, neįgalieji gali būti skiriami dirbti viršvalandinius darbus, jeigu to jiems nedraudžia Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos išvada.

Neįgalieji, jeigu jiems nedraudžia Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos išvada, gali būti skiriami dirbti naktį ar budėti įmonėje arba namuose tik jų sutikimu (Darbo kodekso 154 straipsnio 4 dalis ir 155 straipsnio 4 dalis).

Darbo kodeksas numato neįgaliesiems ilgesnės trukmės kasmetines minimaliausias atostogas – 35 kalendorinės dienos (Darbo kodekso 166 straipsnio 2 dalies 3 punktą).

Darbo kodekso 212 straipsnis numato, jog jeigu darbuotojo sveikata pablogėjo dėl darbo šioje įmonėje (negali dirbti ankstesnio darbo dėl traumos, profesinės ligos, kitokio sveikatos pakenkimo) ir nėra galimybės jį perkelti į kitą darbą, atitinkantį jo sveikatą ir esant galimybei kvalifikaciją, nes įmonėje nėra darbo, kurį darbuotojas pagal savo sveikatą galėtų dirbti, jam mokama įstatymų nustatyto dydžio ligos pašalpa, kol bus gauta Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos išvada dėl darbuotojo darbingumo. Nustačius netekto darbingumo procentą, jei darbuotojas nebuvo apdraustas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu, jam mokamas žalos atlyginimas (Kodekso 249 straipsnis). Jei darbuotojas esant šio straipsnio 1 dalyje nurodytoms aplinkybėms perkeliamas į kitą, mažiau apmokamą darbą, mokamas darbo užmokesčio

skirtumas tarp ankstesnio vidutinio darbo užmokesčio ir gaunamo uždarbio pagal atliekamą darbą, kol bus gauta valstybinės socialinės medicininės ekspertizės komisijos išvada dėl darbuotojo darbingumo.

Darbo kodekso 273 straipsnyje nustatyta darbdavio pareiga perkelti darbuotoją dėl sveikatos būklės į kitą darbą. Darbuotojas, kuris pagal Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ar sveikatos priežiūros įstaigos išvadą dėl sveikatos būklės negali dirbti sutarto darbo (eiti pareigų), nes tai pavojinga jo sveikatai arba jo darbas gali būti pavojingas kitiems, jo sutikimu turi būti perkeltas į jo sveikatą ir esant galimybei kvalifikaciją atitinkantį darbą. Jeigu darbuotojas nesutinka būti perkeltas į siūlomą darbą arba įmonėje nėra darbo, į kurį jis galėtų būti perkeltas, darbdavys šio Kodekso nustatyta tvarka atleidžia darbuotoją iš darbo, išskyrus atvejį, nustatytą Kodekso 212 straipsnyje.

Pagal Valstybės tarnybos įstatymo 5 straipsnį darbo santykius ir socialines garantijas reglamentuojantys įstatymai bei kiti teisės aktai valstybės tarnautojams taikomi tiek, kiek jų statuso ir socialinių garantijų nereglamentuoja šis Įstatymas. Atsižvelgiant į šias nuostatas, neįgaliems valstybės tarnautojams taikomos Darbo kodekso nuostatos, draudžiančios neįgaliųjų diskriminavimą. Tai atitinka Konvencijos 27 straipsnio 1 dalies g punktą.

Darbo kodekso 2 straipsnio 1 dalies 7 punktą draudžia visų formų priverstinį ir privalomąjį darbą. Tai atitinka Konvencijos 27 straipsnio 2 dalį.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, manome, jog Darbo kodekso nuostatos atitinka Konvencijos 27 straipsnio reikalavimus dėl neįgaliųjų darbo santykių ir apmokėjimo.

Lietuvos Respublikos darbo kodekso (Žin., 2002, Nr.64-2569; 2005, Nr. 85-3138) 260 straipsnis įtvirtina darbuotojų teisę saugiai dirbti. Kiekvienam darbuotojui turi būti sudarytos tinkamos, saugios ir sveikatai nekenksmingos darbo sąlygos, nustatytos Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatyme. Tuo tarpu kodekso 279 straipsnis nustato dirbančių neįgaliųjų saugos ir sveikatos garantijas. Dirbančių neįgaliųjų saugą ir sveikatos apsaugą garantuoja šis Kodeksas ir kiti įstatymai, darbuotojų saugos ir sveikatos norminiai teisės aktai.

Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo (Žin., 2003, Nr.70-3170; 2007, Nr. 69-2720) 38 straipsnis nustato, kad dirbančių neįgaliųjų saugą ir sveikatą garantuoja Darbo kodeksas, šis Įstatymas, kiti įstatymai bei darbuotojų saugos ir sveikatos norminiai teisės aktai. Papildomos saugos ir sveikatos garantijos neįgaliesiems gali būti numatytos kolektyvinėse sutartyse, darbo sutartyse. Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos sprendimai dėl neįgaliojo darbo pobūdžio ir sąlygų privalomi darbdaviui ir darbuotojui. Minėtų teisės aktų nuostatos atitinka Konvencijos 27 straipsnio 1 dalies a punktą.

Lietuvos Respublikos darbo kodekso 212 straipsnis nustato darbo apmokėjimo, perkėlus darbuotoją dėl sveikatos būklės į kitą darbą, tvarką.

Jeigu darbuotojo sveikata pablogėjo dėl darbo šioje įmonėje (negali dirbti ankstesnio darbo dėl traumos, profesinės ligos, kitokio sveikatos pakenkimo) ir nėra galimybės jį perkelti į kitą darbą, atitinkantį jo sveikatą ir esant galimybei kvalifikaciją, nes įmonėje nėra darbo, kurį darbuotojas pagal savo sveikatą galėtų dirbti, jam mokama įstatymų nustatyto dydžio ligos pašalpa, kol bus gauta Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos išvada dėl darbuotojo darbingumo. Nustačius netekto darbingumo procentą, jei darbuotojas nebuvo apdraustas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu, jam mokamas žalos atlyginimas (Kodekso 249 straipsnis).

Jei darbuotojas esant šio straipsnio 1 dalyje nurodytoms aplinkybėms perkeliamas į kitą, mažiau apmokamą darbą, mokamas darbo užmokesčio skirtumas tarp ankstesnio vidutinio darbo užmokesčio ir gaunamo uždarbio pagal atliekamą darbą, kol bus gauta valstybinės socialinės medicininės ekspertizės komisijos išvada dėl darbuotojo darbingumo.

Darbuotojas, kuris pagal Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ar sveikatos priežiūros įstaigos išvadą dėl sveikatos būklės negali dirbti sutarto darbo (eiti pareigų), nes tai pavojinga jo sveikatai arba jo darbas gali būti

pavoingas kitiems, jo sutikimu turi būti perkeltas į jo sveikatą ir esant galimybei kvalifikaciją atitinkantį darbą. Jeigu darbuotojas nesutinka būti perkeltas į siūlomą darbą arba įmonėje nėra darbo, į kurį jis galėtų būti perkeltas, darbdavys šio Kodekso nustatyta tvarka atleidžia darbuotoją iš darbo, išskyrus atvejį, nustatytą Kodekso 212 straipsnyje (Kodekso 273 straipsnis).

Lietuvos darbo birža organizuodama savo veiklą vadovaujasi Lietuvos darbo biržos 2006-2008 metų strateginiu veiklos planu.

Šiuo metu Lietuvos darbo birža įgyvendina 4 projektus, finansuojamus iš Europos socialinio fondo, iš jų vienas projektas „Neįgaliųjų socialinės integracijos skatinimas“ skirtas neįgaliesiems. Šio projekto metu planuojama 642 projekto dalyviams praveisti „Pasitikėjimo savimi bei darbo paieškos įgūdžių ugdymo kompleksinę programą“, į aktyvios darbo rinkos politikos priemones įtraukti 458 asmenis, iš jų: į profesinį mokymą įtraukti 195 neįgaliuosius, į įdarbinimą subsidijuojant – 154, į viešuosius darbus – 83 bei į darbo įgūdžių įgijimo rėmimą – 26 neįgaliuosius.

Skatinamos savarankiško darbo, verslumo, kooperatyvų plėtros ir nuosavo verslo pradėjimo galimybės. Savarankiško užimtumo rėmimą reglamentuoja LR Užimtumo rėmimo įstatymas (Žin., 2006, Nr. 73-2762) bei Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. liepos 31 d. įsakymu Nr. A1-222 (Žin., 2006, Nr. 86-3381) patvirtintas Darbo vietų steigimo subsidijavimo sąlygų ir tvarkos aprašas. Per 2007 m. sausio-liepos mėn. įsteigta 10 darbo vietų, iš jų 8 neįgalieji įsteigė sau darbo vietas, 2 naujas darbo vietas neįgaliesiems įsteigė buvę bedarbiai, per 36 mėnesius įregistravę mikroįmonę, 261 neįgalus asmuo įsigijo verslo liudijimą su darbo biržos rekomendacija.

Skatinamas neįgaliųjų įdarbinimas privačiame sektoriuje, nustatant atitinkamas politikos kryptis ir priemones, kurios gali apimti pozityvių veiksmų programas, paskatinimus ir kitas priemones. Lietuvos darbo birža, įgyvendindama LR Užimtumo rėmimo įstatymą vykdo šias aktyvios darbo rinkos politikos priemones, skirtas neįgaliesiems:

Bedarbių ir išpėtų apie atleidimą iš darbo darbuotojų profesinis mokymas organizuojamas vadovaujantis Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. liepos 31 d. įsakymu Nr. A1-225 (Žin., 2006, Nr. 86-3382; Žin., 2007, Nr. 1-37) patvirtintu Bedarbių ir išpėtų apie atleidimą iš darbo darbuotojų siuntimo mokytis pagal profesinio mokymo programas sąlygų ir tvarkos aprašu. Į šią priemonę per 2007 m. sausio-liepos mėn. nusiųsti 753 neįgalieji.

Bedarbių ir išpėtų apie atleidimą iš darbo darbuotojų neformalus švietimas organizuojamas vadovaujantis Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. rugpjūčio 4 d. įsakymu Nr. A1-229 (Žin., 2006, Nr. 88-3477; Žin., 2007, Nr. 1-36) patvirtintu Bedarbių ir išpėtų apie atleidimą iš darbo darbuotojų neformalaus švietimo organizavimo, vykdymo sąlygų ir tvarkos aprašu. Į šią priemonę per 2007 m. sausio-liepos mėn. nusiųsti 199 neįgalieji.

Įdarbinimo subsidijuojant priemonė įgyvendinama vadovaujantis LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. liepos 31 d. įsakymu Nr. A1-220 (Žin., 2006, Nr. 86-3379) patvirtintu Įdarbinimo subsidijuojant sąlygų ir tvarkos aprašu. Į įdarbinimo subsidijuojant priemonę per 2007 m. sausio-liepos mėn. nusiųsti 1341 neįgalieji.

Darbo įgūdžių įgijimo rėmimo priemonė įgyvendinama vadovaujantis LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. liepos 31 d. įsakymu Nr. A1-219 (Žin., 2006, Nr. 86-3378) patvirtintu Darbo įgūdžių įgijimo rėmimo sąlygų ir tvarkos aprašu. Į šią priemonę per 2007 m. sausio-liepos mėn. nusiųsti 75 neįgalieji.

Viešieji darbai įgyvendinami vadovaujantis LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. liepos 31 d. įsakymu Nr. A1-214 (Žin., 2006, Nr. 86-33874; Žin., 2007, Nr. 60-2326) patvirtintu Viešųjų darbų organizavimo sąlygų ir tvarkos aprašu. Į šią priemonę per 2007 m. sausio-liepos mėn. nusiųsti 695 neįgalieji.

Darbo vietų steigimo subsidijavimo priemonė įgyvendinama vadovaujantis LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. liepos 31 d. įsakymu Nr. A1-222 (Žin., 2006, Nr. 86-3381) patvirtintu Darbo vietų steigimo subsidijavimo ir priežiūros teritorinėse darbo biržose tvarkos aprašu. Per 2007 m. sausio-liepos mėn. įsteigta 117 darbo vietų neįgaliesiems.

Vietinių užimtumo iniciatyvų projektų įgyvendinimas vadovaujasi LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. rugpjūčio 4 d. įsakymu Nr. A1-231 (Žin., 2006, Nr. 88-3479) patvirtintu Vietinių užimtumo iniciatyvų projektų rengimo, atrankos ir įgyvendinimo sąlygų ir tvarkos aprašu. Vietinių užimtumo iniciatyvų projektų pagalba 2007 m. sausio-liepos mėn. įsteigta 10 darbo vietų neįgaliesiems.

Užtikrinama, kad neįgaliesiems darbo vietoje būtų pagrįstai pritaikytos sąlygos.

Lietuvos darbo birža įgyvendina LR Socialinių įmonių įstatymą (Žin., 2004, Nr. 96-3519). Šiame įstatyme numatyta galimybė pasinaudojus valstybės pagalba steigti ar pritaikyti darbo vietas neįgaliesiems bei pritaikyti jų darbo ir poilsio aplinką. Pasinaudojus minėtame įstatyme numatyta valstybės pagalba, pritaikytos 85 darbo vietos ir 218 neįgaliųjų pritaikyta darbo ir poilsio aplinka.

Skatinamas neįgaliųjų darbo patirties įgijimas atviros darbo rinkos sąlygomis. Darbo įgūdžių įgijimo rėmimo priemonė įgyvendinama vadovaujantis LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. liepos 31 d. įsakymu Nr. A1-219 (Žin., 2006, Nr. 86-3378) patvirtintu Darbo įgūdžių įgijimo rėmimo sąlygų ir tvarkos aprašu. 2007 m. sausio-liepos mėn. 75 neįgaliesiems suteikti trūkstanti darbo įgūdžiai tiesiogiai darbo vietoje.

Skatinama neįgaliųjų profesinė ir kvalifikacinė rehabilitacija, darbo vietų išsaugojimas ir sugrįžimo į darbą programos. Lietuvos darbo birža įgyvendindama LR Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymą, LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. gruodžio 31 d. įsakymu Nr. A1-302 patvirtintas Profesinės rehabilitacijos paslaugų teikimo bei finansavimo taisykles bei Profesinės rehabilitacijos paslaugų plėtros 2007-2012 metų strategiją organizuoja profesinės rehabilitacijos programą. 2007 m. sausio-liepos mėn. į profesinės rehabilitacijos programą nusiųsti 274 neįgalieji.

28 straipsnis

Pakankamas gyvenimo lygis ir socialinė apsauga

1. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, pripažįsta neįgaliųjų teisę į pakankamą gyvenimo lygį sau ir savo šeimos nariams, įskaitant pakankamą maistą, aprangą ir būstą, ir į nuolatinį gyvenimo sąlygų gerinimą ir imasi atitinkamų veiksmų, kad užtikrintų ir skatintų šios teisės įgyvendinimą nediskriminuojant dėl neįgalumo.

2. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, pripažįsta neįgaliųjų teisę į socialinę apsaugą ir į šios teisės įgyvendinimą nediskriminuojant dėl neįgalumo ir imasi atitinkamų priemonių, kad užtikrintų ir skatintų šios teisės įgyvendinimą, įskaitant šias priemones:

a) užtikrinti neįgaliųjų lygias galimybes gauti švarų vandenį ir užtikrinti galimybę už prieinamą kainą gauti atitinkamas paslaugas, įrenginius ir kitokią pagalbą, susijusią su neįgaliųjų poreikiais;

b) užtikrinti neįgaliųjų, ypač neįgalių moterų ir mergaičių bei neįgalių vyresnio amžiaus asmenų galimybę dalyvauti socialinės apsaugos programose ir skurdo mažinimo programose;

c) užtikrinti skurde gyvenančių neįgaliųjų ir jų šeimų galimybę gauti valstybės paramą, skirtą apmokėti su neįgalumu susijusias išlaidas, įskaitant pakankamą mokymą, konsultavimą, finansinę paramą ir laikiną slaugą;

d) užtikrinti neįgaliųjų galimybę dalyvauti valstybės aprūpinimo būstu programose;

e) užtikrinti neįgaliųjų lygias galimybes į pensijų išmokas ir programas.

Remiantis Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymu (Žin., 1994, Nr. 59-1153; 2005, Nr. 71-2555), asmenims, kuriems teisės aktų nustatyta tvarka nustatytas darbingumo lygis ir kurie pripažinti nedarbingais arba iš dalies darbingais (toliau – nedarbingi ar iš dalies darbingi asmenys), įgijusiems minimalų reikalaujamą valstybinio socialinio pensijų draudimo stažą (toliau – stažas), skiriamos ir mokamos valstybinės socialinio draudimo netekto darbingumo pensijos. Šios pensijos, kaip ir visos kitos valstybinės socialinio draudimo pensijos, siejamos su asmens įgytu stažu bei iki pensijos skyrimo turėtomis draudžiamosiomis pajamomis.

2007 m. liepos mėn. duomenimis vidutinė valstybinė socialinio draudimo netekto darbingumo pensija (turint būtinąjį stažą) – 483,00 Lt, o vidutinis šių pensijų gavėjų skaičius – 94625. Lyginant su tuo pačiu praėjusių metų laikotarpiu vidutinė netekto darbingumo pensija (turint būtinąjį stažą) išaugo 17,7 proc. (nuo 410,36 Lt iki 483,00 Lt), o gavėjų skaičius – beveik 50 proc. (nuo 64 469 iki 94 625).

Pagal Valstybinių šalpos išmokų įstatymą (Žin., 1994, Nr. 96-1873; 2005, Nr. 71-2556) neįgaliems vaikams, o taip pat nedarbingiems ar iš dalies darbingiems asmenims, neturintiems teisės gauti jokios rūšies pensijos arba gaunantiems labai mažas pensijas, iš valstybės biudžeto lėšų mokamos šalpos pensijos. Šalpos pensijos asmenims, po 24 metų sukakties dienos pripažintiems nedarbingais ar iš dalies darbingais, netekusiais 60 procentų ir daugiau darbingumo (iki 2005-07-01 pripažintiems I ar II gr. invalidais), pradėtos skirti nuo 2005 m. liepos 1 d.. Iki tol tokią teisę turėjo tik neįgalūs vaikai, asmenys, kuriems nustatyta invalidumo priežastis „nuo vaikystės“ bei neįgaliais iki 24 metų pripažinti asmenys.

Šalpos pensijų dydžio matas – valstybinė socialinio draudimo bazinė pensija (šiuo metu – 266 Lt) (toliau – bazinė pensija). Šalpos pensijų dydžiai atskiroms gavėjų kategorijoms skiriasi (nuo 0,75 iki 2 bazinių pensijų dydžio). Neįgaliam vaikui mokamos šalpos pensijos dydis priklauso nuo nustatyto neįgalumo lygio, darbingo amžiaus asmenims – nuo netektų darbingumo procentų bei nuo to, kada toks asmuo buvo pirmą kartą pripažintas neįgaliu.

2007 m. antro ketvirčio duomenimis šalpos pensijas gavo 22 867 darbingo amžiaus neįgalūs asmenys, 5 460 senatvės pensijos amžių sukakusių neįgalųjų ir 15 652 vaikai. Palyginus su tuo pačiu praėjusių metų laikotarpiu pensinio amžiaus šalpos pensijų gavėjų padaugėjo (nuo 3 813 iki 5 460), neįgalių vaikų sumažėjo (nuo 16 457 iki 15 652). Darbingo amžiaus neįgalųjų, gaunančių šalpos pensijas, skaičius beveik nepakito: 2006 m. antrą ketvirtį jų buvo 22 844.

Siekiant užtikrinti nepasiturinčių asmenų būtiniausius poreikius, vadovaujantis Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturinčioms šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims įstatymu (Žin., 2003, Nr. 73-3352; 2006, Nr.130-4889) mažas pajamas gaunančioms šeimoms ar vieniems gyvenantiems asmenims, įvertinus turtą bei pajamas ir atitinkantiems įstatyme nustatytas sąlygas, yra skiriama socialinė pašalpa ir būsto šildymo išlaidų, išlaidų šaltam ir karštam vandeniui kompensacijos. Teisę į piniginę paramą turi ir asmenys, gaunantys bet kokios rūšies pensiją, pensijų išmokas ar šalpos išmokas. Asmenys, netekę 45-55 procentų darbingumo, įsiregistravę darbo biržoje, asmenys, slaugę šeimos, narį arba artimą savo ar sutuoktinio giminaitį, kuriems nustatytas nuolatinės slaugos (pagalbos, priežiūros) būtinumas ar jie buvo pripažinti neveiksniais, taip pat turi teisę gauti socialinę pašalpą bei kompensacijas būstui išlaikyti.

Atkreiptinas dėmesys, kad skiriant piniginę socialinę paramą, slaugos ar priežiūros (pagalbos) tikslinės kompensacijos nėra įskaičiuojamos į bendras šeimos ar vieno gyvenančio neįgalaus asmens pajamas, todėl neįgalųjų šeimos turi teisę į socialinę pašalpą tuomet, kai disponuoja didesnėmis pajamomis. 2007 m. paskutiniame ketvirtyje mokamos socialinės pašalpos vidutinis dydis sudarė 130 Lt per mėn., socialinės pašalpos vidutinis dydis per mėn. 2007 m. sudarė – 119,3Lt.

Pažymėtina, kad savivaldybės yra atsakingos už savo teritorijoje gyvenančių asmenų poreikių tenkinimą ir turi teisę iš savo biudžeto lėšų skirti vienkartinės pašalpas, aprūpinti maisto talonais, apranga ir kitais būtiniais reikmenimis sunkiai besiverčiančius gyventojus. Piniginės socialinės paramos nepasiturinčioms šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims

įstatyme savivaldybei yra suteikta teisė savivaldybės tarybos nustatyta tvarka iš savivaldybės biudžeto lėšų skirti šeimoms ar vieniems gyvenantiems asmenims piniginę socialinę paramą ir kitais šio įstatymo nenustatytais atvejais (pvz., skirti socialinę pašalpą savivaldybės sprendimu, išmokėti vienkartinę pašalpą, kompensuoti išsiskolinimą už būstą ir pan.), atsižvelgiant į gyvenimo sąlygas ir paramos būtinumą. Taigi, esant sunkiai materialinei padėčiai, neįgalieji turi teisę kreiptis į gyvenamosios vietos savivaldybės socialinės paramos skyrių dėl socialinės paramos savivaldybės administracijos sprendimu suteikimo.

Neįgaliųjų specialieji nuolatinės slaugos ir nuolatinės priežiūros (pagalbos) poreikiai tenkinami, jiems skiriant slaugos arba priežiūros (pagalbos) išlaidų tikslines kompensacijas, Šių išmokų dydžio matas taip pat yra bazinė pensija. Neįgaliesiems, kuriems nustatytas specialusis nuolatinės slaugos poreikis, skiriamos ir mokamos 2,5 bazinių pensijų dydžio slaugos išlaidų tikslinės kompensacijos. Asmenims, kuriems nustatytas specialusis nuolatinės priežiūros (pagalbos) poreikis, skiriamos ir mokamos priežiūros (pagalbos) išlaidų tikslinės kompensacijos. Ši tikslinė kompensacija, priklausomai nuo nustatyto neįgalumo lygio, netektų darbingumo procentų bei nuo to, kada asmuo pirmą kartą pripažintas neįgalium, gali būti 1 bazinės pensijos arba 0,5 bazinės pensijos dydžio.

Priežiūros (pagalbos) išlaidų tikslinių kompensacijų gavėjų skaičius 2007 m. II ketvirtį palyginti su 2006 metų pabaiga išaugo 55 proc. (nuo 27311 iki 42304 gavėjų). Tokį spartų gavėjų skaičiaus augimą nurodytu laikotarpiu lėmė tai, kad nuo 2007-01-01 buvo praplėstas neįgalių asmenų, turinčių teisę gauti priežiūros (pagalbos) išlaidų tikslines kompensacijas, ratas.

Tuo tarpu slaugos išlaidų tikslinių kompensacijų gavėjų skaičius tuo pačiu laikotarpiu taip pat augo, tačiau augimo tempai buvo daug mažesni – nuo 22246 iki 25233 arba 13 proc.

Socialinės paslaugos asmeniui teikiamos atsižvelgiant į individualius jo poreikius. Asmens socialinių paslaugų poreikis nustatomas individualiai pagal asmens nesavarankiškumą bei galimybes savarankiškumą ugdyti ir kompensuoti asmens interesus ir poreikius atitinkančiomis socialinėmis paslaugomis. Tai reglamentuoja Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu patvirtintas Asmens (šeimoms) socialinių paslaugų poreikio nustatymo ir skyrimo tvarkos aprašas, Senyvo amžiaus asmens bei suaugusio asmens su negalia socialinės globos poreikio nustatymo metodika, Socialinės globos poreikio vaikui su negalia nustatymo metodika.

Vadovaujantis Socialinių paslaugų įstatyme numatytais socialinių paslaugų valdymo, teikimo ir skyrimo principais, socialinių paslaugų valdymo, skyrimo ir teikimo klausimai sprendžiami kartu su socialinių paslaugų gavėjais ir (ar) jų atstovais, organizacijomis, ginančiomis žmonių socialinių grupių interesus ir teises, remiantis asmens, šeimos, bendruomenės, organizacijų, ginančių žmonių socialinių grupių interesus ir teises, socialinių paslaugų įstaigų, savivaldybės ir valstybės institucijų bendradarbiavimu bei tarpusavio pagalba, derinant asmens poreikius atitinkančių socialinių paslaugų teikimą asmeniui su socialinių paslaugų teikimu jo šeimai..

Siekiant užtikrinti būtinų socialinių paslaugų prieinamumą skurstantiems asmenims, tame tarpe ir neįgaliesiems, naujame Socialinių paslaugų įstatyme numatyta, kad bendrosios paslaugos (informavimo, konsultavimo, tarpininkavimo, maitinimo organizavimo labdaros valgyklose ar karšto maisto pristatymo, aprūpinimo būtiniausiaisiais drabužiais, avalyne) bei socialinės priežiūros (pagalbos) namų senyvo amžiaus ar neįgaliesiems asmenims, socialinių įgūdžių ugdymo socialinės rizikos šeimoms paslaugos) teikiamos visiems, kurie gauna socialines pašalpas, ar tiems, kurių pajamos (vidutinės šeimos pajamos, tenkančios vienam šeimos nariui) yra mažesnės nei 3 VRP dydžio (705 Lt).

Žmonių su negalia socialinės integracijos programų *socialinių paslaugų* srityje tikslas – tenkinti dėl negalios atsiradusius specialiuosius poreikius bendruomenės lygio socialinėmis paslaugomis. Tuo tikslu finansuota viena pagrindinė priemonė - socialinių paslaugų teikimas neįgaliesiems bei jų artimiesiems. Įgyvendinus finansuotas programas socialines paslaugas gavo

per 42900 neįgaliųjų. Neįgaliųjų asociacijos teikia neįgaliesiems pagalbos namuose, informavimo, konsultavimo, techninės pagalbos priemonių remonto ir greitai susidėvintųjų dalių keitimo paslaugas, teikia kurtiesiems bendrąsias socialines paslaugas (informavimo, konsultavimo, tarpininkavimo) gestų kalba, steigė socialinių paslaugų kabinetus kurtiesiems, organizavo žmonėms su proto negalia veikiančių bendruomeninių gyvenimo namų, šeimos paramos centrų veiklą, nestacionarių socialinių, transporto, laikino apgyvendinimo paslaugų laikino atokvėpio tarnybose teikimą.

Vykdamas programas 38684 neįgaliesiems suteikta 223610 nestacionarių socialinių paslaugų ne tarnybose ir centruose (asmens higienos ir priežiūros, namų tvarkymo, ūkio darbų, malkų paruošimo, informavimo ir konsultavimo, bendravimo, maitinimo, asmens sveikatos priežiūros, kirpimo, skalbimo, maudymo, socialinių įgūdžių ugdymo, socialinio darbo ir kt.). Nuolatinės transporto paslaugas gavo 1224 neįgalieji (19366 paslaugas), vienkartinės – 8293 neįgalieji (17211 paslaugų). Įsteigta bendruomenės lygyje 16 naujų ir paremta 151 veikianti bendruomenės lygyje savarankiško gyvenimo, socialinių paslaugų tarnyba, centras. Tobulinama ir šių tarnybų specialistų kvalifikaciją. 2006 metais kvalifikaciją tobulino 224 specialistai (socialiniai darbuotojai, kiti tiesiogiai su neįgaliaisiais dirbantys asmenys), iš jų 175 neįgalieji. Asmeniniais skaitovais aprūpinti 208 žmonės su regos negalia.

2006 metais buvo tęsiamas investicinio projekto „Transporto, specialiai pritaikyto neįgaliesiems vežti, įsigijimas“ vykdymas. Projekto tikslas - įsigyti automobilius, pritaikytus neįgaliesiems vežti, ir perduoti pagal panaudos sutartis neįgaliųjų organizacijoms, kad jos teiktų nuolatinės transporto paslaugas, veždamos neįgaliuosius į ugdymo, mokymo, lavinimo, užimtumo, reabilitacijos centrus ir tarnybas, darbo vietas. Vykdamas projektą 2006 metais buvo nupirkti 10 automobilių. Iš viso neįgaliųjų organizacijoms jau perduota apie 40 automobilių.

2006 metais Socialinės pasaugos ir darbo ministerija parengė, o Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino Būsto pritaikymo žmonėms su negalia 2007-2011 metų programą (toliau – Programa).

Programos tikslas - siekti neįgaliųjų savarankiškumo ir socialinės integracijos, tenkinant neįgaliųjų specialiuosius poreikius ir pritaikant neįgaliesiems būstą ir jo aplinką.

Ši programa skirta neįgaliesiems, turintiems judėjimo ir apsitarnavimo buityje sutrikimų ir kuriems nustatytas būsto pritaikymo poreikis.

Būsto ir jo aplinkos pritaikymas neįgaliesiems padės išspręsti buitines ir asmenines problemas ir sudarys sąlygas laisviau judėti, aktyviai dalyvauti ugdymo, profesijos įgijimo procese, darbo rinkoje ne tik žmonėms su negalia, bet ir jų globėjams.

Nepritaikytas būstas ir jo aplinka daug metų buvo viena iš didžiausių problemų, kurias kėlė neįgalieji ir neįgaliųjų asociacijos. Programoje numatyti būsto pritaikymo finansavimo principai, savivaldybėms suteikiant teisę organizuoti ir vykdyti būsto pritaikymo darbus pagal neįgaliųjų specialiuosius poreikius. Numatyta, kad:

- savivaldybės arba jų įgaliotos institucijos asmenims su labai ryškiais ir ryškiais judėjimo bei apsitarnavimo funkcijų sutrikimais būstui pritaikyti naudotų 80 proc. valstybės biudžeto lėšų ir 20 proc. savivaldybės biudžeto lėšų;

- savivaldybės arba jų įgaliotos institucijos būstui pritaikyti asmenims su vidutiniais judėjimo bei apsitarnavimo funkcijų sutrikimais naudotų 50 proc. valstybės biudžeto lėšų ir 50 proc. savivaldybės biudžeto lėšų;

- savivaldybėms arba jų įgaliotoms institucijoms būsto pritaikymo priemonių vykdymui administruoti (darbo užmokestis, transporto ir ūkinės išlaidos) būtų skiriama 4 proc. šioje programoje reglamentuotam būsto pritaikymui neįgaliesiems iš valstybės biudžeto skirtų lėšų.

- savivaldybės arba jų įgaliotos institucijos užtikrintų pritaikant būstą įsigytų brangių įrenginių (liftų, keltuvų ir pan.) apskaitą ir eksploataciją. Šių įrenginių eksploatacijai lėšos būtų skiriamos pagal atskirą sąmatą ir būtų naudojamos: 80 proc. valstybės biudžeto lėšų ir 20 proc. savivaldybės biudžeto lėšų;

- neįgaliųjų asociacijoms būsto pritaikymo savivaldybėse priežiūrai ir dalyvavimui komisijų darbe (darbo užmokestis, transporto išlaidos) būtų skiriama 3 proc. šioje programoje reglamentuotam būsto pritaikymui neįgaliesiems iš valstybės biudžeto skirtų lėšų.

29 straipsnis ***Dalyvavimas politiniame ir visuomenės gyvenime***

Valstybės, šios Konvencijos Šalys, užtikrina neįgaliesiems politines teises ir galimybę jas įgyvendinti lygiai su kitais asmenimis ir įsipareigoja:

a) užtikrinti, kad neįgalieji galėtų veiksmingai ir visapusiškai dalyvauti politiniame ir visuomenės gyvenime lygiai su kitais asmenimis tiesiogiai ar per laisvai pasirinktus atstovus, įskaitant neįgaliųjų teisę ir galimybę balsuoti ir būti išrinktais inter alia:

i) užtikrinant, kad balsavimo procedūros, patalpos ir medžiaga būtų atitinkamos, prieinamos ir jas būtų galima lengvai suprasti ir naudoti;

ii) apsaugant neįgaliųjų teisę rinkimuose ir viešuose referendumuose balsuoti slaptai be įbauginimo, taip pat kandidatuoti rinkimuose, faktiškai eiti pareigas ir atlikti visas viešąsias funkcijas visais valdymo lygmenimis, prireikus sudarant jiems sąlygas naudotis pagalbinėmis ir naujausiomis technologijomis;

iii) užtikrinant neįgaliųjų, kaip rinkėjų, galimybę laisvai pareikšti savo valią ir šiuo tikslu prireikus jų prašymu leidžiant kitam neįgaliojo pasirinktam asmeniui padėti neįgaliajam balsuoti;

b) aktyviai skatinti sudaryti sąlygas, kuriomis neįgalieji galėtų veiksmingai ir visapusiškai dalyvauti valstybės valdyme nediskriminuojami ir lygiai su kitais asmenimis, ir skatinti juos dalyvauti valstybės gyvenime, įskaitant:

i) dalyvavimą nevyriausybinėse organizacijose ir asociacijose, kurių veikla susijusi su valstybės viešuoju ir politiniu gyvenimu, ir politinių partijų veikloje ir valdyme;

ii) neįgaliųjų organizacijų sukūrimą ir dalyvavimą jose, siekiant atstovauti neįgaliesiems tarptautiniu, nacionaliniu, regionų ir vietos lygmenimis.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 33 straipsnyje nurodyta, kad piliečiai turi teisę dalyvauti valdant savo šalį tiek tiesiogiai, tiek per demokratiškai išrinktus atstovus bei teisę lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybinę tarnybą. Taip pat Lietuvos piliečiams laiduojama peticijos teisė. Konstitucijos 34 straipsnyje įtvirtinta rinkimų teisė bei teisė būti išrinktiems, ribojama piliečiams teismo pripažintiems *neveiksniais*. 35 straipsnyje numatyta piliečių teisė vienytis į bendrijas, politines partijas bei politines asociacijas, jei jų tikslai ir veikla neprieštarauja įstatymams. Minėtos konstitucinės normos garantuoja *taip pat ir negalią* turinčių Lietuvos respublikos piliečių teisę dalyvauti valstybės politiniame ir visuomenės gyvenime.

Žmonių su negalia teises gina ir jiems atstovauja žmonių su negalia asociacijos. Priimant sprendimus, stengiamasi atsižvelgti į žmonių su negalia nuomonę ir patirtį. Rengiamus įstatymus ir kitus žmonėms su negalia svarbius teisės aktus atsakingos valstybinės institucijos derina su žmonių su negalia asociacijomis.

Neįgaliųjų reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos vykdė atskiras Nacionalinės programos priemones bei, vadovaudamasis 2006 metų liepos 20 d. Socialinės apsaugos ir darbo ministras įsakymu Nr. A1-199 patvirtintu nauju Neįgaliųjų socialinės integracijos programų finansavimo tvarkos aprašu ir jo priedais, konkurso tvarka finansavo neįgaliųjų asociacijų ir valstybės institucijų neįgaliųjų socialinės integracijos programas. Įgyvendinant projektus 2006 metais 30 proc. šalies neįgaliųjų (prioritetas teikiamas sunkios negalios asmenims) gavo paslaugas ar pasinaudojo neįgaliųjų socialinės integracijos programomis.

Pažymėtina, kad Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba vykdo reguliarius susitikimus su neįgaliųjų nevyriausybinėm organizacijom siekiant glaudesnio bendradarbiavimo, informacijos sklaidos bei esamų problemų sprendimo. Organizuojamuose susitikimuose aptariamos aktualiausios problemos, susijusios su darbingumo ir neįgalumo lygio nustatymu, bei profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio nustatymu.

30 straipsnis

Dalyvavimas kultūriniame gyvenime, rekreacija, laisvalaikis ir užsiėmimas sportu

1. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, pripažįsta neįgaliųjų teisę lygiai su kitais asmenimis dalyvauti kultūriniame gyvenime ir imasi visų atitinkamų priemonių, kad užtikrintų, jog neįgalieji:

a) turėtų galimybę prieinamomis formomis pasinaudoti kultūrine medžiaga;

b) turėtų galimybę prieinamomis formomis žiūrėti televizijos programas, filmus, teatro spektaklius ir dalyvauti kitokioje kultūrinėje veikloje;

c) turėtų galimybę dalyvauti kultūriniuose renginiuose ar gauti kultūros paslaugas, pavyzdžiui, teatrų, muziejų, kino, bibliotekų ir turizmo paslaugas, ir, kiek tai yra įmanoma, turėtų galimybę lankyti paminklus ir nacionalines kultūros vertybes.

2. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, imasi atitinkamų priemonių, kad suteiktų neįgaliesiems galimybę lavinti ir panaudoti savo kūrybines, menines ir intelektines galias ne tik jų pačių labui, bet ir visai visuomenei turtinti.

3. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, imasi atitinkamų veiksmų pagal tarptautinę teisę, kad užtikrintų, jog įstatymuose dėl intelektinės nuosavybės apsaugos nebūtų nepagrįstų ar diskriminuojančių kliūčių neįgaliųjų galimybei gauti kultūrinę medžiagą.

4. Neįgalieji lygiai su kitais asmenimis turi teisę į savo konkretaus kultūrinio ir kalbinio tapatumo pripažinimą, įskaitant gestų kalbą ir kurčiųjų kultūrą.

5. Siekdamas suteikti neįgaliesiems galimybę lygiai su kitais asmenimis dalyvauti rekreaciniame, laisvalaikio ir sporto veikloje, valstybės, šios Konvencijos Šalys, imasi atitinkamų priemonių, kad:

a) skatintų ir ragintų neįgaliuosius kiek įmanoma platesniu mastu dalyvauti bendro profilio sporto veikloje visais lygmenimis;

b) užtikrintų neįgaliųjų galimybę organizuoti, plėtoti ir dalyvauti jiems skirtoje sporto ir rekreacinėje veikloje ir šiuo tikslu skatintų atitinkamą parengimą, mokymus ir išteklių suteikimą lygiai su kitais asmenimis;

c) užtikrintų, kad neįgalieji turėtų galimybę patekti į sporto, rekreacinius ir turizmo objektus;

d) užtikrintų, kad neįgalūs vaikai turėtų vienodas galimybes su kitais vaikais dalyvauti žaidimuose, rekreacinėje, laisvalaikio ir sporto veikloje, įskaitant tokią veiklą mokyklų sistemoje;

e) užtikrintų, kad neįgalieji turėtų galimybę gauti paslaugas asmenų, organizuojančių rekreacinę, turizmo, laisvalaikio ir sporto veiklą.

Žmonių su negalia socialinės integracijos programų kultūros, sporto, poilsio srityje tikslas - plėtoti neįgaliųjų dalyvavimą kultūros, sporto, poilsio veiklose. Tuo tikslu finansuotos trys pagrindinės priemonės – kultūra, sportas, poilsis. Įgyvendinus finansuotas programas aktyvia sportine veikla užsiėmė, kultūros, sporto, poilsio renginiuose dalyvavo per 15000 neįgaliųjų.

Lietuvos neįgaliųjų asociacijos organizavo neįgaliesiems kultūrinius renginius, pasaulinės neįgaliųjų dienos paminėjimą, neįgaliųjų saviveiklos kolektyvų veiklą, aklųjų ir silpnaregių kultūrinius renginius, parodas, stovyklą-seminarą, du dainavimo konkursus, kurčiųjų bendruomenės kultūrinį meninį ugdymą, meno kolektyvų veiklą. Sutrikusio intelekto žmonės vienijančios asociacijos surengė sutrikusios raidos asmenų teatro kolektyvų kūrybinę studiją (plenerą), konferenciją. Asociacijos organizuoja bendrus neįgaliųjų ir neturinčių negalios menininkų koncertus, neįgaliųjų menininkų darbų parodas, įkūrė menų svetainę - studiją vaikams su negalia, kurioje jie mokėsi piešti, dainuoti, skambinti fortepijonu. Lietuvos šeimų, auginančių kurčius ir neprigirdinčius vaikus, bendrija „Pagava“ rėmė spektaklio su vertimu į gestų kalbą sukūrimą, organizavo koncertą su vertimu į gestų kalbą.

Vykdamas programas organizuoti 529 kultūros renginiai (neįgaliųjų dienos minėjimai, meno kolektyvų peržiūros, konkursai, festivaliai, plenerai, teatro spektakliai, koncertai, kūrybinės stovyklos, dailės parodos ir kt.), kuriuose dalyvavo 18544 neįgalieji, iš jų 11172 neįgalieji dalyvavo nuolatinėje kultūrinėje veikloje. Organizuoti bendri neįgaliųjų ir neturinčių negalios koncertai, kiti renginiai pensionatuose ir įvairiose įstaigose (dalyvavo apie 5000 neįgaliųjų). 2006 metais organizuota konferencija „Neįgalieji Lietuvos kultūriniam kontekste“, kurioje dalyvavo 150 asmenų, iš jų 50 neįgaliųjų. Didžioji dalis visų renginių buvo finansuojama ir valstybės biudžeto lėšų.

Nemažai valstybės biudžeto lėšų skiriama Lietuvos neįgaliųjų sporto priemonėms finansuoti. 2006 metais buvo organizuotos apskričių sporto varžybos, regioniniai sporto renginiai, neįgaliųjų šokių maratonas, vyko nuolatiniai neįgaliųjų sportiniai užsiėmimai draugijose. Lietuvos parolimpinis komitetas rūpinosi neįgaliųjų sporto klubų veiklos vystymu, specialistų komandos formavimu, respublikos neįgaliųjų čempionatų ir tarptautinių turnyrų Lietuvoje organizavimu, Lietuvos neįgaliųjų rinktinių pasiruošimu ir dalyvavimu pasaulio ir Europos čempionatuose, neįgaliųjų sporto organizacijų dalyvavimu tarptautinių organizacijų veikloje. Lietuvos specialiosios olimpiados komitetas organizavo bendrą asmenų, neturinčių negalios, ir sutrikusio intelekto asmenų Olimpinės dienos renginį, futbolo ir krepšinio varžybas. Lietuvos žmonių su negalia tinklinio asociacija organizavo neįgaliųjų tinklinio (sėdint) mokomąsias treniruotes, rėmė dalyvavimą varžybose ir turnyruose.

Vykdamas programas remta 30 neįgaliųjų sporto klubų, kurių sportinėje veikloje dalyvavo 3513 neįgaliųjų. Organizuoti 88 sporto renginiai (respublikiniai ir tarptautiniai čempionatai, varžybos, sveikatingumo renginiai, dalyvavo 7063 asmenys, iš jų 5949 neįgalieji). Dalyvauta 62

tarptautiniuose ir respublikos sporto renginiuose, turnyruose, čempionatuose (dalyvavo 465 asmenys, iš jų 419 neįgaliųjų). Organizuota 21 sporto stovykla pasiruošti dalyvavimui respublikos ir tarptautiniuose čempionatuose, varžybose (dalyvavo 133 asmenys, iš jų 102 neįgalieji). Kvalifikaciją tobulino 7 neįgaliųjų sporto specialistai, iš kurių 5 neįgalieji.

Lietuvos neįgaliųjų organizacijos aktyviai rūpinosi aktyvaus neįgaliųjų vasaros *poilsio* organizavimu, organizavo sveikatingumo ir poilsio stovyklas, pažintinio pobūdžio keliones. Vykdančias programas organizuoti 37 pažintinio - poilsinio pobūdžio renginiai, kuriuose dalyvavo 480 neįgaliųjų. Organizuotos 8 aktyvaus neįgaliųjų poilsio ir sveikatingumo stovyklos, kuriose dalyvavo 432 asmenys, iš jų 359 neįgalieji.

Atsižvelgiant į Konvencijos 30 straipsnio 3 punkte numatytus išsipareigojimus, Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas (Žin., 2003, Nr. 28–1125) nustato, kad be kūrinio autoriaus ar kito šio kūrinio autorių teisių subjekto leidimo ir be autorinio atlyginimo, tačiau nurodant, jei tai įmanoma, naudojamą šaltinį ir autoriaus vardą, leidžiama atgaminti nekomerciniais švietimo, mokymo ar mokslinių tyrimų tikslais teisėtai išleistus kūrinius žmonėms, turintiems klausos ar regos negalią, skirtu būdu tokiu mastu, kiek pateisina ši negalia, išskyrus kūrinius, kurie specialiai buvo sukurti šiam tikslui. Minėto įstatymo nuostatos numato, kad be gretutinių teisių subjektų leidimo ir be atlyginimo leidžiama naudoti atlikimą, fonogramą, audiovizualinio kūrinio (filmo) įrašą bei transliuojančiosios organizacijos transliaciją arba jų įrašus nekomerciniais tikslais atgaminant žmonėms, turintiems klausos negalią, skirtu būdu tokiu mastu, kiek pateisina ši negalia.

Kūno Kultūros ir sporto departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės nuomone, Lietuvoje neįgaliesiems asmenims sudaromos galimybės sportuoti ar plėtoti kitą fiziškai aktyvią veiklą.

Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymo (Žin., 1996, Nr. 9-215) 25 straipsnyje nurodyta, kad „invalidų kūno kultūrą ir sportą miestuose ir rajonuose organizuoja savivaldos institucijos kartu su invalidų visuomeninėmis ir kitomis organizacijomis. Šiems tikslams lėšos skiriamos iš savivaldybių biudžeto. Savivaldos institucijos finansuoja invalidų sporto klubus ir kitas invalidų sporto organizacijas. Šalies ir tarptautinius invalidų kūno kultūros ir sporto renginius organizuoja šalies invalidų sporto visuomeninės organizacijos kartu su kitomis invalidų visuomeninėmis organizacijomis. Šiems renginiams skiriamos lėšos iš valstybės biudžeto. Invalidų sporto medicinos reikalavimus nustato Sveikatos apsaugos ministerija, o metodines rekomendacijas rengia Kūno kultūros ir sporto departamentas. Sporto šakų federacijos remia invalidų sporto klubus ir kitas sporto organizacijas“. Šiame įstatyme taip pat nurodyta, kad savivaldybės, Apskritis viršrinko administracija, taip pat ir Departamentas plėtoja neįgaliųjų sportą.

Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymo 16 straipsnyje apibrėžta Lietuvos parolimpinio komiteto kompetencija – rūpintis neįgaliųjų kūno kultūra ir sportu, rengti sportininkus parolimpinėms žaidynėms, pasaulio ir Europos čempionatams, vadovauti parolimpiniam judėjimui Lietuvoje.

Lietuvos Respublikos asociacijų įstatyme nėra numatyta ribojimų steigiamoms neįgaliųjų, asociacijoms, todėl galima teigti, kad yra sudaromos lygios galimybės steigti įvairias neįgaliųjų kūno kultūros ir sporto organizacijas.

Lietuvoje jau 17 metų veikia 5 nacionalinės neįgaliųjų sporto organizacijos: Lietuvos parolimpinis komitetas, Lietuvos aklųjų sporto federacija, Lietuvos kurčiųjų sporto komitetas, Lietuvos neįgaliųjų sporto federacija ir Lietuvos specialiosios olimpiados komitetas. Federacijų ir komitetų nariais yra 42 įvairios negalios žmonių sporto klubai, 15 specialiųjų mokyklų, 15 pensionatų, 4 spec. ugdymo, dienos užimtumo, profesinio rengimo centrai, kuriuose sportuoja daugiau nei 4,2 tūkst. neįgaliųjų žmonių. Šalies nacionalinės neįgaliųjų sporto organizacijos atstovauja Lietuvai 15-oje tarptautinių organizacijų. Penkių išvardytų nacionalinių neįgaliųjų sporto organizacijų struktūra iš esmės atitinka tarptautinių neįgaliųjų sporto organizacijų struktūrą. Lietuvos neįgaliųjų sporto organizacijos kultivuoja 18 sporto šakų, kiekvienais metais

šalyje vykdoma daugiau kaip 60 šalies neįgaliųjų čempionatų (2005 m. – 66 čempionatai, 2006 m. – 62 čempionatai), kuriuose dalyvauja daugiau kaip 3200 neįgaliųjų sportininkų (2005 m. – 3201 neįgalusis, 2006 m. – 3276 neįgalieji). Pajėgiausi Lietuvos neįgalieji sportininkai dalyvauja tarptautinių neįgaliųjų sporto organizacijų vykdomose varžybose: parolimpinėse, kurčiųjų, specialiosios olimpiados žaidynėse, pasaulio, Europos čempionatuose. 2005 m. minėtose varžybose dalyvavo 104 neįgalieji, 2006 m. – 106 neįgalieji. 1996–2006 m. minėtose varžybose dalyvavo 13 sporto šakų atstovai, o medalius iškovojo 11 sporto šakų atstovai.

Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymo 42 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad sporto bazių, kitų sporto įrenginių savininkai turi sudaryti sąlygas, kad šiose sporto bazėse ar kituose sporto įrenginiuose vykstančiose kūno kultūros ir sporto pratybose, įvairiose varžybose ar kituose kūno kultūros ir sporto renginiuose galėtų dalyvauti ar juos žiūrėti invalidai. Ši norma pakartoja Lietuvos Respublikos statybos įstatymo 6 straipsnio nuostatas, kad „projektuojant, statant, rekonstruojant ar kapitališkai remontuojant pastatus ir inžinerinius statinius, būtina juos pritaikyti specifiniams invalidų poreikiams, vadovaujantis Invalidų socialinės integracijos įstatymu.“.

Lietuvos aukštosios mokyklos rengia specialistus, dirbančius su neįgaliais asmenimis: Lietuvos kūno kultūros akademijoje rengiami taikomosios fizinės veiklos specialistai.

Didžiaja dalimi neįgaliųjų sporto programos finansuojamas iš valstybės biudžeto lėšų per Kūno kultūros ir sporto departamentą prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Neįgaliųjų reikalų departamentą prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Lėšos yra skiriamos kiekvienais metais ir finansavimas nuolat didėja. Departamentas 2006 m. neįgaliųjų sporto programų vykdymui skyrė 1256 tūkst. Lt, 2007 m. – 1755 tūkst. Lt. Už puikius sportinius laimėjimus neįgaliesiems sportininkams bei jų treneriams teikiamos Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyto dydžio premijos (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. rugpjūčio 16 nutarimas Nr. 927 „Dėl sportininkų ir jų trenerių, gydytojų, masažuotojų ir mokslininkų skatinimo“). Departamentas 2006 m. neįgaliųjų sportininkų ir jų trenerių premijoms skyrė 369 tūkst. Lt, 2007 m. jau išmokėta 237 tūkst. Lt. Šio nutarimo normas, kuriomis nustatyta varžybų dalyvių, komandų skaičiaus, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba 2006 m. gruodžio 11 d. pažyma Nr. (06)-SN-107 pripažino diskriminuojančiomis, tačiau šiuo metu Lietuvos Respublikos Vyriausybei jau pateiktas nutarimo pakeitimas dėl tokių normų eliminavimo.

Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijos, patvirtintos Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. ISAK-2695 (Žin., 2006, Nr. 4-115), vienas iš uždavinių yra spręsti socialinės integracijos problemas: mažiau galimybių turinčių (esančių iš kultūriškai, geografiškai, socialiai - ekonomiškai nepalankios aplinkos ar turinčių specialiųjų poreikių), ypatingų poreikių (itin gabių ir talentingų) vaikų, iškritusių iš švietimo sistemos integravimas į visuomeninį gyvenimą, socialinių problemų sprendimas. Tai atitinka šio straipsnio nuostatą, kad neįgalūs vaikai turėtų vienodas galimybes su kitais vaikais dalyvauti žaidimuose, rekreacinėje, laisvalaikio ir sporto veikloje, įskaitant tokią veiklą mokyklų sistemoje.

31 straipsnis

Statistika ir duomenų rinkimas

1. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, įsipareigoja rinkti atitinkamą informaciją, įskaitant statistinius ir tyrimų duomenis, kad galėtų rengti ir įgyvendinti politikos strategijas, skirtas šiai Konvencijai įgyvendinti. Tokios informacijos rinkimo ir saugojimo procesas turi:

a) atitikti teisiškai nustatytas garantijas, įskaitant teisės aktus dėl duomenų apsaugos, siekiant užtikrinti neįgaliųjų privataus gyvenimo konfidencialumą ir neliečiamumą;

b) atitikti tarptautiniu mastu pripažintas normas, skirtas apsaugoti žmogaus teises ir pagrindines laisves bei etikos principus renkant ir panaudojant statistiką.

2. Pagal šio straipsnio reikalavimus surinkta informacija atitinkamai surūšiuojama ir panaudojama siekiant padėti įvertinti, kaip valstybės, šios Konvencijos Šalys, vykdo pagal šią Konvenciją prisiimtus įsipareigojimus, taip pat tam, kad būtų nustatytos ir pašalintos kliūtys, su kuriomis neįgalieji susiduria įgyvendindami savo teises.

3. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, prisiima atsakomybę už tokių statistinių duomenų skleidimą ir užtikrina, kad jie būtų prieinami neįgaliesiems ir kitiems asmenimis.

Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba statistinės veiklos ataskaitas apie neįgaliuosius rengia ir teikia Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, Statistikos departamentui prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba teikia, keičiasi informacija ir bendradarbiauja su asmens sveikatos priežiūros įstaigomis, Lietuvos darbo birža prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, savivaldybėmis, valstybės institucijomis, įstaigomis ir kitomis organizacijomis, nepažeidžiant Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo nuostatų.

Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba informaciją apie vykdomą veiklą skelbia internetiniame tinklapyje. Siekiant šviesti visuomenę, didinat informuotumą, Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos atstovai dalyvauja įvairiose konferencijose. Siekiant įgyti reikalingų specialiųjų žinių ir įgūdžių, Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos specialistai dalyvauja įvairiuose seminaruose.

32 straipsnis **Tarptautinis bendradarbiavimas**

1. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, pripažįsta tarptautinio bendradarbiavimo ir jo skatinimo svarbą remiant nacionalines pastangas, skirtas įgyvendinti šios Konvencijos tikslus ir uždavinius, ir šiuo tikslu imasi atitinkamų ir veiksmingų priemonių tarp valstybių ir prireikus bendradarbiaudamos su atitinkamomis tarptautinėmis ir regioninėmis organizacijomis ir pilietine visuomene, ypač su neįgaliųjų organizacijomis. Tokios priemonės galėtų inter alia apimti:

a) užtikrinimą, kad tarptautinis bendradarbiavimas, įskaitant tarptautines plėtros programas, būtų prieinamas neįgaliesiems ir juos integruotų;

b) sąlygų stiprinti gebėjimus sudarymą ir gebėjimų stiprinimo rėmimą, įskaitant abipusį keitimąsi ir dalijimąsi informacija, patirtimi, mokymo programomis ir pažangiaisiais metodais;

c) sąlygų bendradarbiauti tyrimų srityje ir naudotis mokslo bei technikos žiniomis sudarymą;

d) prireikus techninės ir ekonominės pagalbos teikimą, sudarant sąlygas naudotis ir keistis prieinamomis ir pagalbiniomis technologijomis ir kitais būdais, taip pat technologijų perdavimo būdu.

2. Šio straipsnio nuostatos nepažeidžia kiekvienos valstybės, šios Konvencijos Šalies, pareigos vykdyti pagal šią Konvenciją prisiimtus įsipareigojimus.

33 straipsnis

Nacionalinis įgyvendinimas ir kontrolė

1. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, remdamosi savo organizacine sistema, paskiria vieną ar kelias vyriausybės institucijas, įgaliotas klausimais, susijusiais su šios Konvencijos įgyvendinimu, ir tinkamai apsvarsto galimybę vyriausybėje sukurti ar paskirti koordinacinį mechanizmą, kad būtų sudarytos sąlygos įvairiuose sektoriuose ir įvairiais lygmenimis imtis su tuo susijusių veiksmų.

2. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, pagal savo teises ir administracines sistemas valstybėje, šios Konvencijos Šalyje, išlaiko, stiprina, paskiria ar sukuria struktūrą, prireikus apimančią vieną ar kelis nepriklausomus mechanizmus, skirtus skatinti, apsaugoti ir kontroliuoti šios Konvencijos įgyvendinimą. Paskirdamos ar kurdamos tokį mechanizmą, valstybės, šios Konvencijos Šalys, atsižvelgia į principus, susijusius su nacionalinių institucijų, veikiančių žmogaus teisių apsaugos ir skatinimo srityje, statusu ir veikla.

3. Pilietinė visuomenė, ypač neįgalieji ir jiems atstovaujanti organizacijos, visapusiškai įtraukiami ir dalyvauja kontrolės procese.

34 straipsnis

Neįgaliųjų teisių komitetas

1. Įsteigiamas Neįgaliųjų teisių komitetas (toliau – Komitetas), atliksiantis toliau išvardytas funkcijas.

2. Šios Konvencijos įsigaliojimo dieną Komitetą sudaro dvylika ekspertų. Kai Konvencija bus ratifikuota ar prie jos bus prisijungta dar šešiasdešimt kartų, prie Komiteto prisijungs dar šeši nariai, ir iš viso jį sudarys aštuoniolika narių.

3. Komiteto nariai pareigas atlieka patys, jie turi būti aukštos moralės ir jų kompetencija bei patirtis turi būti pripažintos šios Konvencijos reglamentuojamoje srityje. Siūlydamos savo kandidatus, valstybės, šios Konvencijos Šalys, raginamos tinkamai atsižvelgti į šios Konvencijos 4 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą nuostatą.

4. Komiteto narius renka valstybės, šios Konvencijos Šalys, atsižvelgdamos į teisingą geografinį paskirstymą, skirtingų civilizacijos formų ir pagrindinių teisinių sistemų atstovavimą, tolygų lyčių atstovavimą ir neįgalių ekspertų dalyvavimą.

5. Komiteto nariai renkami slaptu balsavimu valstybių, šios Konvencijos Šalių, konferencijos posėdžiuose iš valstybių, šios Konvencijos Šalių, iš savo piliečių pasiūlytų kandidatų sąrašo. Per šiuos posėdžius, kuriuose kvorumą sudaro du trečdaliai valstybių, šios Konvencijos Šalių, į Komitetą išrinktais laikomi tie asmenys, kurie gauna daugiausiai balsų ir posėdyje bei balsavime dalyvavusių valstybių, šios Konvencijos Šalių, atstovų absoliučią balsų daugumą.

6. Pirmieji rinkimai rengiami ne vėliau kaip per šešis mėnesius nuo šios Konvencijos įsigaliojimo dienos. Likus bent keturiems mėnesiams iki kiekvienų rinkimų dienos Jungtinių Tautų Generalinis Sekretorius siunčia valstybėms, šios Konvencijos Šalims, laišką, kuriuo jos raginamos per du mėnesius pasiūlyti savo kandidatus. Tada Generalinis Sekretorius pagal abėcėlę sudaro visų taip pasiūlytų asmenų sąrašą, nuroydamas juos pasiūliusias valstybes, šios Konvencijos Šalis, ir šį sąrašą pateikia valstybėms, šios Konvencijos Šalims.

7. Komiteto nariai renkami ketverių metų kadencijai. Tas pats narys kitai kadencijai gali būti perrinktas tik vieną kartą. Tačiau per pirmuosius rinkimus išrinktų šešių narių kadencija baigiasi po dvejų metų; iš karto po pirmųjų rinkimų šių šešių narių vardus burtų keliu išrenka šio straipsnio 5 dalyje minėto posėdžio pirmininkas.

8. Kiti šeši Komiteto nariai renkami per įprastus rinkimus, vadovaujantis atitinkamomis šio straipsnio nuostatomis.

9. Kai Komiteto narys miršta arba atsistatydina ar paskelbia, kad jis ar ji dėl bet kurios kitos priežasties negali toliau eiti šių pareigų, tokį narį pasiūliusi valstybė, šios Konvencijos Šalis, likusiai kadencijos daliai skiria kitą ekspertą, turintį būtiną kvalifikaciją ir atitinkantį šio straipsnio atitinkamose nuostatose įtvirtintus reikalavimus.

10. Komitetas parengia savo darbo tvarkos taisykles.

11. Jungtinių Tautų Generalinis Sekretorius parūpina būtiną personalą ir priemones, kad Komitetas galėtų veiksmingai atlikti savo funkcijas pagal šią Konvenciją, ir sušaukia pirmąjį Komiteto susirinkimą.

12. Generalinės Asamblėjos sutikimu Jungtinės Tautos pagal šią Konvenciją įsteigto Komiteto nariams moka atlyginimą Asamblėjos nustatytomis sąlygomis, atsižvelgus į Komiteto įsipareigojimų svarbą.

13. Komiteto nariai turi teisę turėti į Jungtines Tautas komandiruotiems ekspertams suteikiamas lengvatas, privilegijas ir imunitetus, įtvirtintus atitinkamuose Konvencijos dėl Jungtinių Tautų privilegijų ir imunitetų skyriuose.

35 straipsnis

Valstybių, šios Konvencijos Šalių, ataskaitos

1. Kiekviena valstybė, šios Konvencijos Šalis, per dvejus metus nuo šios Konvencijos įsigaliojimo atitinkamai valstybei, šios Konvencijos Šaliai, dienos per Jungtinių Tautų Generalinį Sekretorių teikia Komitetui išsamią priemonių, kurių buvo imtasi tos valstybės, šios Konvencijos Šalies, įsipareigojimams pagal šią Konvenciją įgyvendinti, ir šiuo klausimu pasiektos pažangos ataskaitą.

2. Po šio laikotarpio valstybės, šios Konvencijos Šalys, bent kas ketveri metai ir kai to pareikalauja Komitetas teikia tolesnes ataskaitas.

3. Komitetas nustato gaires, reglamentuojančias tokių ataskaitų turinį.

4. Valstybė, šios Konvencijos Šalis, pateikusi Komitetui išsamią pirminę ataskaitą, savo vėlesnėse ataskaitose neprivalo kartoti pirmiau pateiktos informacijos. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, yra raginamos apsvarstyti, kaip galima būtų užtikrinti, kad jų ataskaitos Komitetui būtų rengiamos atvirai ir skaidriai ir tinkamai atsižvelgti į šios Konvencijos 4 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą nuostatą.

5. Ataskaitose gali būti nurodyti veiksniai ir sunkumai, turintys įtakos įsipareigojimų pagal šią Konvenciją įvykdymo mastui.

36 straipsnis

Ataskaitų svarstymas

1. Komitetas apsveria kiekvieną ataskaitą ir pateikia, jo manymu, tinkamus siūlymus ir bendras rekomendacijas dėl ataskaitos bei siūnia juos atitinkamai valstybei, šios Konvencijos Šaliai. Valstybė, šios Konvencijos Šalis, gali atsakyti Komitetui, pateikdama jam savo pasirinktą informaciją. Komitetas gali paprašyti valstybių, šios Konvencijos Šalių, pateikti daugiau informacijos, turinčios reikšmės šios Konvencijos įgyvendinimui.

2. Jeigu valstybė, šios Konvencijos Šalis, gerokai vėluoja pateikti ataskaitą, Komitetas gali pranešti atitinkamai valstybei, šios Konvencijos Šaliai, kad jeigu ji nepateiks ataskaitos per tris mėnesius nuo pranešimo pateikimo dienos, šios Konvencijos įgyvendinimo aplinkybės toje valstybėje, šios Konvencijos Šalyje, bus būtina iširti remiantis Komiteto turima patikima informacija. Komitetas pakviečia atitinkamą valstybę, šios Konvencijos Šalį, dalyvauti tokiam tyrimui. Jeigu valstybė, šios Konvencijos Šalis, per minėtą trijų mėnesių terminą pateikia atitinkamą ataskaitą, taikomos šio straipsnio 1 dalies nuostatos.

3. Jungtinių Tautų Generalinis Sekretorius suteikia galimybę visoms valstybėms, šios Konvencijos Šalims, susipažinti su ataskaitomis.

4. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, savo valstybėse plačiai skelbia savo ataskaitas viešai ir sudaro galimybes susipažinti su siūlymais ir bendromis rekomendacijomis dėl tokių ataskaitų.

5. Jeigu Komitetas mano, kad tai yra būtina, jis išplatina valstybių, šios Konvencijos Šalių, ataskaitas Jungtinių Tautų specializuotoms agentūroms, fondams ir programoms bei kitoms kompetentingoms institucijoms, kad atkreiptų jų dėmesį į tokiose ataskaitose minimus prašymus suteikti techninę konsultaciją ar paramą ar nurodymus, kad tokia konsultacija ar parama yra būtina, kartu su Komiteto pastabomis ir rekomendacijomis (jei jų buvo pateikta) dėl tokių prašymų ar nurodymų.

37 straipsnis

Valstybių, šios Konvencijos Šalių, ir Komiteto bendradarbiavimas

1. Kiekviena valstybė, šios Konvencijos Šalis, bendradarbiauja su Komitetu ir jo nariams padeda vykdyti jų įgaliojimus.

2. Palaikydamas santykius su valstybėmis, šios Konvencijos Šalimis, Komitetas tinkamai apsveria, kokiais būdais ir kokiomis priemonėmis būtų galima stiprinti nacionalinius gebėjimus šios Konvencijos įgyvendinimo srityje, taip pat ir pasitelkus tarptautinį bendradarbiavimą.

38 straipsnis

Komiteto santykiai su kitomis struktūromis

Siekiant skatinti veiksmingą šios Konvencijos įgyvendinimą ir tarptautinį bendradarbiavimą šios Konvencijos reglamentuojamoje srityje:

a) Jungtinių Tautų specializuotos agentūros ir kitos institucijos turi teisę būti atstovaujamos, kai yra svarstomi tų šios Konvencijos nuostatų, kurios patenka į tokių agentūrų ar institucijų įgaliojimų sritį, įgyvendinimo klausimai. Komitetas gali paprašyti specializuotų

agentūrų ar kitų kompetentingų institucijų, kurias, jo nuomone, būtina paprašyti, pateikti eksperto išvadą Konvencijos įgyvendinimo klausimu jų atitinkamų įgaliojimų srityse. Komitetas gali siūlyti Jungtinių Tautų specializuotoms agentūroms ir kitoms institucijoms pateikti ataskaitas dėl Konvencijos įgyvendinimo jų veiklos srityse;

b) vykdydamas savo įgaliojimus, Komitetas prireikus konsultuojasi su kitomis institucijomis, įsteigtomis pagal tarptautines žmogaus teisių konvencijas, kad būtų užtikrintas jų atitinkamų ataskaitoms taikomų gairių, taip pat jų teikiamų siūlymų ir bendrų rekomendacijų nuoseklumas ir išvengta jų funkcijų dubliavimo ir sutapimo.

39 straipsnis **Komiteto ataskaita**

Komitetas kas dveji metai apie savo veiklą atsiskaito Generalinei Asamblėjai bei Ekonominėi ir socialinei tarybai ir, remdamasis iš valstybių, šios Konvencijos Šalių, gautomis ir išnagrinėtomis ataskaitomis ir informacija, gali teikti siūlymus ir bendras rekomendacijas. Tokie siūlymai ir bendros rekomendacijos įtraukiami į Komiteto ataskaitą kartu su valstybių, šios Konvencijos Šalių, pastabomis, jei tokių buvo pateikta.

40 straipsnis **Valstybių, šios Konvencijos Šalių, konferencija**

1. Valstybės, šios Konvencijos Šalys, reguliariai renkasi į valstybių, šios Konvencijos Šalių, konferenciją, kad aptartų visus su šios Konvencijos įgyvendinimu susijusius klausimus.

2. Jungtinių Tautų Generalinis Sekretorius sušaukia valstybių, šios Konvencijos Šalių, konferenciją ne vėliau kaip per šešis mėnesius nuo šios Konvencijos įsigaliojimo dienos. Tolesnius susirinkimus kas dveji metai šaukia Jungtinių Tautų Generalinis Sekretorius arba jie šaukiami valstybių, šios Konvencijos Šalių, konferencijos sprendimu.

41 straipsnis **Depozitaras**

Jungtinių Tautų Generalinis Sekretorius yra šios Konvencijos depozitaras.

42 straipsnis **Pasirašymas**

Šią Konvenciją visos valstybės ir regioninės integracijos organizacijos gali pasirašyti Jungtinių Tautų būstinėje Niujorke nuo 2007 m. kovo 30 d.

43 straipsnis **Sutikimas dėl privalomumo**

Šią Konvenciją pasirašiusios valstybės turi ją ratifikuoti, o Konvenciją pasirašiusios regioninės integracijos organizacijos – oficialiai patvirtinti. Prie šios Konvencijos gali prisijungti bet kuri šios Konvencijos nepasirašiusi valstybė ar regioninės integracijos organizacija.

44 straipsnis **Regioninės integracijos organizacijos**

1. Regioninės integracijos organizacija – konkretaus regiono suverenių valstybių įkurta organizacija, kuriai jos valstybės narės perdavė kompetenciją šios Konvencijos reglamentuojamais klausimais. Tokios organizacijos savo oficialaus patvirtinimo ar prisijungimo dokumentuose paskelbia savo kompetencijos šios Konvencijos reglamentuojamais klausimais mastą. Vėliau jos praneša depozitarui apie visus esminius jų kompetencijos masto pasikeitimus.

2. Šioje Konvencijoje vartojama sąvoka „valstybės, šios Konvencijos Šalys“ apima ir tokias organizacijas pagal jų kompetenciją.

3. Visi regioninės integracijos organizacijos deponuoti dokumentai pagal šios Konvencijos 45 straipsnio 1 dalį ir 47 straipsnio 2 ir 3 dalis neįskaičiuojami.

4. Regioninės integracijos organizacijos savo kompetencijos srityse gali pasinaudoti savo teise balsuoti valstybių, šios Konvencijos Šalių, konferencijoje, ir jos turi tiek balsų, kiek jų valstybių narių yra šios Konvencijos Šalys. Tokia organizacija negali pasinaudoti savo teise balsuoti, jeigu kuri nors iš jos valstybių narių pasinaudoja tokia savo teise, ir atvirkščiai.

45 straipsnis **Įsigaliojimas**

1. Ši Konvencija įsigalioja trisdešimtą dieną po dvidešimtojo Konvencijos ratifikavimo ar prisijungimo dokumento deponavimo.

2. Kiekvienai valstybei ar regioninės integracijos organizacijai, kuri ratifikuoja, oficialiai patvirtina Konvenciją ar prie jos prisijungia po to, kai yra deponuojamas dvidešimtas šio straipsnio 1 dalyje minėtas dokumentas, ši Konvencija įsigalioja trisdešimtą dieną nuo tos dienos, kai tokia valstybė ar organizacija deponuoja minėtą savo dokumentą.

46 straipsnis **Išlygos**

1. Neleidžiama daryti su šios Konvencijos objektu ir tikslu nesuderinamų išlygų.

2. Padarytas išlygas galima bet kuriuo metu atšaukti.

47 straipsnis **Pakeitimai**

1. Bet kuri valstybė, šios Konvencijos Šalis, gali siūlyti šios Konvencijos pakeitimus ir teikti juos Jungtinių Tautų Generaliniam Sekretoriui. Generalinis Sekretorius praneša valstybėms, šios Konvencijos Šalims, apie visus pasiūlytus pakeitimus, prašydamas jam pranešti, ar jos pritaria, kad būtų sušaukta valstybių, šios Konvencijos Šalių, konferencija tokiems pasiūlymams apsvarstyti ir sprendimams dėl jų priimti. Jeigu per keturis mėnesius nuo tokio pranešimo dienos bent vienas trečdalis valstybių, šios Konvencijos Šalių, pageidauja sušaukti tokią konferenciją, Generalinis Sekretorius sušaukia šią Jungtinių Tautų globojamą konferenciją. Visus pakeitimus, už kuriuos balsavo dviejų trečdalių konferencijoje dalyvavusių ir balsavusių valstybių, šios Konvencijos Šalių, dauguma, Generalinis Sekretorius teikia tvirtinti Generalinei Asamblėjai, o po to – priimti visoms valstybėms, šios Konvencijos Šalims.

2. Šio straipsnio 1 dalies nustatyta tvarka priimtas ir patvirtintas šios Konvencijos pakeitimas įsigalioja trisdešimtą dieną nuo tos dienos, kai deponuotų priėmimo dokumentų skaičius pasiekia du trečdalius valstybių, pakeitimo priėmimo dieną esančių šios Konvencijos Šalimis, skaičiaus. Nuo tada pakeitimas kiekvienai atskirai valstybei, šios Konvencijos Šaliai, įsigalioja trisdešimtą dieną nuo jos pačios priėmimo dokumento deponavimo dienos. Pakeitimas yra privalomas tik toms valstybėms, šios Konvencijos Šalims, kurios jį priėmė.

3. Jeigu taip bendru sutikimu nusprendžia valstybių, šios Konvencijos Šalių konferencija, šio straipsnio 1 dalyje nustatyta tvarka priimtas ir patvirtintas pakeitimas, išimtinai susijęs su 34, 38, 39 ir 40 straipsniais, visoms valstybėms, šios Konvencijos Šalims, įsigalioja trisdešimtą dieną nuo tos dienos, kai deponuotų priėmimo dokumentų skaičius pasiekia du trečdalius valstybių, pakeitimo priėmimo dieną esančių šios Konvencijos Šalimis, skaičiaus.

48 straipsnis **Denonsavimas**

Valstybė, šios Konvencijos Šalis, gali denonsuoti šią Konvenciją, raštu pranešusi apie tai Jungtinių Tautų Generaliniam Sekretoriui. Denonsavimas įsigalioja praėjus vieniems metams nuo tos dienos, kai Generalinis Sekretorius gauna tokį pranešimą.

49 straipsnis **Prieinama forma**

Šios Konvencijos parengtas tekstas turi būti prieinamų formų.

50 straipsnis **Autentiški tekstai**

Šios Konvencijos tekstai anglų, arabų, ispanų, kinų, prancūzų ir rusų kalbomis yra autentiški.

Tai patvirtindami, toliau nurodyti atitinkamų Vyriausybių tinkamai įgalioti asmenys pasirašė šią Konvenciją.